

T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİMDALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİMDALI

ARAYIŞ DERGİSİ ÖRNEĞİNDE BÜLENT ECEVİT GAZETECİLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

OĞUZ USLUER

İstanbul, 2016

T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLERENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİMDALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

ARAYIŞ DERGİSİ ÖRNEĞİNDE BÜLENT ECEVİT GAZETECİLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

OĞUZ USLUER

Danışman: DOÇ. DR. HÜSEYİN BARIŞ DOSTER

İstanbul, 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

GAZETECİLİK Anabilim Dalı GENEL GAZETECİLİK Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi OĞUZ USLUER'nın ARAYIŞ DERGİSİ ÖRNEĞİNDE BÜLENT ECEVİT GAZETECİLİĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 2.06.2016 tarih ve 2016-20/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi .....19.07.2016.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1.	Tez Danışmanı Doç. Dr. BARIŞ DOSTER	
2.	Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. SEÇİL ÖZAY	
3.	Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. SERKAN KIRLI	

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ-----	vii
ÖZET -----	viii
ABSTRACT-----	ix
RESİM LİSTESİ-----	x
KISALTMALAR-----	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

A. DEMOKRASİ KAVRAMI-----	1
B. DEMOKRASİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER-----	3
C. BASIN VE İŞLEVİ-----	6
D. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ KAVRAMI-----	8
E. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASI VE GÜVENCE ALTINA ALINMASI-----	10
F. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN TÜRKİYE’DEKİ UYGULAMALARI-----	13
1. Osmanlı Döneminde Basın Özgürlüğü-----	13
2. Cumhuriyet Döneminde Basın Özgürlüğü-----	16
3. 12 Eylül Döneminde Basın Özgürlüğü-----	18

İKİNCİ BÖLÜM

ECEVİT’İN YAŞAMI, 12 EYLÜL VE ARAYIŞ DERGİSİ

A. BÜLENT ECEVİT’İN SİYASET ÖNCESİ YAŞAMI-----	23
B. BÜLENT ECEVİT’İN SİYASİ YAŞAMI-----	25
C. 12 EYLÜL SÜRECİ-----	35
D. ARAYIŞ DERGİSİ-----	42
1. Arayış Dergisi’nin Kuruluş Amacı-----	42
2. Arayış’ın Türk ve Dünya Basınında Yer Alması-----	43
3. Arayış ile İlgili Eleştiriler-----	46

4. Arayış Dergisi Yayın Kurulu Ve Yazar Kadrosu-----	47
5. Arayış Dergisi'nin Yayın Hayatına Başlaması-----	49
6. Arayış Dergisinde Yönetim Değişikliği-----	51
7. Ecevit'in Arayış Dergisindeki Çalışma Yöntemi -----	52
8. Arayış'taki Bazı Okur Mektupları -----	54
9. Ecevit'in Der Spiegel'e Verdiği Röportaj -----	56
10. Arayış Dergisi'nin Toplatılması -----	58
11. Dünyanın Bülent Ecevit'e Olan İlgisi -----	59
12. Ecevit'in İsviçre Parlamento Heyetini Kabul Etmemesi-----	61
13. Arayış Dergisi'ne Baskılar -----	62
<i>a. TRT'nin Arayış Dergisi'ne Reklam Ambargosu</i> -----	62
<i>b. Ecevit'in Yazılarının Engellenmesi</i> -----	63
<i>c. Ecevit'in Yazılarının Yasaklanması İle İlgili İddialar</i> -----	69
<i>d. Okurların Arayış'a Sahip Çıkması</i> -----	69
<i>e. Arayış Dergisine Baskıların Artması</i> -----	70
<i>f. Arayış Dergisi'nin Kapatılması</i> -----	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAYIŞ DERGİSİ'NİN BÜLENT ECEVİT'Lİ SAYILARININ İNCELENMESİ

A. ARAYIŞ DERGİSİNİN İLK SAYISININ İNCELEMESİ-----	74
1. Ecevit'in İlk Sayıdaki Başyazısı -----	74
2. Arayış'ın İlk Sayısında Global Sorunlar Ve Çözüm Arayışları -----	78
B. ARAYIŞ DERGİSİNİN İKİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ -----	79
1. Ecevit'in İkinci Sayıdaki Başyazısı-----	80
2. Arayış'ın İkinci Sayısındaki Diğer Yazılar-----	85
C. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ÜÇÜNCÜ SAYISININ İNCELENMESİ -----	86
1. Ecevit'in Üçüncü Sayıdaki Başyazısı -----	86
2. Arayış Dergisinin Üçüncü Sayısındaki Diğer Yazılar -----	89
D. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN DÖRDÜNCÜ SAYISININ İNCELENMESİ-----	90
1. Ecevit'in Dördüncü Sayıdaki Başyazısı-----	90
2. Ecevit'in Dördüncü Sayıdaki İmzasız Yazısının İncelenmesi -----	92
E. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN BEŞİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ -----	94

F. ARAYIŞ DERGİSİNİN ALTINCI SAYISININ İNCELENMESİ -----	96
1. Ecevit'in Altıncı Sayıdaki Başyazısı -----	97
G. ARAYIŞ DERGİSİNİN YEDİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ -----	100
1. Ecevit'in Yedinci Sayıdaki Başyazısı -----	101
H. ARAYIŞ DERGİSİNİN SEKİZİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ -----	105
1. Ecevit'in Sekizinci Sayıdaki Başyazısı -----	105
I. ARAYIŞ DERGİSİNİN DOKUZUNCU SAYISININ İNCELENMESİ -----	107
J. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONUNCU SAYISININ İNCELENMESİ -----	108
1. Ecevit'in Onuncu Sayıdaki Başyazısı -----	108
2. Ecevit'in "Demokrasi Nasıl Çökertildi, Nasıl Engelleniyor?" Başlıklı Yazısının İncelenmesi -----	109
K. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONBİRİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ -----	111
1. Turgut Özal'ın 'İşler Tıkırında' Açıklaması -----	111
2. Ecevit'in On Birinci Sayıdaki Başyazısı -----	113
L. ARAYIŞ DERGİSİNİN ONİKİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ -----	115
1. Ecevit'in On İkinci Sayıdaki Başyazısı -----	116
M. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONÜÇÜNCÜ SAYISININ İNCELENMESİ -----	119
1. Ecevit'in On Üçüncü Sayıdaki Başyazısı -----	120
N. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONDÖRDÜNCÜ SAYISININ İNCELENMESİ -----	121
1. Ecevit'in On Dördüncü Sayıdaki Başyazısı -----	122
O. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONBEŞİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ -----	124
1. Ecevit'in On Beşinci Sayıdaki Başyazısı -----	124
SONUÇ -----	127
KAYNAKÇA -----	136

ÖNSÖZ

Türkiye'nin çok da uzun olmayan demokrasi tarihinin başrolünde bazen kişiler bazen de olaylar yer almıştır. Cumhuriyet ile akran olan Bülent Ecevit, Türkiye demokrasisinin önemli aktörlerinden biridir. Demokrasi Türkiye'de ilk adımlarını attığı günlerde genç bir gazeteci olarak onun yürümesine yardım eden Ecevit, demokrasiyi içselleştirme çabalarımıza da bir parlamenter ve bir parti lideri olarak katkı sağlamıştır. İktidarda ya da muhalefette olduğunda tavrı değişmemiş ve Ecevit hep demokrasinin, özgürlüklerin, adaletin peşinde koşmuştur. Hayatının belki de en zor günlerini geçirdiği 12 Eylül sonrasında da yılmamış ve demokrasiyi savunabilmek için gazeteciliğe sarılmıştır.

Bülent Ecevit'i siyasi hayatının son dönemlerinde bir gazeteci olarak takip etme şansına erişmiştim. Başbakan olarak aylar sonra İstanbul'a gelmesi olay olmuş ve bir televizyon muhabiri olarak her adımını canlı yayınlarla izleyiciye aktarmıştım. O günlerde Ecevit benim için sadece saygı duyulan bir siyasetçi ve eski bir meslektaşımı. Ancak vefatının ardından yaşamına ve verdiği mücadelelere biraz daha yakından bakınca Bülent Ecevit'e olan saygım katlanarak arttı. Özellikle 12 Eylül koşullarının ağırlığı içinde çıkardığı Arayış Dergisi, Ecevit'in mücadelesinin zirve yaptığı noktayı.

Bu mücadeleye olan ilgim nedeniyle tez çalışmamda Ecevit'in Arayış dergisi dönemindeki mücadelesine yakından bakmak istedim. Demokrasi ve özgürlüklerin, sadece bir kavram olarak bile ifade edilemediği günlerde Ecevit, Arayış dergisinde demokrasiyi rafa kaldıranları eleştirebilmiş ve halkın iradesinin bir an önce yönetime yansıtılması için yazılar kaleme almıştır.

Bu çalışmamda desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Hüseyin Barış Doster'e, katkıları ve desteğini her an yanımda hissettiğim sevgili eşim Sunay Usluer'e, varlığıyla bana güç veren oğullarım İlhan ve Orhan'a teşekkür ederim.

ÖZET

Türkiye’de basın özgürlüğü demokrasiyle içiçe yaşamıştır. Demokrasi sekteye uğradığında en ağır darbelerden biri de basın özgürlüğüne indirilmiş ve doğal olarak halkın özgürlükleri kısıtlanmıştır. Böylesine zor günlerde demokrasiyi savunmak ise bedeli ödetilen bir mücadele olmuştur.

Tez çalışmamda bu mücadeleyi veren ve bedellerini ödeyen Bülent Ecevit’in Arayış dergisi dönemindeki gazetecilik anlayışını ele aldım. Çalışmayı hazırlarken öncelikle demokrasi ve basın özgürlüğü kavramlarını, ardından da Ecevit’in genel yaşamını araştırdım. Ailesi, eğitimi, çalışma hayatı ve siyaset dönemine genel olarak baktıktan sonra Arayış Dergisi dönemini mercek altına aldım.

Öncelikle Arayış Dergisinin sayıları en önemli kaynağım oldu. Ecevit’in gazetecilik anlayışını görebilmek için ilk on beş sayıdaki tüm yazıları detaylı olarak incelendi. On beşinci sayıdan sonra Ecevit’in yazması yasaklandığı için, sonrasında yayınlanan otuz dokuz sayıda Ecevit fiili olarak yoktu. Ancak gölgesinin hissedildiği yazılar da incelemeye tabi tutuldu.

Ayrıca Arayış Dergisi ile ilgili yazılan kitaplar da başvurduğum önemli eserler oldu. Çalışmamda, Arayış dergisindeki mücadelenin daha iyi anlatılabilmesi için, 12 Eylül dönemi ve darbe sonrasında basın özgürlüğü konularını da inceledim.

Sonuç olarak, özgürlüklerin kısıtlandığı, demokrasinin yok sayıldığı bir dönemde Bülent Ecevit yeniden gazeteciliğe sarılarak Arayış Dergisi’yle basın özgürlüğünden yola çıkarak sosyal hayatın tüm alanlarındaki özgürlükleri savunmuş ve Türkiye’de demokrasinin egemen olması gerektiğini vurgulamıştır.

Anahtar kelimeler: Bülent Ecevit, Arayış Dergisi, Basın Özgürlüğü, Demokrasi, 12 Eylül, Gazetecilik

ABSTRACT

Press freedom and democracy have been intermingled all through history of Turkey. When democracy was interrupted, press freedom also had a major blow and consequently, all other public freedoms were restricted. Advocating democracy at such tough times has been a difficult struggle.

In this work, I investigated journalism perception of Bülent Ecevit - who devoted himself to democracy struggle and paid the price for it- in course of the “Arayış” periodical. While preparing this work, first I defined democracy and press freedom concepts, flowingly explored Ecevit’s life. After briefly reporting his family, education, work and political life, I deeply examined the “Arayış” periodical era.

Firstly, my main source was issues of “Arayış” periodical. Examining these issues was adequate to grasp Ecevit’s journalism perception. Ecevit’s articles in first fifteen issues were analyzed in detail. Since Ecevit’s articles was banned after the 15th issue, he was not present virtually in remaining thirty-nine issues. However, articles with Ecevit’s shadow on, were also included in this work.

Additionally, books covering “Arayış” periodical era had been another valuable source of my investigations. I also focused on topics of “12 Eylül” era and press freedom after the coup, in order to implicitly illustrate the struggle in “Arayış” periodical.

In conclusion, during a period where democracy was disregarded and freedoms were restricted, Bülent Ecevit, by embracing Journalism again through the “Arayış” periodical, advocated press freedom and all kinds of freedoms in a broader sense, and by so, he emphasized that democracy should rule in Turkey.

Key word: Bülent Ecevit, Arayış Periodical, Press freedom, Democracy, 12 Eylül, Journalism

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Arayış dergisinin ilk sayısının kapağı	44
Resim 2: New York Times’da yer alan haberin Arayış’ta yer bulması	46
Resim 3: Arayış dergisinin abone açıklaması	50
Resim 4: Yazılarının yasaklanmasının ardından Arayış’ın Ecevit’e vedasını içeren 16. sayının kapağı	68
Resim 5: Başyazıların sonunda yer alan Bülent Ecevit imzası	73
Resim 6: Ecevit “İşkence” başlıklı yazısı nedeniyle toplatılan 7. Sayının kapağı.	103
Resim 7: Özal’ın “İşler tıkrında” açıklamasıyla ilgili Arayış’ta yapılan haber.112	

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AP	Adalet Partisi
Av	Avukat
BBC	British Broadcasting Company (Britanya Yayın Kuruluşu)
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Doç	Doçent
DP	Demokrat Parti
Dr	Doktor
DSP	Demokratik Sol Parti
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
ÖHD	Özel Harp Dairesi
Prof	Profesör
SİSAV	Sosyal ve İktisadi Siyasal Araştırmalar Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

TİP Türkiye İşçi Partisi
TÖBDER Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TRT Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

A. DEMOKRASİ KAVRAMI

Demokrasi, kavramsal olarak incelendiğinde halkın iktidarı demektir. Yunanca demos yani halk kelimesiyle, kratos yani iktidar kelimelerinin birleşiminden türetilmiş bir kavramdır. Tarihte demokrasiyi ilk uygulayan Yunanlılar, Doğu'daki despot idarelere karşı kendi yönetim anlayışlarına bu ismi vermişlerdi (Tanilli, 1981, s. 19).

Halk iktidarı fikrinin esaslarını ilk defa Herodot ve Aristo gibi eski Yunan düşünürleri ortaya koymuştur. Halk iktidarını ilk kez tanımlayan ve demokrasi ifadesini çoğunluğun iktidarı manasında ilk kullanan Herodot olmuştur. Herodot'tan 50-60 sene kadar sonra yaşayan Aristo, "Politika" adlı eserinde demokrasiye yer vermiştir (Başgil, 1960, s. 199-200).

Halkın kendi kendini yönetmesi demek olan demokrasi, soyut olarak bireyin, toplumun özgürlüğünü ifade eder. Halkın çoğunluk tarafından yönetilmesi durumunda ise tam özgürlükten söz edilemez. Bu noktada egemenlik kavramı karşımıza çıkmaktadır. Egemenliğin kullanma biçimleri de demokrasinin farklı uygulamalarıyla ortaya çıkar. Bunları doğrudan demokrasi, temsili demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ve yarı temsili demokrasi olarak sıralamak mümkündür.

Doğrudan demokrasi ya da saf demokrasi, yasaların yapılması ve kamu gücüne ilişkin kararların doğrudan doğruya halk tarafından alınmasını ifade eder. Bu sistemde seçme hakkı olanların tümü bir araya gelerek karar verir. Bir yasama meclisi olmadığı gibi, yürütme ve yargı işini de halk yapar (Sezen, 1984, s. 37).

Temsili demokrasi, egemenliğin sahibi olan milletin, bunun kullanılmasını kendisini temsil eden organlara devrettiği yönetim biçimidir. Ulusal egemenlik ilkesine dayanan temsili demokraside halkı temsil edecek kişiler seçilir (Sezen, 1984, s. 38-39).

Yarı doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin karışımından doğmuştur. Halk temsilcilerini seçerek parlamentoyu oluşturur. Yasalar parlamento tarafından yapılır. Ancak önemli konularda kararlar doğrudan seçmenler tarafından verilir. Bu yüzden yarı doğrudan demokrasilerde halk oylaması, halk vetosu, halk girişimi yöntemleri yaygındır (Gözübüyük, 1989, s. 67).

Yarı temsili demokrasi, temsili demokrasi ile yarı doğrudan demokrasi arasında bir yönetim biçimidir. Halk yasama organını etkileyerek yasal düzenlemelerde etkinliğini gösterir. Başka bir deyişle, yurttaşlar yönetimle ilgili kararların alınmasına bizzat katılmazlar. Yalnızca kararların alınmasını etkilerler (Sezen, 1984, s. 38).

Demokrasi tanımı ve ayrımı farklı şekillerde de yapılmaktadır. Örneğin siyasal ve sosyal demokrasi kavramları günümüzde daha çok karşılık bulmaktadır.

Siyasal demokrasi, yönetenlerin özgür, dürüst seçimlerle işbaşına gelmeleri temeline dayanır. Bu gerekli koşul aynı zamanda yeterlidir. Fakat gerçekleşmesi için gerekli bütün zorunluluklar titizlikle yerine getirilmelidir. Seçmenin gerçek seçmen olması için kamusal özgürlüklerin (basın, dernek kurma, toplantı yapma, dini özgürlükler vs.) var olması gerekir. Muhalefete karşı eksiksiz bir saygı olmalıdır. Çeşitli baskı araçları yönetimin keyfi uygulamalarıyla kullanılmamalıdır. Seçim döneminde iktidarda olanlarla muhalefette olanlar eşit koşullarda yarışabilmelidir (Duverger, 1986, s. 22).

Sosyal demokrasi çok farklı bir temele dayanır ve özgürlükten çok eşitliği gerçekleştirmeyi amaçlar. Sosyal demokraside öncelik, bazı kişilerin ekonomik olarak başka kişilere köle olmasına, insanın insanı sömürmesine son vermektir.

Bu iki tanımlamaya ek olarak günümüz demokrasi söylemlerinde en geçerli olan kavramlardan biri de liberal demokrasi kavramı olmuştur. Liberal demokrasi, bireysel özgürlüğün, bireyin hukuki savunmasının ve anayasacı devletin teori ve pratiği olarak tanımlanabilecek liberalizm ile yine en basit tanımıyla halkın halk için halk tarafından yönetimi anlamına gelen demokrasinin birbirleriyle eklemlenmelerinden meydana gelmiş olan bir kavramdır (Holden, 2007, s. 7).

B. DEMOKRASİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Demokrasi temelde eşitlik ilkesine dayanır. Yasalar yoksullara zenginlere oranla bir üstünlük sağlamaz. Sınıflardan biri diğerine egemen olmayacak, ikisi de eşit ağırlıkta olacaktır. Ancak yoksullar sayıca çok olduğundan ve çoğunluğun iradesi de yasa sayılacağından bir eşitsizlik varmış gibi görünür ama bu yönetimin demokrasi olmasını engellemez (Göze, 1998, s. 48).

Montesquieu'nün demokrasi ve eşitlikle ilgili yaklaşımı bu noktada dikkat çekicidir (Göze, 1998, s. 182).

“Her yönetim varlığını sağlayan bir ilkeye dayanır. Demokrasinin ilkesi de siyasal erdemdir. Siyasal erdem yurt sevgisidir. Yurt çıkarlarını, kişisel çıkarların üstünde tutmaktır. Tutkular, hırslardan, açgözlülüğün fedakarlıktır. Siyasal erdem yasalara saygıdır. Yasalara saygının bittiği yerde demokrasi bozulmuştur, devlet tükenmiştir. Demokrasi eşitlik düşüncesinin kaybolmasıyla bozulur, ama aşırı eşitlik de demokrasiyi yıkar. Herkesin egemen gücü kullanmak için seçtiği kimselerle eşit olmak istemesi demokrasiyi yıkacaktır. Çünkü siyasal erdem bozulacaktır. Demokrasilerde emir veren de emirleri yerine getiren de eşittir. Eşitlik kimseden emir almamak değil, fakat kendisiyle eşit sayılardan emir almaktır.

Rousseau'ya göre de demokrasi için eşitlik ve özgürlük gerekmektedir. Ancak Rousseau demokrasinin insanlar için lüks bir yönetim biçimi olduğunu, bu yüzden de tanrılar sistemi olduğunu şu ifadelerle savunmaktadır (Rousseau, 1994, s. 81);

“Hiçbir yönetim, demokrasi ya da halk yönetimi kadar iç savaş ve karışıklıklara elverişli değildir. Çünkü demokrasi kadar durmadan biçim değiştirmeye alabildiğine kayan, varlığını korumak için de daha çok uyanıklık ve yiğitlik isteyen hiçbir yönetim yoktur. Böylesi bir kuruluş içinde yurttaş güçlenmeli, direktme kazanmalı, erdemli bir Palatin'in* Polonya diyet kurultayında söylediği şu sözleri de ömrü boyunca her gün içinden tekrarlamalı: ‘Tehlikeli özgürlüğü, kölece rahatlığa değiştirmem.’ Bir tanrılar ulusu olsaydı, demokrasi ile yönetilirdi. Böylesi olgun bir yönetim insanların harcı değil”

---

* Polonya Kralının babası Posania Palatin, Lorraine Dukası

Demokrasi kuramcılarına göre demokrasinin temel taşlarından biri de özgür kamuoyudur. Demokratik sistemlerde yönetenler kamuoyuna önem verirler ve onun özgürce, çok yönlü oluşmasına katkı sağlarlar. Norman Powell'a göre demokratik bir kamuoyunun oluşması için, toplumun hiç bir kurumu egemen olmamalı, bireyler siyasal temsilcilerin kim olduğunu bilmeli, seçmenlerin çoğu sandığa gidebilmeli, eğitim nitelik ve nicelik yönünden yaygın olmalı, toplumda ekonomik örgütlenme oluşmalı, herkes bilgi kaynaklarına özgürce ulaşabilmeli, vatandaş bilgi kaynakları arasındaki rekabeti izleyebilmeli, iktidarın muhalefeti ortadan kaldıramayacağına dair güven oluşmalıdır. İşte iktidarla kamuoyu arasındaki etkileşimin sağlıklı işleyebilmesi için demokrasiye ihtiyaç vardır (Bektaş, 1996, s. 245-246).

Powell'ın yapmış olduğu bu tanım ve demokratik kamuoyu oluşumu için ortaya koyduğu prensiplerin benzerini Robert Dahl, modern demokrasi anlayışı için tespit etmiştir (Dahl, 1993, s. 296).

- Seçilmiş temsilciler; Yönetimin izlenecek politika ile ilgili olarak aldığı kararlar, anayasal olarak, seçilmiş görevlilere bırakılmıştır.
- Özgür ve adil seçimler; Seçilmiş görevliler, görece sık aralıklarla yapılan, adil ve özgür, zor kullanmanın son derece sınırlı olduğu seçimlerle belirlenmekte ve barışçı bir biçimde görevlerinden uzaklaştırılmaktadır.
- Yaygın oy kullanma hakkı; Pratikte, bütün yetişkinler seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptirler.
- Seçimlere katılma hakkı; Yetişkinlerin çoğu, ayrıca, bu seçimlerde adayların yarıştığı kamusal mevkiler için yarışma hakkına da sahiptirler.
- İfade özgürlüğü; Yurttaşlar, etkin bir biçimde güvence altına alınmış ifade özgürlüğüne, özellikle de, görevlilerin, yönetim işlerinin yürütülmesinin, yürürlükteki siyasal, ekonomik ve toplumsal sistemin ve egemen ideolojinin eleştirisi de dahil olmak üzere, siyasal ifade özgürlüğüne sahiptirler.

- Alternatif bilgi kaynaklarının varlığı; Yine yurttaşlar, devlet veya başka herhangi bir grup tarafından tekelleştirilmemiş alternatif enformasyon kaynaklarına ulaşma imkanına sahiptirler.

- Kurumsal özerklik; Yurttaşların, siyasal partiler ve çıkar grupları gibi siyasal kuruluşlar da dahil olmak üzere, seçimlerde rekabete girmek ve diğer barışçı araçları kullanmak suretiyle yönetimin kararlarını etkilemeye çalışan özerk kuruluşlar oluşturma ve bunlara katılma hakları da vardır ve bu haklar etkin bir biçimde güvence altına alınmışlardır.

Dahl'ın demokraside olmazsa olmaz dediği bu yedi temel özelliğin ilk dördü, seçimlerin kapsayıcı, adil ve rekabetçi olması gerekliliğini yansıtırken, son üç unsur ise sadece seçim zamanlarında değil aynı zamanda seçim aralarında da olması gereken siyasal ve sosyal özgürlükleri kapsamaktadır. Dahl'a göre yukarıda sayılan özelliklerden herhangi biri eksikse demokrasinin gerekleri yerine gelmiyor demektir (Dahl, 1993, s. 297).

Rousseau, insan için lüks olduğunu söylese de demokrasi insanlar tarafından icat edilmiş ve insanlar için uygulanagelen bir sistem olmuştur. Bu yüzden de çok ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Çoğunluğun azınlığı idare etmesi prensibiyle demokrasiyi ele alan Nurettin Topçu, bu sistemin cehaleti ve zulmü hakim kılacağından bahsetmektedir (Topçu, 2012, s. 140).

“Demokrasinin insanı hürriyete kavuşturduğu, asrımızda çok tekrarlanan bir paroladır. Modern rejim, halkı bazı fertlerin elinde idare edilmekten kurtararak kendisini bizzat kendi tarafından idare hakkına kavuşturmuştur. İnsanın kendi kendini idare etmesi ne demektir? Kimler kendini idare eder? Kuvvetliler gibi zayıflar ve hastalar, gençler gibi ihtiyarlar ve acizler, alimler gibi cahiller, akıllılarla beraber deliler ve aptallar, namusluların yanında şerirler ve namussuzlar da kendilerini idare edeceklerdir. Toplumda namuslu adamların ve alimlerin sayısından pek çok cahiller ve kötü ruhlu insanlar bulunduğuna göre çoğunluğun idaresinde cehaletin, kötülüğün hakim olacağından şüphe edilmez. Sadece kendi kibrini besleyen bu rejimle idare olunurken halk, kendi iktidarının kendini nereye alçalttığının farkında değildir.”

C. BASIN VE İŞLEVİ

Kitle iletişim araçları, birtakım kaynaklardan elde edilen bilgi ve haberlerin geniş halk topluluklarına yaygın olarak duyurulması amacıyla kullanılan araçlardır. Bu araçlar gazete, dergi, kitap gibi basılı yayınlar; radyo ve televizyon, sinema filmleri, plak, ses ve görüntü bantları, ses ve görüntü diskleri, bilgisayar ve internet gibi iletişim sağlayan tüm araçlardır (Salihpaşaoğlu, 2007, s. 23).

Modern sanayi toplumunda kitle iletişim araçları; halka yönetim ve siyaset hakkında bilgi aktarmak, yönetimi denetlemek, kriz anlarında kitleleri süratle uyararak, kamuoyunun düşünce kanaat ve faaliyetlerini açıklamak gibi çok sayıda işlevi yerine getirir. Kitle iletişim araçlarının en önemlilerinden biri de şüphesiz basındır.

Basın vatandaşların öğrenme ve bilme haklarını gerçekleştiren, bu konudaki ihtiyaçları cevaplayan bir araç olarak belirli bir fonksiyon görmektedir. Bu açıdandır ki basının ‘görev gördüğü’ belirtilmektedir. Basının çağımızdaki görevi toplumda yaşayan kişilerin belirli haklarını somutlaştırma, gerçekleştirme görevidir (Özek, 1978, s. 3-4).

Siyasal partilerle vatandaşlar arasında bir aracı olan basın demokrasilerde üç farklı işlevi yerine getirir. Bunların ilki enformasyon işlevidir. Basın, vatandaşları siyasiler, siyasal öneriler ve bunlara eşlik eden diğer konular hakkında bilgilendirir. İkinci olarak basın, hükümetleri siyasal partileri halkın sorunları hakkında bilgilendirmek suretiyle ifade işlevini yerine getirir. Bu işlev temel olarak enformasyonun toplumdan hükümete aktarılmasıyla ilgilidir ve demokrasinin siyasal “sınırlarını” tanımlar. Basının üçüncü işlevi olan eleştirel işlev bir öncekiyle bağlantılıdır: Basın, özellikle siyasi analiz ve arka plan bilgisi verirken; hükümet politikalarını, hükümetin bunların oluşumu sırasında takındığı tavrı ve uygulama biçimlerini eleştirir. Basının demokratik görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için toplumun herkese (vatandaşlar, politikacılar ve basın) temel haklarını garanti etmiş olması gerektiği genel kabul görmüştür. Ancak bu temel haklar garanti edildiğinde medya, toplumda düşüncenin demokratik bir şekilde oluşmasına önemli bir katkıda bulunabilir. Medyaya gönderme yaptığımızda öncelikle basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ya da daha genel anlamda temel iletişim özgürlüğünü düşünürüz.

Temel haklar vatandaşların, devletin hiçbir zaman ellerinden alamayacağı haklarıdır. Temel haklar için önemli bir başlangıç noktası, herkesin devletle çatışmaya girmeden doğru olduğunu düşündüğü şeyi yapmakta özgür olacağı alanların olmasıdır. Vatandaşlar için devletten bağımsız bir alan bulunmalıdır. Tarihin bize gösterdiğine göre insanlar temel hakları kazanabilmek için çoğu kez mücadele etmişlerdir (Gezgin, 2006).

Basın, belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünüdür. Basın ayrıca modern demokrasilerde ifade özgürlüğünün en etkin şekilde kullanıldığı yollardan biridir. Basın kelimesi genel olarak yazılı basın, görsel basın ve işitsel basın olmak üzere kullanılsa da bu ayrım günümüzde isabetli değildir. Çünkü internet, televizyon, gazete gibi birçok kitle iletişim aracı görsel, işitsel ve yazılı olma niteliklerini aynı anda haiz olabilir (Salihpaşaoğlu, 2007, s. 23).

Çağdaş demokratik rejimlerde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet haline gelen basın, her dönemde vatandaşla devlet arasındaki ilişkileri düzenleyerek bir kamu görevi yapmakta, demokrasi ve diğer özgürlüklerin korunmasında öteki güçlerin en büyük destekçisi olmaktadır (Perin, 1974, s. 13).

Basının görev ve işlevini farklı tanımlar içinde ele almak mümkündür. Ancak maddeler halinde sıralayacak olursak şöyle ifade edilebilir;

- *Anlamlı bir çerçevede günün olaylarını doğru, tam ve mantıklı bir biçimde sunma*
- *Kanaat ve eleştirilerin değiş-tokuş edildiği bir forum olma*
- *Toplum içindeki grupların kanaatlerini ve tavırlarını birbirine duyurabilecekleri bir araç olma*
- *Toplumun amaçlarını ve değerlerini sunma ve açıklama yöntemi olma*
- *Yansıttığı bilgi, düşünce ve duygu akımıyla toplumun bütün üyelerine erişebilme*

Basın, kamuoyunun oluşumunda en ciddi etkisi, gücü ve belirleyiciliği olan bir kurumdur. Ancak basın kamuoyunu yansıttığı kadar onu biçimlendirme eğilimi de

taşımaktadır. Basının kamu görevi '*haber vermek, bilgilendirmek, denetlemek, eleştirmek, böylece kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmak ve oluşan kamuoyunu açıklamak*' olarak tanımlanmaktadır. Basın kendi bünyesindeki kanaatlerle kendi dışındaki çevrelerin kanaatlerini yansıtarak, toplumda çeşitli grupların kanaatlerinin bildirilmesini, duyurulmasını, yayılmasını ve böylece bu kanaatlerin hem yönetenler üzerinde, hem de yönetilenler üzerinde etkileşim sağlamasını gerçekleştiren bir araçtır (Girgin, 2000, s. 128).

D. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

KAVRAMI

İfade özgürlüğü anayasal demokrasilerin ve demokratik düzenin temel taşlarından biridir. İfade özgürlüğü en geniş anlamıyla; bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçı yoldan açığa vurulmasının serbest olmasıdır (Erdoğan, 2007, s. 19).

İfade özgürlüğünün hizmet ettiği iki temel amaç vardır. İlk amaç insanın kendini entelektüel ve iletişimsel açıdan gerçekleştirmesini sağlamak, ikinci amaç ise toplumun demokratik olarak biçimlenmesine olanak tanımadır (Beydoğan, 2003, s. 22).

İfade özgürlüğünün kısa tanımını yaptıktan sonra basın özgürlüğünün de tanımına ve kapsamına bakacağız. Ancak öncesinde daha genel bir kavram olan iletişim özgürlüğü kavramını irdelemek gerekiyor. İletişim özgürlüğü, üçüncü kişiler tarafından kontrol edilmeyen iletişim mesajlarını yaymak veya yaymamak, almak veya almamak yeterliliği olarak tanımlanabilir. İletişim özgürlüğü hem gönderici hem de alıcıya ait bir haktır; hem konuşmacı hem de dinleyici, hem yazar hem de okur demokratik bir devlette özgür iletişim hakkına sahiptir. Diğer taraftan, iletişim özgürlüğü belli bir iletişim aracına, belli bir ortama ya da bir iletişim teknolojisine bağlı değildir. Bu özgürlük iki ya da daha fazla kişinin arasındaki konuşma, mektuplar, kitaplar, gazeteler, televizyon ve internet için de geçerlidir. Mesaj alışverişinde hangi aracın kullanıldığı, iletişim özgürlüğü açısından önemli değildir. Aynı şekilde iletişimin kamusal olup olmadığının da bir önemi yoktur. Bir gazetede yazı yazmakla telefonda konuşmak aynı ölçüde temel iletişim özgürlüğünün konusunu oluşturur. Demokrasilerde her iki eylem de kimsenin

denetiminden geçmeksizin serbestçe gerçekleştirilir (Gezgin, 2006).

Bilgi ve düşüncelerin, günümüzde en etkili kitle iletişim araçlarından biri olan basın yoluyla açıklanması hâlinde basın özgürlüğü söz konusu olmaktadır. Basının düşüncenin açıklanmasına ve yayılmasına sağladığı genişlik ve güç, genel nitelikteki ifade özgürlüğünün yanında basın özgürlüğü kavramının doğmasına yol açmıştır. Basın özgürlüğü genellikle haber, fikir ve düşünceleri, çoğaltıcı araçlarla, serbestçe açıklayabilmek özgürlüğü olarak tanımlanmıştır. Bu tarife göre basın özgürlüğü; haber, bilgi ve düşünceleri serbest olarak toplayıp, yorum ve eleştiri yaparak çoğaltabilmek ve bunları serbest olarak yayımlayıp dağıtabilmek haklarını içerir (Dönmezer, 1976, s. 41).

5187 sayılı Basın Kanununun 3. maddesine göre ise “Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma hakların içerir”. Basın aracılığıyla yapılan yayım düşüncelerin açıklanmasının özel bir türüdür; ancak bununla birlikte düşüncüyü açıklama özgürlüğünden farklı bir özgürlük kategorisi oluşturur (Salihpaşaoğlu, 2007, s. 26). Nitekim 1982 Anayasasının 26. maddesinde düzenlenen düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünün yanında, 28. maddede basın özgürlüğü ayrıca düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin birinci ve ikinci fıkrasında “**Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mâli teminat yatırma şartına bağlanamaz. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır**” ifadesi yer almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ise basın özgürlüğünü bağımsız bir özgürlük olarak kabul etmemiş, basın özgürlüğünü ifade özgürlüğünün kullanım biçimlerinden biri olarak kabul etmiştir.

Basın özgürlüğünün temini ve halkın haber alabilmesi için devlete düşen görevler de vardır. Devletin bu konudaki en temel görevi ise özgürlük alanlarını sağlayıcı yasalar yapmanın yanında tekelleşmeyi önlemektir. Tekelleşme tek yönlü ve yanlış bilgilenmeyi doğurur. Toplum oluşturulan her renk ve ses medya organlarında kendini ifade edebilmelidir. Aksi takdirde çoğunluğun azınlığı yanlış bilgilendirmesi söz konusu olur (Öngören, 1998, s. 23).

E. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASI VE GÜVENCE ALTINA ALINMASI

İletişim, basın ya da ifade özgürlüğünün sınırları tartışma zemininin olduğu her toplumda gündeme gelmiştir. Özellikle liberal bakış açısı bu özgürlüklerin sınırıyla ilgili tartışmaları ana eksene oturtmuştur. Doğru bir liberal duruş, bir kişinin özgürlüğünün diğerinin özgürlüğüne müdahale edildiği yerde bittiğini söyler. Hiçbir toplumda haklar, sınırsız değildir. Temel hakların vatandaşlar tarafından düzgün ve sorumlu bir şekilde uygulanması için riayet edilmesi gereken bir sınır her zaman her yerde vardır. Bu durum, iletişim özgürlüğü için de geçerlidir. Bu özgürlük, insanlara istedikleri her şeyi söyleyip yazma konusunda sınırsız izin verecek kadar ileri gitmez (Pool, 1983, s. 55).

Toplum hayatında temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması kaçınılmazdır. Demokratik toplumlarda da bir temel hak ve özgürlüğün sınırlandırılması kabul edilebilir görülmüştür. Çünkü devletin ve toplumun var olabilmesini ve devamlılığını sağlamak için hürriyetleri sınırlamak kaçınılmaz bir zorunluluk teşkil eder (Kapani, 2003, s. 228).

Hiçbir zaman, hiçbir toplumda sınırsız özgürlük diye bir şey olamayacağı, sınırsız özgürlüğün anarşi doğuracağı ve sonuçta özgürlükleri yok edeceği çok fazla açıklama gerektirmeyecek bir gerçektir. İnsan hakları düşüncesinin en önemli çıkmazlarından biri olarak ortaya çıkan bu sorun, günümüzde özgürlüklerle düzen arasında bir denge kurularak çözülmeye çalışılmaktadır (Çeçen, 2000, s. 38).

Haberleşme, iletişim, basın ve ifade özgürlüğünün temel öğeleri olan haklar sınırsız değildir. Her hak gibi, bu hakkın da sahipleri tarafından kötüye kullanılması söz konusu olabilir. Bunu önlemek için kanun yapıcının koyacağı hükümler basın özgürlüğünün düzenlenmesini ifade eder. Buna karşılık kanun yapıcının 'hakkın kötüye kullanılması' amacı dışında, kısıtlamak için yaptığı işlemler basın ve ifade özgürlüğüne dokunulması anlamına gelir (Dönmezer, 1976, s. 93).

İfade özgürlüğü bir toplumda korunması gereken tek değer değildir. Bu nedenle bu özgürlüğün toplumun huzuru, asayiş ve ulusal güvenlik gibi değerlerle çatışması hâlinde bir uzlaşmanın sağlanması gerekir. Bu uzlaşmanın sağlanması ve ulusal güvenliğin korunması amacıyla Birleşmiş Milletler Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin

Uluslararası Sözleşme ve AİHS gibi önemli uluslararası sözleşmelerde ulusal güvenlik, ifade özgürlüğünü ve dolayısıyla basın özgürlüğünü sınırlandıran bir neden olarak düzenlenmiştir. Gerek 1982 Anayasasının 28. maddesi, gerek AİHS'nin 10. maddesi, gerekse AİHM ve Amerika Yüksek Mahkemesinin vermiş olduğu kararlar dikkate alındığında basın özgürlüğünün sınırları başkalarının şöhret ve haklarının korunması, devletin ve toplumun korunması, ahlâkın korunması olmak üzere üç kategori altında toplanabilir. Basın özgürlüğünün ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılması devletin ve toplumun korunması kategorisi içerisinde (Salihpaşaoğlu, 2007, s. 44).

1982 Anayasasının 28. maddesinin 3. fıkrasına göre basın özgürlüğünün sınırlandırılmasında Anayasanın 26 ve 27. maddeleri hükümleri uygulanır. Ulusal güvenlik, basın özgürlüğünü sınırlandıran bir neden olarak 26. maddede düzenlenmiştir. 26. maddenin 2. fıkrasına göre **“Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, ...amaçlarıyla sınırlandırılabilir.”** Millî güvenlik kavramı, 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği öncesi, 13. maddede düzenlenen genel sınırlandırma nedenlerinden biriydi. Genel sınırlandırma nedenlerinin kaldırılması sonrasında özel sınırlandırma nedeni olarak düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüne, dolayısıyla basın özgürlüğüne eklenmiştir. (Gözler, 2007, s. 63).

5187 sayılı Basın Kanununun 3. maddesinin 2. fıkrasında da basın özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin bir hüküm vardır. Buna göre,

“Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlandırılabilir”.

Basın Kanunundaki bu düzenlemenin AİHS 10. maddesinin 2. fıkrasındaki sınırlandırma nedenlerine benzerliği, düzenlemede AİHS'nin esas alındığını göstermektedir. 1982 Anayasasında olduğu gibi Basın Kanununda da millî güvenlik basın

özgürlüğünü sınırlandıran bir neden olarak düzenlenmiştir.

Ancak burada muğlak bırakılan bazı kavramlar eleştiri konusu olmaktadır. Örneğin kamu düzeni kavramı elastikiyeti olan bir ifadedir. Bu ifade belirsizliği ve genişliği nedeniyle basın özgürlüğünün kısıtlanmasını kolaylaştırmaktadır. Kamu düzenine aykırılık nedeniyle basın organlarının kapatılabilmesi sakıncalı bir durum yaratmaktadır. Keyfi sınırlamalara gidilmesi bu madde ile mümkün hale gelmiştir (Özek, 1978, s. 47).

“Sağlıklı bir kamuoyunun oluşabilmesi için düşünce ve kanaatleri ifade edebilme ve yayma özgürlüğünün bulunması ön koşuldur” denilebilir. Ancak uygulamada tüm önlemlere rağmen bu özgürlük, siyasal tutumlar ve ekonomik koşullar nedeniyle kısıtlanabilmektedir. İfade özgürlüğünün kısıtlanması, başka bir deyişle kanaat sahibi insanların ya da grupların, kanaatlerini ifade edememeleri ya da duyuramamaları yalnızca yasal engeller ya da siyasal iktidarın baskıcı uygulamasına bağlı değildir. İfade ve basın özgürlüğünün gerçekleşmesinde, bu özgürlüğün kullanılmasını olanaklı kılan kitle iletişim araçlarının yöneticilerinin görev anlayışları ve bu araçların toplumdaki işlevleri de önemli rol oynar. Basının görev anlayışı, bu anlayışın uygulanış biçimi, yayın politikası, hedef kitlenin beklentileri, ifade özgürlüğünün gerçekleşmesi ve dolayısıyla kamuoyunun biçimlenmesini doğrudan etkiler (Girgin, 2000, s. 125).

İfade özgürlüğünün bir başka kısıtlanma biçimi de toplumsal yapıdır. Bir toplumun yapısal özellikleri bireyin haberleşme biçim ve yöntemlerini de belirler. Toplumdaki bireylerin ifade özgürlüğünü kullanabilmeleri için görme, dinleme ve konuşma özgürlüklerinin yanı sıra ‘görölmüş olma’ ve ‘duyulmuş olma’ gibi özgürlüklere de sahip bulunmaları gerekir. Bu tür özgürlüklerin savunucuları da ülkelerin kitle iletişim araçları olmalıdır (Girgin, 2000, s. 125).

Basın özgürlüğünü anayasal güvenceye kavuşturan ilk ülke ABD olmuştur. 1787 tarihli ABD federal anayasasının ilk kez değişikliğe uğradığı 1791’de 1. Ek maddede ‘Kongre basın özgürlüğünü sınırlayan kanun yapamaz’ hükmü ile basın özgürlüğü garanti altına alınmıştır. Amerikan basın özgürlüğü anlayışı, İngiltere ve Fransa’daki çağdaş düşüncelerden kaynaklanmıştır. Milton, Locke, Mill ve diğerleri, ‘özgürlükçü

basın’ diye adlandırılan basının gerekçelerini açık biçimde belirtmişlerdir. Bu kavramın çekirdeğinde şu ilkeler yer almaktadır;

- Basın hükümet denetiminden bağımsızdır
- Basın serbest hareket etme sistemi içinde işler
- Basın özel kişilerin elindedir
- Basın genelde toplumun hizmetindedir
- Basın devletin aşırılıklarını ve yolsuzluklarını kontrol eder
- Basın çok sesli olup topluma geniş kapsamlı haberlerle çoğulcu görüşler sunar
- Basın topluma ulaşabilir
- Basın kamu çıkarı için kendi özgürlüğünü kullanma sorumluluğuna sahiptir

Sonuncu madde özgürlük açısından tehlikeli olabileceğinden kabul edilmemekte, bu yüzden de gelişim aşamasında bulunmaktadır (İnceoğlu, 1997, s. 89).

F. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN TÜRKİYE’DEKİ UYGULAMALARI

1. Osmanlı Döneminde Basın Özgürlüğü

Osmanlı İmparatorluğu’nda 1864 yılına kadar basın özgürlüğünün hukukî ve objektif herhangi bir sınırı yoktu. İdare istediği zaman gazete çıkarılmasına izin verir, istediği zaman bu izni kaldırır ve gazeteyi kapatabilirdi. İdarenin gazeteler üzerindeki bu keyfiyeti, İmparatorlukta siyasî gazetecilikten çok edebi gazeteciliğin gelişmesine yol açmıştır. Bu nedenledir ki, ilk gazetecilerin büyük çoğunluğu aynı zamanda ilk edebiyatçılarımızdandır (İskit, 1939, s. 55).

Cumhuriyet öncesi dönemde, basını dolaylı da olsa ilgilendiren ilk hukukî düzenleme 1857 tarihli Matbaalar Nizamnamesidir. Bu Nizamnamede, matbaa açmak isteyenlere durumları incelendikten sonra, eğer sakınca görülmezse, matbaa açabileceklerine dair bir belge verileceği; matbaaların basacakları her türlü kitapların ve risalelerin basılıp yayımlanabilmesinin, ülke ve devlet için hiçbir sakınca taşımadıklarının tespit edilmesine ve bu durumun tutanakla sadrazamlık makamına sunulup izin

alınmasına bağılı olduğu; ülke ve devletçe zararlı olan kitap ve risaleleri bastırmaya cesaret edenlerin, bastıkları Őeylere derhal el konulacağı; Nizamnameye aykırı davrananların ise, matbaalarının kapatılacağı ve buna cesaret edenlerin de suçluluk derecelerine göre, Ceza Kanununda gösterilen ceza ile cezalandırılacağı belirtilmekteydi (Kudret, 1977, s. 103).

1857 tarihli Matbaalar Nizamnamesi aynı zamanda bir sansür nizamnamesi niteliğindedir. Ancak bu sansür nizamnamesi gazeteler ve dergilerden ziyade, kitaplar düŐünülerek hazırlanmıŐtır. nk Nizamnamenin yrrle girdiği tarihte resm ve yarı resm nitelikte olan Takvim-i Vekayi, Ceride-i Havadis ve Vakayi-i Tıbbiye'den başka Türkçe gazete ve dergi bulunmamaktaydı. Cumhuriyet ncesi dönemde basını ve basın zgrlgn doğrudan ilgilendiren ilk düzenleme 1864 tarihli nizamnamedir. Bu nizamnamede belirtilen Ceza Kanunu, aynı zamanda doğrudan doğruya basını ilgilendiren ilk yasaklamaların yer aldığı 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hmayunudur. Bu Kanunun 137. maddesinde, izinsiz matbaaların kapatılacağı ve bunları iŐletenlerin para cezasına arpıtılacağı; 138. maddesinde, İmparatorluğun menfaatini ihll ve icra kuvvetini temsil edenlerle tebaanın aleyhine gazete, kitap vs. yayımlayanlara para cezası verilmesinin yanında, matbaalarının da geçici ya da sürekli olarak kapatılabileceği; 139. maddesinde, genel ahlka aykırı olan yazı, resim ve tasvir basan, bastıran ve yayımlayan kimselere para ve hapis cezası verilebileceği; 213. maddesinde ise, afiŐ ve yayın yoluyla, baŐkalarına asılsız isnatta bulunanların cezalandırılacağı belirtilmekteydi. Bu Kanun 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nun bir çevirisidir. 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu, 1926 yılına kadar 68 yıl yürürlükte kalmıştır. Her ne kadar sansür hükümleri içerse de bu Nizamname basın özgürlüğü tarihimiz açısından önemlidir. nk süreli ve süresiz yayınlar için zorunlu bir vasıta olan matbaalar, ilk kez bu Nizamname ile genel ve objektif kurallara bağlanmıştır (Ertuğ, 1970, s. 193).

Nizamnamenin birinci kısmında; siyasî ve idar nitelik gösteren basılı eserlerin yayımının hkmetin iznine tâbi olduğu ve bu iznin her zaman geri alınabileceği, gazete çıkarabilmek için en az otuz yaşında olmak gerektiği, her gazetenin sorumlu bir müdürünün olacağı, hkmet tarafından gazetelere gönderilecek yazıların ve bir gazetede bir Őahsın adı belirtilerek veya ima yoluyla bir yazı yayımlanmıŐsa o Őahıs tarafından

cevap gönderildiği takdirde bu cevabın, ücretsiz olarak yayımlanacağı belirtilmekteydi. Nizamnamenin ikinci kısmında suçlar ve bu suçlar için öngörülen cezalar düzenlenmekteydi. Nizamnamenin cezaî hükümlerinin yer aldığı bu kısımda, basın suçları için suçun niteliğine bağlı olarak para cezası, hapis cezası, yayımın geçici olarak durdurulması ve gazetenin kapatılması olmak üzere dört farklı yaptırım uygulanabilmekteydi. Matbuat Nizamnamesiyle basın özgürlüğü tam anlamıyla gerçekleştirilmese de, önceden idarenin iki dudağı arasında yürütülen basın faaliyeti, bu Nizamnameyle hukukî ve objektif kurallara bağlanmıştır (İnuğur, 1992, s. 202).

Basın özgürlüğünün anayasal düzeyde tanınmasını sağlayan, ancak basınla yıldızı hiç barışmayan II. Abdülhamit, ilk olarak 1876 Anayasasının 36. maddesine dayanarak 1877 yılında çıkardığı bir kararname ile ülkede sıkıyönetim ilân etmiş; daha sonra ise, halkın parlamento hayatı için henüz hazır olmadığı gerekçesiyle, 14 Şubat 1878 tarihinde Meclis-i Umumi'yi kapatarak yeni bir dönem açmıştır. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi de, kurulan sansür sistemiyle basım ve yayım faaliyetlerinin çok sıkı bir denetime tâbi tutulmuş olmasıdır (İskit, 1939, s. 100).

II. Abdülhamit ile basın arasındaki bu mücadele 1908 yılına kadar sürmüştür. 1908'de yeniden yürürlüğe konulan 1876 Anayasasının basınla ilgili olan 12. maddesi, **“Matbuat kanun dairesinde serbesttir, hiçbir veçhile kablettab teftiş ve muayeneye tâbi tutulamaz”** biçiminde değiştirilerek; maddenin 1876 tarihli Kanunu Esasi'de yer alan ifadesine sansür yasağı eklenmiştir (Danışman, 1982, s. 7).

II. Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte Osmanlı basını o güne kadar görülmeyen bir canlılığa kavuşmuştur. II. Meşrutiyet'in ilânından sonraki ilk bir buçuk ayda gazete imtiyazı alanların sayısı iki yüzü geçmiştir. Sayıları gün geçtikçe daha da artan bu gazete ve dergiler bir fikri kabul ettirmek, intikam almak ve şantaj yapmak gibi gayelerle çıkarılmış; fakat hiçbirisi yaşayamamış ve büyük çoğunluğunun ömrü birkaç nüsha sonra veya ilk sayıyla birlikte sona ermiştir. Böyle bir durum özgürlük değil, anarşi ortamı yaratmıştır. Basındaki bu anarşi ortamına son vermek amacıyla 1909 yılında, 1881 tarihli Fransız Basın Kanunu örnek alınarak hazırlanan Matbuat Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Hükümete gazete ve dergi kapatma yetkisi verdiği için siyasi amaçlı kullanıma açık olan bu Kanun, birçok değişiklik geçirerek 1931 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Kabacalı,

1990, s. 140).

2. Cumhuriyet Döneminde Basın Özgürlüğü

Millî Mücadelenin kazanılmasından sonra, İstanbul İtilaf Devletlerince boşaltılmış ve 25 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti bir kararname yayımlayarak, uzun yıllar süren sıkıyönetimi ve sansürü ortadan kaldırmış ve basını yeniden özgürlüğüne kavuşturmuştur. Cumhuriyetin ilânından yaklaşık altı ay sonra yürürlüğe konulan 1924 Anayasasının, **“Matbuat kanun dairesinde serbesttir ve neşir edilmeden evvel teftiş ve muayeneye tâbi değildir”** ifadesini içeren 77. maddesi ile de basın özgürlüğü Anayasal güvenceye bağlanmıştır. Sansürün kaldırıldığı ve basın özgürlüğünün anayasal güvenceye bağlandığı bu yeni dönemde, iktidar yanlısı basın organları yanında muhalif basın organları da yayımlanma olanağı bulmuştur. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiştir. Şeyh Sait Ayaklanmasını takiben, 4 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükûn Kanununun kabul edilmesiyle sansür geri dönmüştür. Hükûmete Cumhurbaşkanının onayıyla memleketin sosyal düzenini, huzur ve barışını, güvenlik ve asayişini bozmaya yönelik her türlü teşkilâtı, girişimleri ve yayınları yasaklama ve sanıkları İstiklâl Mahkemelerine verme yetkisi tanıyan bu Kanunun 7. maddesi, basın özgürlüğünü tek başına ortadan kaldırmaya yetmiştir (Güz, 1993, s. 173).

Takrir-i Sükûn Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra susan muhalif basın, 1929 yılından itibaren yeniden sesini yükseltmeye başlamış ve 1930 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün izni ve bilgisi ile kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ile birlikte kendisine siyasî zeminde de destek bulmuştur. Bu dönemin muhalif basını bir yandan iktidarın icraatlarını eleştirirken, diğer yandan iktidar yanlısı basının sert eleştirilerine, hatta hakaretlerine hedef olmaktaydı. Muhalif basından rahatsız olan iktidar, basını denetim altına almak ve muhalif basını susturmak amacıyla 1881 sayılı Matbuat Kanununu hazırlamıştır. 1881 sayılı Matbuat Kanununun bu amacını, gazete ve dergi sahibi olmak isteyenlerde aranan şartların düzenlendiği 12. maddesi açıkça ortaya koymaktadır. Bu maddeye göre, **“gazete veya dergi sahiplerinin yirmi yaşını doldurmuş, yüksek okullardan veya lise ile dengi okullardan mezun olmuş ve vatan, Millî Mücadele, Cumhuriyet ve inkılâp aleyhinde bulunup da herhangi bir mahkeme ve divan tarafından mahkûm edilmemiş olmaları”** gerekmekteydi. Madde, en büyük mülkiye

memuruna gazete ve dergi kapatma yetkisi veren 18. maddeyle birlikte, siyasal iktidara muhalif basını susturmak için ciddi bir koz vermiştir (Güz, 1993, s. 134).

Yıllarca tek parti yönetiminde, İkinci Dünya Savaşı boyunca da sıkıyönetim rejiminde yaşayan Türk halkının, özgürlük ve demokrasi talebi çeşitli şekillerde kendini göstermeye başlamıştı. Bu doğrultuda öncelikle Matbuat Kanunu kapsamlı bir değişikliğe tâbi tutulmuştur. Matbuat Kanununun 50. maddesi 18.06.1946 tarihli ve 4935 sayılı Kanunla değiştirilerek, Kanunun ilk hâlinde yer alan **“memleketin genel siyasetine dokunabilecek yayım”** kıstası kaldırılmış ve onun yerine **“Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babının birinci ve ikinci bölümlerinde yazılı cürümlerin yayım yoluyla işlenmesi hâlinde gazete ve derginin, ancak mahkemece bir aydan iki yıla kadar kapatılabileceğine karar verilebileceği”** hükme bağlanmıştır. Böylelikle, Kanunun ilk hâlinde yer alan ve basın özgürlüğünü tek başına bile ortadan kaldıracabilecek elastiki bir kriter yerine, daha objektif ve somut bir kriter getirilmiştir (Kabacalı, 1990, s. 150-151).

14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidara gelen Demokrat Parti, basın özgürlüğünün sağlanmasını programına aldığından, Tek Parti Döneminde sürekli baskı altında yaşayan basından büyük destek görmüştür. Demokrat Parti, verdiği bu söz doğrultusunda hazırlıklara girişmiş ve önceki dönemde başlayan çalışmalardan da faydalanarak yeni bir basın kanunu hazırlamıştır. Nihayet, 1881 sayılı Matbuat Kanununu bütün ekleriyle birlikte ortadan kaldıran 5680 sayılı Basın Kanunu 15.07.1950 tarihinde kabul edilmiştir. 5680 sayılı Basın Kanunu önceki kanunlara göre daha özgürlükçüdür. Bu Kanunla birlikte, 1881 sayılı Kanunla kurulan güdümlü basın anlayışı terkedilmiş ve hükûmetin basın üzerindeki denetimi kaldırılmıştır (Kabacalı, 1990, s. 164).

Demokrat Parti iktidarının ilk yılları basının mutlu olduğu bir dönemdir. Gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın **“basının altın devri”** olarak nitelendirdiği bu dönemde gazete ve dergiler kapatılmamış, gazeteciler mahkûm edilmemiş, gazetecilerle hükûmet arasında yakın ilişkiler kurulmuştur. Ancak bu dönem çok uzun sürmemiş; basında Demokrat Parti'nin icraatları aleyhine yazıların artmaya başlaması üzerine, Demokrat Parti de diğer tüm iktidarların benimsediği yolu izleyerek basın özgürlüğünü sınırlandırmıştır. Bu dönemde çok sayıda gazete kapatılmış, ve gazeteciler hapse atılmıştır (Yalman, 1970, s. 298).

1961 Anayasasında, 1960 öncesi uygulamalar dikkate alınarak, basın özgürlüğü ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Anayasa koyucunun bu tavrı basın özgürlüğünü sağlamaktan ziyade, kendisini destekleyen ve önceki yönetime savaş açan basına diyet ödeme isteğinin bir tezahürüdür. Bunun en açık göstergesi, Milli Birlik Komitesinin 1962 seçimleri öncesi getirdiği 38 sayılı “**Anayasa Nizamını, Millî Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Füller Hakkında Kanun**” ile muhalif basının yeniden baskı altına alınmasıdır. Bu Kanunun 1. maddesinde 27 Mayıs 1960 Devrimini söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya diğer araç ve şekillerde, yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenlerin veya üstü kapalı da olsa matûfiyeti belli olacak şekilde böyle göstermeye çalışanların ve Demokrat Parti dönemini övenlerin 1 yıldan 5 yıla kadar hapsi isteniyordu (Salihpaşaoğlu, 2007, s. 162).

12 Mart 1971 muhtırasıyla Türkiye ve basın için yeni bir dönem başlamıştır. 13.05.1971 tarihinde kabul edilen 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile basın yeniden denetim altına alınmıştır. Bu Kanunun 3. maddesinin (c) fıkrasında, sıkıyönetim komutanının, sıkıyönetim bölgesindeki genel güvenlik ve kamu düzeninin gerektirdiği hâllerde “**gazete, dergi kitap ve diğer yayımların basım ve yayımını kayıtlamak ve bunlar üzerine sansür koymak**” yetkisine haiz olduğu belirtilmiştir. Bu dönemde de çok sayıda gazeteci gözaltına alınmış ve 8 aya kadar hapis cezası alan gazeteciler olmuştur. (Kabacalı, 1990, s. 198).

3. 12 Eylül Döneminde Basın Özgürlüğü

12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silâhlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. Yayımlanan (1) numaralı bildiriyle, Parlâmento ve Hükûmet feshedilmiş, Parlâmento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmış, bütün yurttaki sıkıyönetim ilân edilmiştir. Bir hafta sonra ise, Sıkıyönetim Kanununun 3. maddesi değiştirilerek, Sıkıyönetim Komutanlığına basına ve haberleşmeye sansür koyma yetkisi verilmiştir.

12 Eylül’ün toplum ve siyaset gibi basın üzerinde de çok büyük etkileri oldu. Televizyon ve radyo devlete ait olduğu için asker tarafından denetim altına alındı. Gazete ve dergiler ise 12 Eylül sonrasında baskı ve kısıtlamalarla karşı karşıya kaldı. Sıkıyönetim tarafından denetlenen basına rahatsız olunan yazılar için sık sık uyarılar gönderilmiş,

birçok gazete ve dergi toplatılmış ya da kapatılmış, gazeteciler ve yazarlar gözaltına alınmış, tutuklanmış, 12 Eylül öncesi açılmış davaların büyük bir kısmı mahkûmiyetle sonuçlanmıştır (Kabacalı, 1990, s. 219).

9 Ocak 1981’de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından Cumhuriyet, Hürriyet ve Günaydın’a yayınladıkları zam haberi nedeniyle tekzip geçmeleri istenmiş, ancak Hürriyet’in bu çağrıya uymaması sonucu yazarları Seçkin TÜresay, Tayfun Türe ve Erol Türegün gözaltına alınmıştır. Cumhuriyet’in ise, 11-15 Ocak 1981 tarihlerinde ise Adana, İçel, Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay illerinde sıkıyönetimin emriyle 5 günlüğüne, 4 Nisan 1981’de ise, işkence haberleri dolayısıyla Ankara, Kastamonu ve Çankırı’da basımı, yayımı ve dağıtımını yasaklanmış, bu yasağın Ankara’yı kapsamaması, gazetenin 26 ilde dağıtımını etkilemiştir. Yine, Politika Gazetesi yazarı Aydın Engin, 20 Ekim 1979 tarihli ‘*Parmak mı, Yumruk mu?*’ başlıklı yazısı nedeniyle yargılanmış, Akşam Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Adil Avşaroğlu, 3 Mayıs 1981’de yayınlanan bir fıkranın içeriğinde TCK’nın 159. Maddesine aykırı davranmaktan tutuklanmıştır. Basın, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından, gazete dağıtımlarının engellenmesi, gazeteleri hedef alan saldırılar ve yasalarla sindirilmeye çalışılmıştır (Yılmaz, 2011, s. 25)

Türkiye basın ve düşünce özgürlüğünün nasıl büyük bir darbe aldığı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

1980- 1982 Yılları Arasında Toplatılan Gazete ve Dergiler (Şahhüseyinoğlu, 2005, s. 166-181)

Demokrat Gazetesi	12.09.80	Süresiz olarak kapatıldı
Aydınlık Gazetesi	12.09.80	Süresiz olarak kapatıldı
Hergün Gazetesi	12.09.80	Süresiz olarak kapatıldı
Bursa’nın Sesi Gazetesi	25.09.80	Yayınlanan bir şiir nedeniyle 10 gün süreyle kapatıldı

Tablo 1:Devamı

Cumhuriyet Gazetesi	12.11.80	Tüm Türkiye "de yayımı 10 gün süreyle yasaklandı. Cumhuriyet gazetesi 07.01.81 Toplam 6 ilde yasaklandı.
Cumhuriyet Gazetesi	11.01.81	Adana, İçel, K.maraş, G.Antep, Adıyaman ve Hatay'da 5 gün süreyle yasaklandı.
Yankı Dergisi	20.01.81	12-18 Ocak tarihli sayısı toplatıldı. Toplatma kararı 25.1.1981"de kaldırıldı.
Modern Gazete	20.01.81	6-12 Ocak 1981 ve 13-19 Ocak 1981 tarihli sayıları toplatıldı.
Cumhuriyet Gazetesi	03.04.81	Ankara, Kastamonu, Çankırı illeri Sıkıyönetim Komutanlığı Sorumluluk alanı içindeki illerde, basımı, yayımı, dağıtılması ve taşınması 2 gün süreyle yasaklandı.
Arayış Dergisi	08.04.81	CHP eski Genel Başkanı Bülent Ecevit'in "İşkence" yazısı nedeniyle 6.4.1981 tarihli sayısı toplatıldı. Karar, 30.7.1981"de kaldırıldı.
Milli Gazete	11.04.81	Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca 15 gün süreyle yasaklandı.
Milli Gazete	18.04.81	Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca yasaklandı.
Yeni Sözcü Dergisi	06.05.81	Kapatıldı.
Modern Gazete	25.04.81	Adana Sıkıyönetim Komutanlığı'nca yasaklandı.
Yıldız Magazin	24.05.81	Adana Sıkıyönetim Komutanlığı'nca yasaklandı.
Türkiye'de Yarın Gazetesi-	31.05.81	Konya'da kapatıldı.
Evrensel Dostluk Sanat Dergisi	16.06.81	İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı'nca kapatıldı.
Sesimiz Düşün Dergisi	16.06.81	İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı'nca kapatıldı.
Gırgır Mizah Dergisi	17.07.81	4 hafta süreyle yasaklandı.

Tablo 1:Devamı

Arayış Dergisi	24.07.81	23. Sayı hakkındaki dava istemi mahkemece reddedildi.
Tercüman Gazetesi	23.10.81	Yayımı 7 gün süreyle yasaklandı.
Yeni Nesil Dergisi	06.01.82	6. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Sorumluluk bölgesine giren illere girişi yasakladı.
Maya Dergisi	17.02.82	“Türkiye İş Bankası Yeniden Doğuyor” yazısının yer aldığı 40. Sayısı nedeniyle İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’na toplatıldı.
Arayış Dergisi	03.03.82	Süresiz kapatıldı.
Güneş Gazetesi	09.08.82	Süresiz yayım yasağı kondu. 18.08.1982’de yeniden yayımına izin verildi.
Günaydın Gazetesi	08.12.82	Süresiz yayım yasağı kondu. 9.12.1982’de izin verildi.
Türkiye Gazetesi	08.12.82	İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’na basımı, dağıtımı, bulundurulması ve taşınması yasaklandı.
Hürriyet Gazetesi	12.12.82	Donanma ve Sıkıyönetim Komutanlığı’na sorumluluk bölgesine girişi, ikinci bir emre kadar durduruldu.
Hürriyet Gazetesi	13.12.82	6 ilde yasaklandı.

Basın özgürlüğü ile ilgili düzenlemeler yüzde 92’ye yakın evet oyuyla kabul edilen 1982 Anayasasında da yer bulmuştur. 1982 Anayasasının 177. maddesi Anayasanın yürürlüğe girişi bakımından kademeli bir sistem kabul etmiştir. Bu maddede, **“Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.”** denilmiştir. Maddede bahsedilen istisnalardan biri basın ve yayımla ilgili hükümlerdi. Maddenin devamında basın ve yayımla ilgili hükümlerin, yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her hâlde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi

göreve başladığında yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Anayasanın basın özgürlüğüyle ilgili hükümleri doğrultusunda Basın Kanunu değiştirilmeden basın özgürlüğünü yakından ilgilendiren Olağanüstü Hal Kanunu kabul edilmiştir. 25.10.1983 tarihinde kabul edilen 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununda basınla ilgili düzenlemeler de yer almıştır. Olağanüstü Hal Kanununun yürürlüğe girmesinden yaklaşık yirmi gün sonra, 1982 Anayasasının basın ve yayımla ilgili hükümlerine uygun olarak, 5680 sayılı Basın Kanununda 13.11.1983 tarih ve 2950 sayılı Kanunla çok kapsamlı bir değişiklik yapılmıştır. Bu Kanunla basın özgürlüğü adına olumlu sayılabilecek değişiklikler de yapılmıştır. Cevap ve tekzip hakkını düzenleyen 19. maddede yapılan değişiklikle, maddenin birinci fıkrasında yer alan “menfaatini bozan” ifadesi kaldırılarak cevap ve tekzip hakkını doğuran yayının neler olabileceği daha somut hâle getirilmiş, cevap veya düzeltme yazısının Cumhuriyet savcısı ya da sulh ceza yargıcına değil, sorumlu müdüre gönderileceği hükme bağlanarak, Kanununun ilk hâlindeki düzenlemeye geri dönmüştür (Kabacalı, 1990, s. 224).

12 Eylül ve hemen ardından gelen sıkıyönetim döneminde gazeteler ve gazeteciler baskı altına alınarak susturulmuş, hapis cezalarıyla yıldırılmak istenmiştir. Keza radyo ve televizyonda o dönemde özel yayıncılık olmadığı için radyo-tv yayınlarını kontrol altına almak zor olmamış, TRT sıkıyönetim komutanlığına bağlı çalışmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ECEVİT'İN YAŞAMI, 12 EYLÜL VE ARAYIŞ DERGİSİ

A. BÜLENT ECEVİT'İN SİYASET ÖNCESİ YAŞAMI

Bülent Ecevit, 28 Mayıs 1925'te İstanbul Akaretler'de dünyaya geldi. Babası adli tıp hocası Prof. Mehmet Fahri Bey, annesi ise ressam Fatma Nazlı Hanım'dı. Göbek adı Mustafa'yı din âlimi dedesi Mustafa Şükrü Bey'den almıştı. Dersleri pekiyi olmasına rağmen silik kişiliği nedeniyle hal ve gidiş notları iyi geliyordu. Babası Mehmet Fahri Bey tek parti döneminin milletvekiliydi. Bir dönem gazetecilik de yapmış, Ulus gazetesinde fıkraları yayımlanmıştı. Yazı ve gazetecilik konusunda babasından etkilendiğini söylemek mümkün. Ancak bir akrabasının daha 13 yaşındayken hediye ettiği Erica daktilosu da yazıya olan ilgisinin artarak sürmesine neden oldu. Ecevit hayatının son dönemlerine kadar o daktiloyu yanından ayırmamış, köşe yazılarını, parti konuşmaları ve şiirlerini o daktiloyla yazmıştı (Akar & Dündar, 2008, s. 15).

Okul hayatında dönüm noktası Robert Koleji oldu. Aile, imkânları çok geniş olmasa da iyi eğitim almasını istedikleri oğullarını zengin çocuklarının gittiği Robert Koleje gönderdi. Sınıf arkadaşı gazeteci Altemur Kılıç'a göre o dönemlerde Ecevit politik tartışmalara girmiyordu. (Yazıyla ilk tanışması öğrencilerin çıkardığı 'İzlerimiz' dergisi ile oldu. Almanlara yakınlığı nedeniyle başyazarlığı sakıncalı bulunan Altemur Kılıç yerine Bülent Ecevit başyazar seçildi. Ama Ecevit arkadaşına yapılan haksızlığı da unutmadı. Altemur Kılıç, olayı anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır: "Ecevit orada çok güzel bir jest yaptı. Derginin o sayısını –ki benim de içinde piyesim basıldı- 'bu sayı bazı sebeplerle içimize alamadığımız Altemur Kılıç'a ithaf olunur' diye bana ithaf etti. Bu inceliğini, efendiliğini gösterir (Akar & Dündar, 2006, s. 20-25).

Lise yıllarında 12 şiiri edebiyat dergilerinde yayımlandı. Bir yayınevi için Hintli şair Tagor'un şiirlerini çevirdiğinde yaşı daha 16'ydı. İlk çeviri kitabını arkadaşı Can Yücel'in babası Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel için imzaladı. 1944'te lise bitti. Kendisi edebiyat okumayı düşünüyor, babası da hukuk okumasını istiyordu. Ecevit, o

günleri, “Hukukla pek ilgilenmiyordum. Babam baktı ki derslere girmek yerine kahvelerde arkadaşlarımla tavla falan oynuyorum. Onun üzerine beni serbest bıraktı. Dil tarih coğrafya fakültesine gittim” sözleriyle anlatmıştır. Ancak Ecevit yeni okulunu da bitirememiştir (Akar & Dündar, 2006, s. 27).

Okuldan ayrıldıktan sonra Basın Yayın Genel Müdürlüğünde günlük 2 liraya tercüman olarak işe başladı. İngilizcesi çok iyiydi ama siyasetle hiç ilgilenmediği için Birleşmiş Milletler binasının bulunduğu semtin adı ‘flushing meadows’u ‘kızaran çayırlar’ diye Türkçeye çevirince ilk azarını işitmişti. O olaydan sonra siyasetle daha yakından ilgilenmeye başladı. 1946 yılında Londra Büyükelçiliği basın ataşeliği görevine tayin oldu. 1946 devalüasyonu nedeniyle maaşı 30 sterline düşmüştü. Maddi zorluklar nedeniyle Rahşan Ecevit 1 yıl Ankara’da kaldı. Ancak 1 yıl sonra o da Londra’ya taşındı. Zor geçiniyorlardı. O yıllarda Hint felsefesine merak saldı ve üniversiteye yazılarak Sanskritçe öğrendi. Ama diploma almayı önemsemediği için mezun olmadı (Öğütveren,2014, s. 31)

14 Mayıs 1950’de Demokrat Parti seçimi kazanarak iktidara gelmişti. Bülent Ecevit ve eşi maddi zorlukları da aşarak Londra’da rahat bir hayata başlamıştı. Ancak Ecevit babasının iki dönem milletvekilliği yaptığı, kendisinin de gönülden destek verdiği partinin seçim yenilgisi üzerine Türkiye’ye dönerek siyasete katkı sağlamaya karar verdi. Babası Fahri Bey parti içindeki nüfuzunu son kez oğlu için kullandı. Arkadaşı Nihat Erim’den partinin yayın organı Ulus’ta oğlu için iş istedi. 25 yaşında aktif gazeteciliğe başlayan Ecevit çeviriler yapıyor ve sanat yazıları yazıyordu. 1951’de Genelkurmay’da askerlik görevini tamamlayan Bülent Ecevit yeniden Ulus gazetesine döndü. O günlerde Demokrat Parti ile CHP arasında kıyasıya rekabet yaşanıyor. DP iktidar olmanın üstünlüğünü kullanarak CHP’nin mallarına el koydu, Ulus gazetesi de kapatılmıştı. Çalışanlar da Yeni Ulus gazetesine geçti. Bu haksızlık o güne kadar siyasetten uzak duran ve sanata sığınan Ecevit çiftinde büyük infial yarattı. Hayatlarının akışını değiştirecek kararı o günlerde aldılar. Hep teğet yaşadıkları ama kapısından hiç girmedikleri CHP’nin Çankaya ilçe binasına giderek partiye üye olmak istediklerini söylediler. Onları partiye kaydedecek kişi de yakın arkadaşları Gazeteci Altan Öymen’di. Ecevit artık gazetenin etkin siyasi yazılar kaleme alan yazarlarından biri olmuştu. Ecevit o dönemde Demokrat

Parti muhalifi bir yayın organı olan ve 15 günde bir yayınlanan Forum dergisinde de yazılar kaleme aldı (Muradoğlu, 2001, s. 41).

1954'te Ecevit, Amerikan Dışışleri Bakanlığı'nın davetlisi olarak North Carolina eyaletinin Winston Salem kentinde çıkan bir gazetede çalışmak için ABD'ye gitti. O sırada Ulus'un devamı olarak çıkan Halkçı gazetesi Ecevit'in Amerika'dan gönderdiği yazıları yayımlarken, Winston Salem Journal gazetesi de konuk yazarının Türkiye'ye ilişkin makalelerine yer veriyordu. Ecevit o yılları; "Ayrıca televizyon da vardı. O televizyona beni sık sık canlı yayına çağırırlardı. Zannederim televizyonda canlı yayına çıkan ilk gazeteci ben oldum Türkiye'de" sözleriyle anlatacaktı. Türkiye'ye döneceği gün gazeteye Amerika'daki ırkçılığı ağır eleştiren tam sayfa bir yazı yazdı. Yazıda dünyada köleliğe karşı savaşmış bir ulusun kendi evindeki köleliğe karşı ses çıkarmamasının tuhaflığına değiniyor ve "Amerikalı beyazlar suçlarını kabul etmelidir" diyordu. Genel yayın Müdürü çok liberal görüşlü bir insan olduğu için ağır eleştirileri göze alarak Ecevit'in o yazısını aynen yayımladı. Ve yazının ardından gazete ağır eleştirilere maruz kaldı (Akar & Dünder, 2006, s. 52-53)

B. BÜLENT ECEVİT'İN SİYASİ YAŞAMI

1957'de bu kez Rockefeller bursu almıştı. Amerikalıların istikbal gördüğu gençlere verdiği bu burs onun yıldızının Atlantik ötesinden fark edildiğinin göstergesiydi. Şimdi bir yıl boyunca Harvard Üniversitesi'nde aralarında Henry Kissinger'm de bulunduğu hocalardan sosyal psikoloji ve Ortadoğu tarihi dersleri alacak, Ulus'taki yazılarını ise uzaktan sürdürecekti. Bu kez yanında eşı de vardı. 8 ay ABD'de kalan Ecevit çifti seçimlerde siyasete girmek için Türkiye'ye döndü. Ancak Kissinger ile o dönem kurduğu dostluk siyasete atıldığı yıllarda da karşısına çıkacak ve Kissinger ABD Dışışleri Bakanı iken "en beğendiğiniz Başbakan kim?" sorusuna yanıt olarak Bülent Ecevit'in ismini verecektir (Öksüz, 1976, s. 61).

Ecevit 1957 seçimlerinde henüz 32 yaşındayken Ankara milletvekili olarak Meclis'e girdi. Temkinli ve fazla öne çıkmayan bir milletvekiliydi, daha çok İnönü'ye çevirmenlik yapıyordu. Bir yandan da Ulus'taki köşe yazılarına devam ediyordu (Cılızoğlu, 2000, s. 85-87).

1960 darbesinin ilk günlerinde çok sevinmişti. 28 Mayıs 1960 günü kaleme aldığı başyazı “Günaydın” başlığını taşıyordu. “Karanlık günlerin sona erdi, günaydın Türk Milleti” diye başlayan yazı ‘Sağ olası Türk Ordusu’ diye bitiyordu. Ancak İnönü’nün kaygılı olduğunu görünce askeri darbelere sevinmemesi gerektiğini öğrendi. Kendisi o günleri anlatırken; “27 Mayıs müdahalesinin yer aldığı günlerde onu desteklemiştim. Fakat kısa süre sonra aklım başıma geldi. Askeri yönetime karşı kesin tavır almaya başlamıştım.” diyecektir (Akar & Dünder, 2006, s. 72).

Ulus gazetesi dönemi Bülent Ecevit’in gazetecilik mesleğinin temel ilkelerini öğrendiği dönemdir. Mesleğin etik kavramlarını, teknik terimlerini, yazım ve çeviri kurallarını Ecevit Ulus gazetesinde öğrenmiştir. Bu dönemde bir süre yurtdışında bulunması mesleki kariyerine uluslararası bir boyut katmıştır. Harvard Üniversitesi’nde katıldığı çalışmalar, yerel gazetede yazdığı yazılar ve o dönem televizyon programında yaptığı yorumlar Ecevit’in hem gazetecilik deneyimini artırmış, hem de demokrasi ve özgürlük kavramlarını içselleştirmesini sağlamıştır. Ulus gazetesinde 1957’ye kadar kaleme aldığı yazılarda sadece “gazeteci” kimliğini taşıyordu. Ulus gazetesinin CHP’nin yayın organı olarak algılanması ve ailesinden tevarüs ettiği siyasal yaklaşımlar nedeniyle parti tezlerine yakın yorumlar yapsa da gazetecilik ilkelerine büyük ölçüde sadık kalıyordu. Ancak 1957’de TBMM’ye girdikten sonra kaleme aldığı yazılarda gazetecilik kimliğinin yanına siyasetçilik de ekleniyordu. Döneme ilişkin yapılan araştırmalarda Ecevit’in 1957-1960 arasında Ulus’ta çıkan yazılarının iktidara muhalefetin yanı sıra CHP tezlerini savunduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu tezleri savunurken de demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerden taviz vermediği açıktır (Akar & Dünder, 2006, s. 58-60).

1961 Anayasası’nı hazırlayan Kurucu Meclis’te CHP adına yer aldı. 1961 seçimlerinde CHP’nin aldığı yüzde 36’lık oy Ecevit’i de memnun etmemişti ve partinin muhafazakarlaştığını düşünüyordu. Ama yine de parti için mücadele etmeyi sürdürdü ve yeni kabinede Çalışma Bakanı oldu (Aydın & Taşkın, 1989, s. 155)

Farklı bir bakanlık yaptı. Sabah 08.30’da mesaiye başlıyor. Öğleyn ofisinde çay içiyor ve sandviç yiyordu. Misafirlerinin ve kendisinin çay parasını bile cebinden ödüyordu. Seyahatlerinde kendisi bakanlık misafirhanesinde kalıyorsa şoför ve korumaların otel masraflarını cebinden karşılıyordu. Çalışma Bakanlığı görevi 3,5 yıl

sürdü. 1965 seçimlerinde Adalet partisi tek başına iktidara geldi. CHP karıştı, kimilerine göre seçim yenilgisinin nedeni 'ortanın solu' söylemiydi (Turan, 2007, s. 126-127).

Ecevit, 'Ortanın Solu' söyleminin mimarıydı. İnönü ile birlikte savunduğu ortanın solu siyasetinin ilkesini, insan düşüncesini baskı altında tutmamak, özgür insan olmak, özgürlüğünü insanların yararına ve yücelmesi uğruna kullanan insan olmak olarak tanımlamaktadır. Ecevit'in ifadesiyle CHP, gerek 1961 anayasasının gerekse toplumdaki gelişmelerin gerisine düşmüştür. Toplumda güçlenmeye başlayan sol eğilimleri ve çakışan halk kesimlerinin beklentilerini karşılamada TİP'in öncülüğünden rahatsız olan Ecevit, bu durumu içine sindiremediğinden yakınmış ve toplumdaki sola yönelişin öncülüğünü CHP'nin üstlenmesini istediğini ifade etmiştir (Ecevit, 1966, s. 10).

Bülent Ecevit, ortanın solu görüşünü şu ilkelere dayandırmaktadır.

- Ortanın solundakiler insancıdırlar
- Ortanın solundakiler halkçıdırlar
- Ortanın solundakiler sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçidirler
- Ortanın solundakiler ilerici, devrimci ve reformcudurlar
- Ortanın solundakiler devletçidirler
- Ortanın solundakiler plancıdırlar
- Ortanın solundakiler özgürlüğe bağlıdırlar
- Ortanın solundakiler sosyal demokrasiden yanadırlar. (Ecevit,1966, s.17-20)

Ortanın Solu fikrinin bayraktarlığını yapması ve bu söylemin kitabını yazması Ecevit'in partideki popüleritesini etkinliğini artırdı. İsmet İnönü sonrasında lider olabilecek isimlerden biri olarak işaret ediliyordu. İnönü sonrası genel başkanlığa hazırlanan Nihat Erim, Turhan Feyzioğlu ve Kemal Satır gibi politikacılar için Ecevit en az tehlikeli rakipti. Orhan Koloğlu'na göre onlar İnönü'ye karşı önce Ecevit'i rakip yapmayı ardından İnönü çekildikten sonra ise Ecevit'i kenara itmeyi planlamışlardır. Bu

beklentinin aksine 1966'da yapılan Kurultay, CHP'de ortanın solcuları ile sağcılarının kesin olarak hesaplaştıkları kurultay olmuştur. Bu kurultaydan Ecevit ve ekibi tam bir başarı ile çıkmıştır. Bülent Ecevit parti genel sekreterliğine seçilmiştir. Böylece ortanın solu ekibi parti yönetiminde güçlenmiştir (Koloğlu, 2001, s. 302-303).

Yakın arkadaşı Orhan Birgit, Bülent Ecevit'in ölümünün üçüncü yılında "Ülkemin Ecevitsiz Günleri" adıyla kaleme aldığı yazısında Genel sekreterliğin ilk günlerindeki Ecevit ile ilgili şunları söylemiştir (Birgit, 2009);

"Mücadele azmi, ileriki yıllarda da eksilmedi. Özellikle CHP Genel Sekreterliği sorumluluğunu üstlendikten sonra daha da arttı. Başkentte bulunmak zorunda olmadığı zamanlarını ülkeyi karış karış dolaşmaya ayırdı. Halk ile yüz yüze konuşmayı, küçük toplantılardan başlayarak kitlelere seslenmek için dinleyenlerini etkilemeyi seçti. Dönemin iktidarında korku yaratan o çalışma sürecinin önünü kesmek amacıyla kurulan çeşitli tuzaklara, silahlı saldırılara karşı en önde yürüyen bir komutan gibiydi".

12 Mart 1971 muhtırası tüm Türkiye'yi olduğu gibi Ecevit'i de sarstı. Askerler Nihat Erim'den ara rejim hükümeti kurmasını, AP ve CHP'den de hükümete bakan vermesini istedi. Ecevit hükümette yer alma fikrine şiddetle karşı çıktı. CHP'nin orduyla uzlaşma görüntüsü vermesinden rahatsızdı. Ama İnönü tam tersini düşünüyordu. Bu gergin ortam kırılmaya neden oldu ve Ecevit parti genel sekreterliği görevinden istifa etti. Genel sekreter Bülent Ecevit, İsmet İnönü'ye yazdığı istifa mektubunda demokratik rejim için ve CHP için çok hayati saydığı bir konuda görüş ayrılığına düşmesini gerekçe göstererek eşsiz önderliğiyle kendisine yol gösteren İnönü'ye minnet ve şükran duygularını ilettili. (Turan, 2007, s. 471).

Ecevit görevinden istifa etti ama parti içindeki çalışmalarını sürdürdü. 6 Mayıs 1972'deki kongrede 88 yaşındaki İnönü'ye rakip oldu. İnönü, 'ya Bülent ya ben' diye rest çekti. Ecevit ise bu kıyaslamayı kabul etmedi ve 'oylanacak olan İnönü ya da Ecevit değildir. Demokratik bir partinin kanunlara saygılı üyeleri mi olacağız, yoksa kapıkulları mı? Vereceğimiz karar budur' dedi (Ecevit, 1972, s. 55-57).

Bu dönemde Ecevit'le ilgili en önemli ithamlardan biri komünist olduğu yönündeki iddialardı. Ecevit kendisine yöneltilen bu iddialara cevap olarak komünist

ülkelerin hiçbirinde demokrasi olmadığını demokrasiye kendisi kadar bağlı bir insanın bir kere bu nedenle komünist olmayacağını söylemiştir. Ecevit, Komünizm'in tüm üretim araçlarının devletleştirilmesini emrettiğini belirtmiştir. Oysa CHP'de kendisine karşı olan bazı arkadaşları, onu yeteri kadar devletçi olmadığı için suçlamıştır. Kendisi için önemli olanın devlet sektörünün büyümesi değil, sosyal adalet ve demokrasi içinde Türk ekonomisinin büyümesi olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan komünistlikle, aşırı solculukla ve anarşistleri tahrik etmekle suçlanmayı çirkin birer iftira olarak değerlendirmiştir (Ecevit, 1972, s. 34-35).

Kurultayda kazanan Ecevit oldu. İnönü'nün 33 yıllık liderliği sona ermişti. Halkçı Ecevit parti lideri olarak 1973 seçimlerine hazırlanıyordu. Kampanyanın yoğun geçtiği günlerde Kars'ın Susuz ilçesinde CHP'li Aydın ve Şahzade Yarkadaş'ın evine uğramıştı. Torununun adını Bülent Ecevit koyacak kadar Ecevit hayranı olan Şahzade Yenge onu karşısında görünce 'Ay Karaoğlan! Bizi bu dar günlerden kurtar!' diye feryat etti. Karaoğlan lakabı o günden sonra Ecevit ile bütünleşti (Akar & Dündar, 2006, s. 87).

Dünyada ve Türkiye'de daha çok taraftar bulmaya başlayan sol düşüncenin etkisiyle Türk halkının karşısına yeni bir kimlik ve yeni bir liderle çıkan CHP, uzun yıllardır iktidara gelme konusunda başarı şansı yakalayamamasına rağmen, 1973'te öne çıkan "Ak Günlere" seçim bildirgesi ile halkın umudu olmayı başarmış ve güçlü bir halk desteği de kazanabilmiştir. Seçimlerde %33.3 oy alan ve 185 milletvekili çıkaran CHP tek başına hükümeti kurmak için gerekli olan 226 sayısını yakalayamamıştır. CHP'nin koalisyon arayışına girdiği dönemde Atatürk'ün en yakın mücadele arkadaşı, Türkiye'nin ikinci Cumhurbaşkanı, İsmet İnönü vefat etmiştir. Onun ölümünden bir ay sonra 26 Ocak 1974'de CHP, Necmettin Erbakan'ın partisi MSP ile koalisyon hükümeti kurmuştur. (Aydın & Taşkın, 1989, s. 252)

1974 başlarında büyük umutlarla iktidara gelmiş ve Başbakan olmuştu Ecevit. Ancak dünyadaki ekonomik kriz Türkiye'de de fazlasıyla hissediliyordu. 'Umudumuz' sloganıyla iktidara getirilen Ecevit tam anlamıyla umutları karşılayamamıştı. Bir yandan da ABD'nin talebiyle 12 Mart döneminde askıya alınan haşhaş üretiminin yeniden önünü açtı. Amerika tepkiliydi ama Ecevit baskılara boyun eğmedi. Afyon'dan başlayacak bir geziyle Amerika'ya meydan okuyacaktı. Ama Kıbrıs'ta darbe olduğu haberini alınca

hemen Ankara'ya döndü. Darbeciler yıllardır hayalini kurdukları Enosis yani Yunanistan'la birleşme için düğmeye basmıştı. Türkiye'nin garantör ülke olarak adaya asker çıkarma yetkisi vardı ve Ecevit kararını verdi, Türk askerini adaya gönderdi. (Öksüz, 1976, s. 126).

Bu adım siyasetteki popülaritesini çok artırdı ve '*Kıbrıs fatihi mücahit Ecevit*' olarak anılmasına neden oldu (Ahmad, 1996, s. 329).

Kıbrıs rüzgarıyla tek başına iktidar olabileceğini düşünen Ecevit Başbakanlık'tan istifa etti. Ardından dört sağ parti Milliyetçi Cephe hükümetini kurdu. Bu dönem Türkiye'deki kaos yıllarının da başlangıcı oldu. Kutuplaşmalar üniversite, fabrika ve devlet dairelerine sıçramıştı. Artık gazetelerde gündelik anarşi raporları yer alıyor ve kaç kişinin öldüğü bildiriliyordu (Arcayürek, 1986, s. 348).

O yıllarda parti içi muhalefet de hareketlendi. 1976 yılında yapılan CHP kurultayında partinin genç isimlerinden biri, genel sekreter yardımcısı ve Antalya milletvekili Deniz Baykal, Ecevit'e karşı aday oldu. Ecevit seçimi kazanıp genel başkanlığa devam etti ama CHP'de artık parti içi muhalefet harekete geçmiş ve hizipleşmeler başlamıştı (Pirim, 2007, s. 25-26).

Tam da bu gergin ortamda Ecevit seçim çağrılarına evet dedi. Tansiyonu düşürmesi beklenen 1977 seçim kampanyaları ters etki yaptı. Seçim meydanlarında Ecevit saldırıya uğruyordu. Ama en ciddi saldırı İzmir Çiğli'de yaşandı. Tam seçim otobüsüne bineceği sırada bir silah sesi duyuldu. Ancak vurulan Ecevit değil Mehmet İsvan'dı, dizinden yaralanmıştı (Akar & Dündar, 2006, s. 103).

Çiğli suikastını kimin düzenlediği hiçbir zaman anlaşılamadı. Çiğli'den 5 gün sonra bu kez Taksim'de miting yapacaktı Ecevit. Ama daha ayın başında 37 kişinin öldüğü kanlı 1 Mayıs yaşanmıştı. Demirel, Ecevit'e mektup yazarak '*aldığımız istihbarata göre dürbünlü tüfekle öldürüleceksiniz, Taksim' e çıkmayın*' uyarısında bulundu (Cumhuriyet'in 75 yılı, Cilt 2, s. 744)

Ecevit radyo konuşmasında, '*söz verdiğim gibi ben Taksim'de olacağım, ama kimseyi çağırmıyorum*' dedi ama kitleler Taksim'e akın etti. 3 Haziran'da dev bir miting

yapıldı. Bu havada gidilen 1977 seçimlerinde oy oranı yüzde 41'e yükseldi. Yine birinci partiydi ama tek başına iktidar olamadı. Kurduğu azınlık hükümeti güvenoyu alamayınca Demirel ikinci kez Milliyetçi Cephe hükümeti kurdu (Donat, 1987, s. 157).

Ancak Ecevit pes etmedi ve 11 milletvekili transfer ederek hükümet kurdu ve yeniden Başbakan oldu. 1978 yılında hükümetin kurulmasının ardından Maraş olayları patlak verdi. 100'den fazla kişi hayatını kaybetti. 1978 başından 1979 Ekim ayına kadar 2 bin 294 kişi toplumsal olaylar ve faili meçhul cinayetlerde hayatını kaybetmişti. Biryandan da yükselen enflasyon, uzayan benzin ve tüp gaz kuyrukları Ecevit'in umudunu tüketiyordu. Sadece sağ cenahtan değil sosyalist sol ve parti içinden de Ecevit'e yönelik eleştiriler artıyordu. (Cumhuriyetin 75 yılı Cilt 3, s. 770)

1979'da yapılan ara seçimde CHP'nin oyu yüzde 41'den yüzde 30'a geriledi. Bu sonuç üzerine Meclis aritmetiği zorlamadığı halde Ecevit istifa etti. Demirel'in ortaklık teklifi geri çevrilince de yeni bir Milliyetçi Cephe hükümeti kuruldu. Ecevit, *'iki büyük parti arasında işbirliği ve dayanışma olsaydı 12 Eylül darbesi olmazdı diye düşünürüm hep'* dese de anlaşmayı yapmayan taraflardan biri olduğu için eleştirilerden kurtulamadı. Algi Ecevit'in koalisyon istemediği yönündeydi ama Demirel de o günleri, *"Koalisyon olmazdı, olsaydı da işlemezdi. Türkiye'deki kandan, pahalılıktan hükümeti sorumlu tuttuktan sonra, 6-8 ay sonra o kişilerle nasıl yüz yüze bakıp da hükümet olacaksınız"* sözleriyle anlatıyordu (Akar & Dündar, 2006, s. 109).

Ve 1980 darbesiyle tıpkı diğer siyasi liderler gibi gözaltına alındı. Gelibolu yakınlarındaki Hamzakoy'a eşiyile birlikte gitti. 11 Ekim'de yeniden Ankara'daydı. CHP'li eski parlamenterler ve dostları karşıladı. MGK genel sekreteri Haydar Saltık'ın *'önümüzdeki dönem ne Demirel, ne de Ecevit olacak. Hiçbir dönem olamayacaklar'* açıklaması üzerine CHP Genel Başkanlığı'ndan istifa etti. Bu istifa partililerin büyük tepkisine neden oldu. Ecevit o istifayı şu sözlerle açıklamıştı (Bila, 2001, s. 21);

"İstifam CHP'yi bırakıp gitmek anlamına gelmiyor. İstifa etmem zorunluydu. Ben Etimesgut'a ayak basar basmaz havaalanında bize tebligat yapıldı. Özgürlüklerimizi sınırlayan bir tebligat. Konuşmamız, demeç vermemiz, yazmamız, çizmemiz, toplantı yapmamız, hatta belli sayının üstünde ziyaretçi kabul etmemiz yasaklanmıştı. Daha Hamzakoy'dayken bize bu tür yasaklara uyarsak

serbest kalacağımız söylenmiş, ama ben de, Süleyman Demirel de reddetmiştik. Bu yasaklar yetmiyormuş gibi MGK genel Sekreteri Org. Haydar Saltık, biz Ankara'ya döndükten kısa bir süre sonra basın toplantısı düzenledi. Özgürlüklerimizin tümüyle kaldırılacağı anlamı taşıyan bir çeşit bildiri yayımlamış oldu. Ben genel başkan sıfatı taşıdıkça bu sınırlar içinde kalacaktım. Elim kolum bağlı olacaktı. Ben bu yasaklara uymayabilmek için CHP genel başkanlığından istifa ettim.”

Genel başkanlığı bıraktıktan sonra görüşlerini kamuoyuna daha rahat ifade edebileceği bir iş arayışına girdi. Gazeteciydi. Yapabileceği en iyi iş mesleğine dönmekti. Arayış Dergisi böyle bir süreçte hayata geçti*. 80'ler Ecevit'in dönüşüm yılları oldu. Ecevit aslında o yıllarda sessiz gibi görünse de sıfırdan siyasete başlamanın hazırlıklarını yapıyordu. Özellikle Ankara Or-an'daki evinde yanındaki bir avuç insanla bir araya gelerek yeni siyasi hareketin fikri temellerini oluşturuyordu. Avrupalı sosyal demokratların desteğini de almıştı Ecevit (Ünsal, 1994, s. 129-130).

Bu görüşmeler sonucunda ortaya Demokratik Sol Parti çıktı. Bu kez de solu bölmekle, DSP'yi aile partisi gibi yönetmekle, muhalif seslere tahammül edememekle suçlanıyordu. O dönemde en çok da Raşan Ecevit'in etkisinde kaldığı iddiaları yakın çevresinde sürekli dillendiriliyor ve bu durumun hem Bülent Ecevit'e hem de yeniden başladığı siyasi hayatına zarar verdiği konuşuluyordu (Ünsal, 1994, s. 125).

Ecevit DSP'nin 1987 seçimindeki yenilgisinden sonra siyasete küstü ve aktif siyaseti bıraktığını açıkladı. Ama 1989 yılında tekrar siyasete döndü (Bila, 2001, s. 225).

Ocak 1999'da kurduğu azınlık hükümeti 100 gün sonraki seçime taşıyacaktı Türkiye'yi. İşte tam o dönemde Abdullah Öcalan'ın yakalanması 'Kıbrıs Fatih'i' olarak anılan Ecevit'i 'Kenya Fatih'i' yapmıştı. Nisan'daki seçimlerde Ecevit'in DSP'si yüzde 21'lik oy oranıyla birinci parti olarak seçimi kazandı. Ancak asıl konuşulan ise 2 Mayıs'taki yemin törenine Fazilet Partisi milletvekili Merve Kavakçı'nın türbanıyla genel kurula katılması oldu. Genel kurul ayaktaydı, protesto sesleri yükseliyordu. Bülent Ecevit söz alarak kürsüye çıktı ve şu konuşmayı yaptı (Akar & Dündar, 2006, s. 149);

---

* Ecevit'in 1981-1982 yıllarındaki yaşamı Arayış dergisi eksenli geçtiği ve tezin diğer kısımlarında detaylı yer aldığı için burada detaylandırılmamıştır.

“Türkiye’de hanımların giyim kuşamına, başörtüsüne özel yaşamlarında hiç kimse karışmıyor. Ancak burası kimsenin özel yaşam mekanı değildir. Burası milletin en yüce kurumudur. Burada görev yapanlar devletin kurallarına, geleneklerine uymak zorundadır. Burası devlete meydan okunacak yer değildir. Lütfen bu hanıma haddini bildiriniz.”

Merve Kavakçı bu konuşmadan sonra Meclis’i terk etti. Ve koalisyon arayışları başladı. Ecevit 12 Eylül döneminde cezaevini paylaştığı MHP ile koalisyon görüşmeleri yapıyordu. İşte tam bu sırada Rahşan Ecevit Fikret Bila’ya verdiği demeçte *‘yillarca kan akıttılar, bunların acısını unutmak kolay mı?’* deyince MHP *‘Rahşan Hanım özür dilesin’* dedi. Ancak Rahşan Hanım’ın özür dilememesine rağmen koalisyon kuruldu (Bila, 2001, s. 451).

19 Şubat 2001’de Ecevit ile yine Ecevit’in önerisiyle Cumhurbaşkanlığına seçilen Ahmet Necdet Sezer arasında sert bir tartışma yaşandı. Halk bankası ile ilgili Sezer’ e bağlı Devlet Denetleme Kurulu’nun yaptığı incelemeyi Ecevit *‘denetimin denetimi mi olur, yetkimize müdahale ediyorsunuz’* şeklinde yanıtladı. Sezer de önündeki anayasayı Ecevit’e doğru iterek, *‘ya bu anayasayı okumuyorsunuz, ya okuduğunuzu anlamıyorsunuz’* dedi. Bu kez tepki Ecevit’ten değil yardımcısı Hüsamettin Özkan’dan geldi. Özkan, *‘seni halk seçmedi, üç lider buraya getirdi. Başbakan ile bu üslupla konuşamazsın, nankör’* dedi. Ve Ecevit toplantıyı terk etti (Aydın & Taşkın, 1989, s. 457).

Ecevit yaşananları basın toplantısıyla kamuoyuna duyurunca Ankara’daki kriz ekonomiye yansdı. 1999 depremi ve 2000’deki bankacılık kriziyle diken üstünde olan ekonomi allak bullak oldu. Ecevit çözümü yurtdışından transferde buldu. Dünya Bankası başkan yardımcısı Kemal Derviş Türkiye’ye gelerek ekonominin başına geçti. Derviş gelmesiyle IMF Türkiye’ye yaptığı yardımı artırdı ama *‘koalisyonun dördüncü ortağı’* gibi algılanan Derviş partide ve aile içinde rahatsızlığa neden oluyordu. Özellikle koalisyonun MHP kanadı Derviş’ten rahatsızdı. Ecevit, 11 Eylül saldırılarının ardından ABD’nin planladığı Irak operasyonuna Türkiye’yi katmamakta ısrarlıydı ve bu nedenle Washington ile araları bir kez daha açıldı. Bu dirençle birlikte sağlığı ile ilgili söylentiler daha da artacak ve o da bunu Kemal Derviş’in koalisyonu bozma çabalarıyla birleştirip ABD’nin kendisini devirmek istemesine bağlayacaktı (Aydın & Taşkın, 1989, s. 459-460).

4 Mayıs 2002’de Başkent Hastanesine kaldırıldı. Ertesi gün evinde dinlenmek üzere çıktı ancak 12 gün evinden çıkamadı. 12 günün sonunda yeniden Başkent Hastanesi’ne götürüldü. Evde dengesini kaybedip masaya çarptığı için kaburgada kırık ve sol bacakta damar iltihabı vardı. 78. Doğum gününü hastanede kutladı. 10 gün sonra iyileştiğini söyleyerek hastaneden çıktı ama zor yürüyordu. Başbakan’ın hastane çıkışlarında sağlığının daha kötü görünmesi soru işaretlerine neden oluyordu. Başkent hastanesini Hüsamettin Özkan tavsiye ettiği için Rahşan Ecevit, Rektör Mehmet Haberal ile Özkan arasında işbirliği olduğundan kuşkulanıyordu. Eşini daha da sağlıksız göstererek devre dışı bırakmak istediklerine inanıyordu. Bu nedenle hastaneyi, doktorları değiştirdi ve Ecevit 10 gün sonra ayaklanarak 67 gündür gidemediği Başbakanlık’a gitti (Akar & Dündar, 2006, s. 166).

Doktorlardan sonra tasfiye sırası Hüsamettin Özkan’a gelmişti. Ecevit ile 1 saat görüşen Özkan ‘Sayın Başbakan’dan siyasette duygusallığa yer olmadığını öğrendim’ diyerek istifa etti. Özkan’ın ardından DSP’de çözülme başladı ve 6’sı bakan 63 milletvekili istifa etti. Koalisyonda Kemal Derviş rahatsızlığı sürüyordu. Derviş’in hükümetten kopan Hüsamettin Özkan ve İsmail Cem ile ‘Troyka’ adını verdikleri üçlü bir oluşum için görüşmesi bardağı taşıran son damla oldu. DSP’den ‘seçimini yap’ çağrısı gelince o da istifa etti. Bu DSP’nin de dağıldığının göstergesiydi (Karpuz, 2013, s. 244).

‘Erken seçim felaket olur’ uyarılarına koalisyonun diğer ortakları kulak asmadı. Ecevit hasta haliyle, seçim otobüsüne asansörle çıkabilmesine rağmen meydanlara indi. 3 Kasım 2002 gecesi sonuçlar açıklandığında yüzde 21’lik partinin yüzde 1,5’lara düştüğü görüldü. Ecevit siyaseti bırakacağını açıkladı. Emektar Erica’sını ODTÜ teknoloji müzesine bağışladı (Akar & Dündar, 2006, s. 169).

Bülent Ecevit, 24 Temmuz’da aktif siyasetten çekildi ve DSP genel Başkanlığı koltuğunu Zeki Sezer’e bıraktı. Siyaset sonrasında sağlık durumu iyice ağırlaşan Ecevit, 5 Kasım 2006’da Ankara’da hayata veda etti.

C. 12 EYLÜL SÜRECİ

1970’li yıllar Türkiye için zor yıllardı. Siyasi belirsizlikler, ekonomik darboğazlar, tırmandırılan terör olayları Türkiye’de yaklaşık 10 yıl sürecek bir kaosa neden olmuştu. 1971 yılında askerın muhtırası, ardından gelen teknokrat hükümetler zor yılların habercisi gibiydi. 1973’te yapılan genel seçimler bu anlamda halk için umut oldu. Herkes seçimden olumlu bir atmosferle çıkılmasını bekliyordu. CHP’de yaşanan değişim ve Bülent Ecevit rüzgarı Türkiye’yi sarmış ve CHP seçimleri kazanmıştı. Fakat aldığı oy ve çıkardığı milletvekili sayısı tek başına iktidar olmasına yetmiyordu (Aydın & Taşkın, 1989, s. 252).

Ocak 1974’te ise CHP ve Necmettin Erbakan’ın genel başkanlığını yaptığı MSP ortaklık konusunda anlaşarak bir hükümet kurup, 7 Şubat 1974’te güvenoyu aldı. Ecevit’le birlikte ülkeye yeni bir siyasi atmosfer hakim olmuş gibiydi. Ardından ortaklaşa aldıkları kararlar hayata geçirilmeye başlandı. Bu kararlardan biri de af kanunu çıkarılması idi. Çeşitli sorunların ardından uygulamaya konulan af sayesinde, sağ ve sol eğilimli binlerce insan serbest bırakıldı. Bu, asker tarafından hiçbir zaman affedilemeyecek bir durumdur. Generaller *“Bizim güçlkle tutup içeri soktuğumuz anarşistleri serbest bıraktılar. Bu kabul edilemez.”* diyorlardı. Onlara göre daha sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan anarşist eylemlerin çekirdeği buna dayanıyordu (Birand, 1984, s. 43-44).

Mart’ta da hükümet, 1972’de Başbakan Nihat Erım’in, Washington’un baskılarından dolayı yasakladığı haşhaş ekimine izin verdi. Bu karar daha sonra Kıbrıs sorunuyla birlikte Amerika’nın Türkiye’ye olan yardımların kesilmesine ve tehditlerine sebep oldu. Ancak yurt içinde ise büyük coşkulara sebep olmuştu. Türkiye’nin onurunun ve bağımsızlığının bir göstergesi olarak görülmüş ve böylece Ecevit’in itibarı da halkın gözünde iyice artmıştı. Ecevit’in popülaritesini artırdığı bu dönemde Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesi geldi. Ada ile diplomatik çabaların sonuç vermemesi üzerine Türk hükümeti Kıbrıs’a müdahale kararı aldı ve 20 Temmuz 1974 sabahı Girne ve Lefkoşa’da hava indirme harekatı başladı. Talimatları bizzat Ecevit vermişti (Erkaya & Baytok, 2001, s. 115).

Başbakan Bülent Ecevit hareketla ilgili basına yaptığı açıklamada, “*Biz aslında savaş için değil barış için ve yalnız Türkler değil, Rumlara da barışı getirmek için Ada'ya gidiyoruz*” diyerek kararlılık mesajı veriyordu. (Cumhuriyet’in 75 yılı, Cilt 2, s. 689)

Ecevit’in “Kıbrıs fatihi” olarak anılması koalisyonunda sorunlar yaşanmasına neden oldu. Ecevit artık kendine daha fazla güveniyor ve yapılacak genel bir seçimde tek başına bir hükümet olabileceğine inanıyordu. Bu amaçla koalisyona son vermek ve bunun sebebinin de MSP olduğunu düşündürmek istiyordu. Ecevit ilk önce parti liderleriyle görüşüp erken seçim hakkındaki görüşlerini öğrendi. Ardından da Cumhurbaşkanı Korutürk’le bir toplantı yaptı ve onu ikna ettiğine inandı. 14 Eylül 1974’te de istifasını Korutürk’e verdi. Ancak Ecevit’in bu kararı büyük bir stratejik hataydı. İsteddiği ve beklediği gibi bir seçime gidilmedi. Hiçbir parti ne CHP ile bir hükümet kurmak istiyordu, ne de bir seçime gitmeyi. Çünkü eğer seçim yapılırsa CHP oyları kapacaktı. Belki de küçük partiler ortadan kalkacaktı. Bunun yerine bu defa sağ partilerin oluşturacağı bir hükümetin kurulacağı belirtildi. Böylece Türkiye yine Meclis tarafından desteklenmeyen bir hükümetle karşı karşıya geldi. Ecevit’in istifasının ardından uzun bir süre yeni bir hükümet kurulamadı (Karpaz, 2013, s. 207).

Türkiye bu süreçte Milliyetçi Cephe ya da teknokrat hükümetleriyle idare ediliyordu. Her geçen gün siyasi şiddet, ekonomik kriz ve ideolojik rekabet artarak devam ediyordu. Farklı fikri yapıda olan kişiler fakülteleri, sokakları kendi egemenliğine alıp karşıt görüşte olanların buralara girmelerini engellemeye çalışıyorlardı. Bunların hepsinin önüne geçmek için kararlı, güçlü ve istikrarlı bir hükümete ihtiyaç vardı. Tüm umutlar 1977’deki genel seçimlere bağlanmıştı. Kamuoyunda CHP’nin seçimden birinci parti çıkarak iktidar olacağına dair yaygın bir kanaat vardı. İşveren ve işçi kesimi çekişmeli koalisyonlar sonucu istikrarsızlığın yaşandığı bir ülkeden ziyade tek parti iktidarını istiyordu. Halkın büyük bir kısmı da sokaklarda artan terör olaylarını bitirecek bir hükümetin umudunu taşıyordu. Bunları sağlayacak adres de o dönemde CHP olarak görünüyordu. “Umudumuz Ecevit” sloganı böyle ortaya çıkmıştı (Aydın & Taşkın, 1989, s. 282)

Seçimler güçlü bir hükümet ortaya çıkaramadı. Ecevit 213 sandalye ile çoğunluğu sağladı ve birinci parti oldu ama tek başına iktidar için 13 sandalye eksigi vardı. Ecevit azınlık hükümeti kurdu ama o hükümet de güvenoyu alamayınca görev AP lideri Süleyman Demirel'e verildi. Demirel yeniden MC hükümeti kurdu (Ahmad, 1996, s. 429).

Seçim kampanyaları ile birlikte, siyasi kutuplaşma daha da arttı ve şiddet olayları da hızlandı. Ecevit, Demirel ve diğer partileri faşist ve eşkıya olarak tanımlarken, onlar Ecevit'i komünist olarak tanımlıyorlardı. Halkı bu dönemde derinden etkileyen şiddet olaylarından biri 1 Mayıs 1977'deki işçi bayramı kutlamaları sırasında yaşandı. Seçimlere az bir zaman kala Taksim'de DİSK'in düzenlediği kutlama ve miting solun dayanışmasını artırmayı amaçlıyordu. İşçiler belli bir düzen içinde meydana yerlerini aldı. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler konuşmasını bitirmek üzereyken bir karışıklık yaşandı, ardından bir el silah sesi işitildi onu takiben iki el daha ateş edildi. Ateşin nereden açıldığı ve kim tarafından kime ateş edildiği bilinmiyordu. Çevredeki iki otel ve Sular idaresi tarafından ateş ediliyordu. Bunun üzerine kalabalık panik halinde kaçışmaya başladı. Daha sonrada halkın üzerine doğru birçok yönden ateş açılmaya başlandı. Tek kaçış yolu olarak görülen Kazancı Yokuşuna doğru koşuşmalar başladı. Ancak kalabalık bir süre ilerledikten sonra yolun kapatıldığını gördü ve oradan da üzerlerine ateş açılmaya başlandı. Olaylarda 34 kişi hayatını kaybetti. 1 Mayıs kutlamaları kanlı bir şekilde sona ermişti (Yetkin, 2007, s. 32-36).

İkinci MC hükümeti yıl sonuna kadar yaşamış ve 1978'in ilk günlerinde Cumhurbaşkanı Korutürk hükümeti kurma görevini yeniden Ecevit'e vermişti. Ecevit bu kez siyasi tarihimize "Güneş Motel" ya da "11'ler olayı" olarak geçen milletvekili transferiyle hükümet kuracaktı. AP'den ayrılarak bağımsız kalan ve hükümeti destekleyen bu isimlere tavırları karşılığında bakanlık verilmişti. Böylece hükümet kuruldu ve Ocak 1978'den Ekim 1979'a kadar görevde kaldı (Aydın & Taşkın, 1989, s. 286-289).

Bu hükümet döneminde de vaat edilen "barış ve birlik" sağlanamadı. Terör ve ekonomik sorunlar artarak devam ediyor, faili meçhul cinayetlerle Türkiye'de hemen her gün cinayetler işleniyordu. 1978 yılında işlenen cinayetler ve katliamlarda 1200'den fazla

kişinin hayatını kaybettiği biliniyor. Bahçelievler’de 7 TİP’li öğrenci vahşice katlediliyor, yazar Bedrettin Cömert, bilim adamı Bedri Karafakioğlu gibi isimler suikasta kurban gidiyor ve Türkiye’nin bazı şehirlerinde mezhep çatışmaları körükleniyordu. Bu provakatif eylemler bazı kentlerde ağır faturalarla sonuçlandı. Mezhep kavgasının katliama dönüştüğü kentlerden biri Kahramanmaraş’tı (Yaraşır, 2002, s. 614).

Kahramanmaraş’ta katliamla sonuçlanan olaylar 19 Aralık gecesi bir sinemanın bombalanmasıyla başladı. Sinemada biri ağır 7 kişi yaralandı. “*Alevi komünistler sinemaya bomba attı*” söylentisinin yayılmasıyla CHP il merkezi ve TÖB-DER binası hedef alındı. Sinemaya bomba attığı öne sürülen 2 öğretmen o gece silahlı saldırıda öldürüldü. Onların cenaze töreninde karşıt gruplar arasında çatışmalar yaşandı ve bu çatışmalar 5 gün boyunca devam etti. Olaylarda 105 kişi öldü, 176 kişi yaralandı. Yerel yetkililer olayı önlemek için herhangi bir tedbir almamışlardı. Durum ancak Kayseri hava üssünden kalkan jetlerin kent üstünde alçak uçuşlar yaptığı ve 39. Zırhlı birliğinin olay yerine gelmesiyle sona ermişti. Bu olay karşısında Ecevit istemese de 25 Aralık 1978’de 13 ilde sıkıyönetim ilan etmek zorunda kaldı. Bu sayı sonradan 20 ile çıkartıldı ve artık Silahlı Kuvvetler için içerisine girdi. Böylece 12 Eylül’e giden yolda bir taş daha döşenmiş oldu (Aksın, Cumhuriyet’in 75. Yılı, 1999, s. 752)

1979 yılında da cinayet ve katliamlar eksik olmadı. O cinayetlerden biri Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi’nin öldürülmesiydi. İpekçi 1 Şubat 1979’da arabasında silahlı saldırıya uğrayarak hayatını kaybetti. Suikastın yaşandığı gün Başbakan Bülent Ecevit ile artık rutin hale gelen görüşmesinden yeni dönmüştü. Adeta Başbakan’ın sırdaşı gibiydi. İlimli tavırlarıyla tanınan İpekçi’nin öldürülmesi Türkiye’de var olan kaosu daha da derinleştiriyordu. Cinayeti işleyen tetikçi o dönem sağcılarının yanında yer alan ve daha Papa suikastını da gerçekleştiren Mehmet Ali Ağca idi (Birand, Bila, & Akar, 1999, s. 114).

Ülkedeki sıkıyönetim siyaseti de etkiliyordu. Güneydoğulu üç CHP milletvekili sıkıyönetim gerekçesiyle istifa etti. Bağımsız adaylar da çeşitli isteklerde bulunuyor, aksi takdirde istifa edeceklerini bildiriyorlardı. Ecevit zor günler yaşıyordu. Umudunu 14 Ekim’deki kısmi Senato ve ara seçimlerine bağlamıştı. Ancak seçimler sonucunda CHP’ye verilen destek azalmıştı, AP’nin ise oyları artmıştı. Bunun üzerine Ecevit 16

Ekim’de görevinde istifa etti ve Demirel 12 Kasım’da bir azınlık hükümeti kurdu. Yeni hükümet anarşiyi önlemek için sert tedbirler aldıysa da başarı sağlayamadı, siyasi şiddet ve ekonomik sorunlar devam etti. Ekonomik istikrarı sağlamak adına da 24 Ocak Kararları adıyla anılan bir dizi ekonomik önlemler alındı. Bu kararların amacı ekonomiyi devlet denetiminden kurtarmak ve dış dünya ile bütünleşmesini sağlamaktı. Bu da halkın ekonomik açıdan daha da zor günler yaşayacağı anlamına geliyordu (Akşin, 2006, s. 253).

27 Aralık 1979’da Evren elinde bir dosya ile Korutürk’ün yanına gitti. Yapılan toplantıdan bahsedip, mektup ve bir bildiri niteliğinde olan iki sayfalık bir yazıyı Korutürk’e verdi. 1 Ocak’ta gazetelerde ordunun hükümete bir uyarı mektubu verdiği yazıyordu. Fakat mektubun kime gönderildiği belli değildi. Mektup alay konusu haline geldi. Üzerinde adres yoktu. Muhatabı Çankaya mı, iktidar mı, yoksa TBMM miydi? 2 Ocak’ta Korutürk, Ecevit ve Demirel’i çağırdı, onlara belli bir noktaya kadar olanları anlattı ve ortak bir çözüm bulmalarını istedi. Ancak hiçbir sonuç çıkmadı, en sonunda da mektup ortada kaldı ve unutuldu. DİSK Başkanı Kemal Türkler ve eski Başbakan Nihat Erim de suikasta kurban giden isimler arasındaydı (Birand, 1984, s. 47-49)

1980 yazına gelindiğinde Türkiye’ye tam bir kargaşa havası hakîm olmuştu. Siyasi cinayetlerden dolayı günde 20-25 kişi hayatını kaybetmekteydi. Ayrıca farklı etnik gruplara mensup kişiler ve dini gruplar birbirleriyle çatışmaya başlamışlardı. 12 Eylül öncesinde Türkiye’yi derinden etkileyen bu terör eylemlerinden biri de Çorum’da yaşanmıştı. 1980’deki Çorum olayları ilk olarak MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak’ın öldürülmesiyle başlamıştı. Bu olay üzerine MHP’liler solcu ve Alevi olarak tanınan kişilerin işyerlerini ve evlerini basarak mal ve can kaybına sebep oldular. 29 Mayıs-6 Temmuz arasında yaşanan olaylarda 48 kişi hayatını kaybetti. Kentten göçler yaşandı. Olaylar nedeniyle Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ve kuvvet komutanları 8 Temmuz’da kente gitti. CHP de İçişleri Bakanı Mustafa Gülcigil hakkında gensoru önergesi verdi. Başbakan Demirel’in isteği üzerine de Gülcigil istifa etti (Turan, 2007, s. 109-112).

Bir diğer sorun 6 Nisan’da görev süresi dolan Korutürk’ün yerine geçecek kişinin bulunamamasıydı. Yapılan seçim turlarında sonuç alınamıyordu, bu durum da toplumun tedirgin olmasına sebep oluyordu. Askerin 12 Eylül’e giden yolda kullandığı

en önemli kozlardan biri uzayıp giden bu seçim turları, diğeri de Erbakan'ın Konya mitingiydi (Karpaz, 2013, s. 209).

Tüm bu yaşananlar karşısında, asker artık dur denilmesine karar verdi ve 12 Eylül 1980'de Yüksek Komuta tarafından planlanmış olan müdahale saat 04.00'da hayata geçirildi. TRT Haber Spikeri Mesut Mertcan'ın sesinden Türkiye müdahaleyi öğrendi. Müdahale olduğunda kimse karşı çıkamadı. "Baba'nın sesi" duyulduğunda herkes ona itaat etti (Belge, 1992, s. 30-31).

Darbeyle birlikte Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun'dan oluşan Milli Güvenlik Konseyi kuruldu. Konsey Başkanı Evren darbenin gerekçelerini aynı gün öğle saatlerinde yaptığı radyo ve televizyon konuşmasıyla kamuoyuna açıkladı. Yine aynı gün MGK tarafından yayımlanan 1 numaralı bildiriyle MGK'nın devlet yönetimine doğrudan el koyduğu, her türlü siyasi faaliyetin her kademedede durdurulduğu, parlamento ve hükümetin feshedildiği, bütün parlamenterlerin yasama dokunulmazlıklarının kaldırıldığı, bütün yurtdışı sıkıyönetim ilan edildiği, ikinci bir emre kadar sokağa çıkmanın yasaklandığı, yurtdışına çıkışların durdurulduğu, yasama ve yürütme yetkilerinin MGK tarafından kullanılacağı ve kısa zamanda bir bakanlar kurulu oluşturularak yürütme sorumluluğunun bu kurula bırakılacağı açıklandı. Bu arada parti başkanları MGK kararıyla can güvenliklerinin sağlanması amacıyla TSK'nın koruma ve gözetiminde zorunlu ikamete tabi tutuldular. Demirel ve Ecevit 1 ay sonra Ankara'ya getirildi ve siyasi amaçlı olmamak kaydıyla ziyaretçi kabul etmelerine izin verildi. Ancak bazı MHP yöneticileri ve MHP lideri Alparslan Türkeş 11 Ekim'de, bazı MSP yöneticileri ve MSP lideri Necmettin Erbakan da 15 Ekim'de tutuklandı. 4 yıl içinde 50 idam cezası infaz edildi. 229 kişi cezaevlerinde şüpheli şekilde can verdi. 210 bin dava açıldı, 1 milyon 683 bin kişi fişlendi, 15 bine yakın kamu görevlisi işten atıldı (Aydın & Taşkın, 1989, s. 331).

O dönem sokak hareketlerini ateşleyen taraflardan biri olarak suçlanan MHP lideri Alparslan Türkeş, darbeyle ilgili şunları söylemiştir (Yeniçeri, 2010, s. 26):

“12 Eylül hareketinin yapılmasına lüzum yoktu. Ülkenin her yerinde sıkıyönetim ilan edilmişti. Bu şartlar altında sıkıyönetim müesseseleri hakkıyla görevini yapsaydı, terör kısa zamanda çözümlenirdi. 12 Eylül hareketinin vatandaşa ve devlete kazandırdığı hiçbir şey yoktur. Türk devletinin temel felsefesi olan milliyetçiliği ezmiş, milliyetçileri lekeli ve suçlu insanlar olarak göstermiş ve Türk milletini yaşatacak düşünce olan Türk milliyetçiliğini korkulup benimsenmemesi icap eden bir düşünce olarak insanların zihinlerine yerleştirmeye çalışmıştır.

12 Eylül ile birlikte Türkiye yeni bir döneme girmiş ve 3 yıl boyunca demokrasi askıya alınmış yönetim tamamen askerin eline geçmişti. Ancak bir süre sonra asker de sokaklardan çekilme planları yapmaya başlamış ve normale dönüş için alt rütbeli askerlere talimatlar verilmiştir (Bölügiray, 1991, s. 69-70).

12 Eylül’ü gerçekleştirenler, ülkeyi 12 Eylül öncesine götüren koşulların 1961 Anayasası’nın ruhundan ve uygulamasından kaynaklandığı görüşündeydiler. Bu nedenle de 1961 Anayasası’nın kurduğu mekanizmaları yeniden düzenlemek gerekiyordu. Amaç daha merkeziyetçi bir yapı yaratmaktı (Kongar, 1999, s. 198).

Anayasanın hazırlanması sürecinde tartışmaların yoğunlaşması üzerine hükümet, eleştirilerin önünü kesmek için kapatılan siyasi partilerin önderlerinin tartışmalara katılmalarını yasaklayan bir kanun çıkarmıştır. Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, yeni anayasayı tanıtmak üzere radyo ve televizyonda yaptığı ilk konuşmada, 12 Eylül öncesi yaşananların ışığında 1961 Anayasası’nın ortadan kaldırılarak yeni bir anayasanın meydana getirilmesine kesin ihtiyaç hissedildiğini bildirmiştir. Silahlı Kuvvetlerin ülkenin dördüncü bir müdahaleye ihtiyaç göstermemesini garanti altına aldıktan sonra kışlasına döneceğini belirten Devlet Başkanı Kenan Evren, *“Ben sizlerin vatan ve millet sevginize güvenerek, devlete bağlılığınıza, cumhuriyete sadakatinize bu anayasaya kefil oluyorum”* demiştir. Anayasa için konuşan Evren, *“bu anayasaya bir miktar ret oyu çıkmasının sürpriz olmayacağını, önemli olanın millet çoğunluğunun evet demesi olduğunu”* söylemiştir (Milliyet, 1982).

1982’de askeri yönetimin gölgesi altında yapılan anayasa değişikliği yüzde 92 evet oyuyla kabul edildi. Anayasayla MGK üyelerinin dokunulmazlığı sağlandı ve Evren cumhurbaşkanı seçildi. Ardından askerin izin verdiği partiler kuruldu ve 1983

seçimleriyle Türkiye yeniden demokrasiye kavuştu (Ortaylı, 2013, s. 137).

D. ARAYIş DERGİSİ

1. Arayış Dergisi'nin Kuruluş Amacı

Bülent Ecevit 12 Eylül sonrasında bir gazetede köşe yazarlığı yapmak, kendini ifade etmek ve görüşlerini kamuoyuyla paylaşmak istiyordu. İlk tercihi daha önce de köşe yazarlığı yaptığı Milliyet gazetesi oldu. Gazetenin yeni patronu Aydın Doğan'ı telefonla aradı. Milliyet Gazetesinin o dönemki Ankara Temsilcisi Orhan Tokatlı o günleri şöyle anlatıyor (Akar & Dündar, 2006, s. 121);

“Birden şaşırıyor tabi Aydın Bey ve ‘ok memnun oluruz ama ben bir arkadaşlara danışayım sizi ararım diyor. Askeri rejim dönemi olduğu için en ufak bir şeyden gazeteler kapanıyor. Biraz rkyorlar. Bülent Bey'in kalemi de pek öyle şey değil tabi... Sonra farklı bir formül bulundu.

Ecevit'in eski arkadaşı olan Orhan Tokatlı ve gazetenin genel yayın yönetmeni Turhan Aytül, Ecevit ile patronları Aydın Doğan'ı Emirgan'da bir lokantada buluşturuyor. İkilinin yapmış olduğu görüşmede, Ecevit'in Milliyet'te yazmasının sakıncalı olacağı konusunda görüş birliğine varılıyor. Ecevit sonrasında şu şekilde anlatıyor (Duru, 2012, s. 43);

“Ben bir dergi çıkarmayı düşündüğümü ifade ettim. Sayın Doğan destek olacağını söyledi. Biz bunları Aydın Bey ile baş başa konuştuk. Yemekten sonra Aydın Bey, Sayın Turhan Aytül ve Sayın Orhan Tokatlı'ya dergi ıkaracağımı haber verdi, her ikisi de beni kutladı. Habere sevinmişlerdi, özellikle Tokatlı, mutluluğunu bana sarılarak ifade etti.”

Ecevit'e Aydın Doğan kadar İstanbül Sanayi Odası Başkanvekili Murtaza elikel'in de önemli katkıları olmuştu. Ecevit derginin kurulması aşamasında yaklaşık 600 kişiye mektup yazarak destek istedi. Ancak sadece 12 kişi destek verdi. Ecevit'in deyimiyile mektup göndermediği, yiğit ve aydın insanlar da katkı vermek için özveride bulundu (Duru, 2012, s. 43).

Böylece Arayış dergisi kurulmuş oldu. Ankara’da üç katlı bir ofis kiralandı ve haftalık dergi çalışmalarına başladı.

2. Arayış’ın Türk ve Dünya Basınında Yer Alması

Türkiye’de yaşanan 12 Eylül darbesi dünyada da geniş yankı buldu. Dünyanın önde gelen ajansları, gazeteleri ve televizyonları darbe ve sonrasında yaşanan gelişmeleri yakından izledi. Darbenin etkilerinin yoğun yaşandığı bir dönemde yayın hayatına başlayacağını duyuran Arayış Dergisi de dünyanın büyük ilgisini çekti. Çünkü darbenin mağduru olan, kimilerine göre darbenin müsebbiplerinden sayılan, darbeye zemin hazırladığı öne sürülen 70’li yıllarda Başbakanlık, ana muhalefet partisi liderliği gibi önemli sorumluluklar üstlenen Bülent Ecevit dergi çıkaracak ve fikirlerini ortaya koyacaktı. Bu yüzden yerel ve uluslararası basın dergi çıkmadan yazılar kaleme almaya başladı.

“Arayış siyasi bir dergi olacak. Ama bu içinde sanatın da olmayacağı anlamına gelmiyor.”

YENİ ASIR

“ECEVİT’İN YÖNETECEĞİ DERGİ: ARAYIŞ... Arayış dergisi, siyasal, haber, yorum ve aktüaliteye ağırlık verecek, dünya ve yurt sorunlarını ayrıntılı biçimde inceleyerek okurlarına yansıtmaya çalışacak.”

ULUSAL

BASIN AJANSI

“Uzun süredir hemen her alanda kendisi ile kavgalı bir toplum görüntüsü veren Türk toplumunda demokrasinin de, sağlıklı gelişmenin de gereği olan uzlaşmayı ve barışı sağlamaya katkıda bulunacakları inancındalar. Bir bakıma belki de haftada bir çıkan aylık bir düşün dergisini andıracak ARAYIŞ. İşlevini günlük olayların ve gelişmelerin akışı içinde sürdüreceğinden haftalık bir derginin gereklerini de yerine getirmeye çalışacak. En karmaşık ve teknik sorunları incelerken bile herkesin kolayca anlayabileceği bir üslup kullanmaya dikkat edecek.”

SON HAVADİS

Resim 1: Arayış dergisinin ilk sayısının kapağı

"ANKA muhabirinin aldığı bilgiye göre Bülent Ecevit 12 Eylül hareketinden sonra Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan aldığı aylık ortalama 13 bin lira maaşla geçinmeye başlamıştır. Ancak Ecevit'in

bazı eski parlamenterler gibi eski mesleğine başlayacağı ve bu mesleğini yeni kurulacak olan siyasal, aktüel nitelikteki bir derginin koordinatörü olarak sürdüreceği kaydedilmiştir. “

ANKA, TERCÜMAN, MİLLİYET

Ulusal basın biraz baskı ve sansürün de etkisiyle haberi çok büyük görmedi ve teknik cümlelerle geçiştirdi. Ancak New York Times gibi dünyanın en prestijli yayın organlarında dergi çıkmadan günler önce bir makale yayımlandı. 22 Ocak 1981 tarihli gazetede yer alan makalenin başlığı, “*Türkiye’nin eski başbakanı gazetecilik mesleğine dönüyor*” oldu.

“Ülkede huzuru yeniden sağlamak ve aşırı sağcılarla ve aşırı solcuların cinayetlerine son vermek amacıyla Eylül’de iktidarı ele geçiren askeri yönetim her türlü siyasal faaliyeti yasakladı. O arada 12 Eylül öncesinin son Başbakanı ve Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel de, muhalefet lideri Bülent Ecevit de görevlerini yapamaz duruma geldiler. Bunun üzerine üç kez Başbakanlık yapmış olan 55 yaşındaki Bülent Ecevit partisinin genel başkanlığından ayrıldı. Ekim ayından beri Ecevit’in tek faaliyeti, dokunulmazlıkların kalkması üzerine hükümetin manevi şahsiyetini tahkir gibi davalar dolayısıyla kendini savunmaktı. Şu ana kadar Ecevit hakkında 11 dava açılmıştır. Birçok parti lideri ve parlamento üyeleri profesörlük, doktorluk, avukatlık, gazetecilik gibi eski mesleklerine dönüyorlar. Ecevit de bunu uygun karşılıyor. ‘Topluma politikacı olarak katkıda bulunmayacaklarsa başka alanlarda katkıda bulunmaları doğru olur’ diye düşünüyor. Ecevit’in yeni girişimi, Arayış adlı haftalık dergi olacak. Görünürde “Time” dergisine benzeyecek olan derginin Şubat’ta çıkmaya başlaması öngörülüyor. Ecevit, ‘bütün dünya gibi Türkiye de bugünkü bunalımdan çıkış yollarını aramaktadır. Biz de dergide Türkiye’nin temel sorunlarını irdeleyip makul çözümler sunmaya çalışacağız. Öncelik taşıyan amacımız da ülkemizde sağlıklı bir demokrasinin kurulmasına katkıda bulunmak olacaktır’ diyor”

THE NEW YORK TIMES

Resim 2: New York Times’da yer alan haberin Arayış’ta yer bulması

3. Arayış ile İlgili Eleştiriler

Arayış bazı eski CHP’lileri rahatsız etmişti. Özellikle 12 Eylül öncesi parti içi muhalefette yer alan CHP’liler Arayış dergisi fikrinde hoşlanmamış ve farklı platformlarda rahatsızlıklarını dile getirmişlerdi. Partinin önemli isimlerinden biri kabul edilen Ali Topuz Arayış ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmişti (Özdemir, 2004, s. 30);

“Uzun yıllar CHP genel sekreterliği ve genel başkanlığı yaptığı için Bülent Ecevit’in yayımlayacağı dergiyi CHP ile özdeş göstermek isteyenler olabilir. Dergiyi yönetenlerin böyle düşündüğünü sanmıyorum. Bilinmelidir ki dergi Bülent Ecevit’in kişisel girişimidir... Derginin içeriği ve CHP’nin programına ve düşünce doğrultusuna uygun bir nitelik taşısa bile, zihinlerde dergi ile CHP arasında bir bağ kurulmamalıdır. CHP’nin tarihten gelen manevi ağırlığının derginin ardında bulunduğu sanılmamalıdır.”

Deniz Baykal’a göre ise Arayış ile yapılmak istenen eski malın yeni ambalajla satılmak istenmesiydi. Baykal, Ecevit’in uzlaşmaz tutumuna atıf yaparak, MSP ile birlik

olarak AP hükümetini devrilsen işlerin düzeleceğini söylüyor ve doksan gün sonra yeni bir arayışa girmenin ciddiye alınmayacağını belirtiyordu (Özdemir, 2004, s. 31).

4. Arayış Dergisi Yayın Kurulu Ve Yazar Kadrosu

Arayış Dergisinde her hafta düzenli olarak yayın kurulu toplantıları yapılmaya başlandı. Yayın kurulunda dergi ile ilgili öneriler dile getiriliyor, makale ve haberler belirlenerek teknik açıdan analizleri yapılıyordu. Yayın Kurulunda dönem dönem ayrılıklar ve katılımlar olmakla birlikte Bülent Ecevit ve Yazı İşleri Müdürü dışında şu isimler yer alıyordu (Duru, 2012, s. 47).

- Eski Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Tanju Polatkan
- Tarım Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Metin Şahin
- Eski Anayasa mahkemesi Üyesi Ahmet Erdoğan
- Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu Başkanı Rıza Sümer
- Doç. Dr. Necdet Sümer
- Doç. Dr. Alparslan Işıklı
- Doç. Dr. Metin Kazancı
- Dr. Zeynep Arıoba
- Dr. Oruç Arıoba
- Dr. Ömer Madra
- Dr. Haluk Gerger
- Dr. Necmettin Erkan
- Dr. Özcan Ültanır
- Dr. Turhan Temuçin
- Eğitimci İsmail Aşıkoğlu
- Türk-iş Hukuk Danışmanı Av. Önder Aker
- Avukat Şahin Mengü
- Avukat Hasan Bıyıklı
- Doğu Ergil
- Rahmi Özyazgan
- Çağlayan Tunç
- Naci Yatıkkaya
- Ertuğrul Özkök
- Şükrü Sina Gürel
- Uluç Gürkan
- Jülide Gülizar
- Ahmet Kahraman

Yayın kurulunda yer almayı yazılarıyla katkı sunan isimler de vardı. O isimler (Duru, 2012, s. 48);

- Prof. Dr. Münci Kapani
- Prof. Dr. Şerafettin Turan
- Faruk Güvenç
- Prof. Dr. Bedia Akarsu
- Dr. Kamile İmer
- Rebi Tınmaz
- Prof. Dr. Hicri Fişek
- Nazan İpşiroğlu
- Mazhar İpşiroğlu
- Prof. Dr. Özcan Köknel
- Doç. Dr. Necla Arat
- Prof. Dr. Akşin Göktürk
- Tahsin Yücel
- Prof. Dr. Rıdvan Ege
- Ural Sözen
- Prof. Dr. Hakkı Bilgehan
- Emin Özdemir
- Avukat Özcan Atalay
- Betül Çotuksöken
- Dr. Yalçın Memluk
- Mehmet Turhan
- Doç. Dr. Yahya Kemal Kaya
- Eski Artvin Senatörü Recai Kocaman
- Eski Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün
- Eski Çalışma Bakanı Ali Rıza Uzuner
- Vural Güçsavaş
- Ahmet Kocaman
- Osman Nuri Koçtürk
- Prof. Dr. Timur Karaçay
- Hüsnü Cila
- Doç. Dr. A. Sudi Bülbül
- Nuri İyem

5. Arayış Dergisi'nin Yayın Hayatına Başlaması

Arayış Dergisi, 21 Şubat 1981 tarihinde ilk sayısını çıkararak yayın hayatına başlamıştır. Haftalık olarak yayınlanan derginin künyesinde Bülent Ecevit yayın danışmanı olarak yer almıştır. İlk olarak yazı işleri müdürlüğü görevini Necdet Onur üstlenmiş ancak 3. Sayı yayına hazırlanırken görevinden ayrılmıştır. Derginin son sayılarına kadar yazı işleri müdürlüğü görevini Nahit Duru yürütmüştür. Bayi satış fiyatı 30 lira olarak belirlenen dergi, abone sistemiyle de okurlarla buluşmuştur (Özdemir, 2004, s. 44-45).

Ecevit derginin adını Goethe'nin "*Buldum dediğin an her şey bitmiştir*" sözünden esinlenerek koyduğunu belirtmiştir. İlk sayının ilk yazısı olan "yazı işlerinden" köşesi, derginin amaç ve hedeflerinin anlatıldığı bir yazı olmuştur. "*Neyi, Niçin, Nasıl ARAYIŞ*" başlığıyla kaleme alınan yazıya derginin adına ilham kaynağı olan Goethe'nin sözüyle başlanmıştır.

İlk yazıda derginin adına çokça vurgu yapılarak insanlığın ilerlemesinin bilim ve teknikteki ilerlemeyle mümkün olacağı, bu alandaki ilerlemelerin de ancak arayışla gerçekleşebileceği anlatılmıştır. Yazıda insanlık tarihinin farklı arayışlarla ilerleme kaydettiği anlatılmış ve daha sonra güncel anlamda "Arayış" dergisine neden ihtiyaç duyulduğu ve hangi alanlarda ne tür çalışmalar yapmayı amaçladığı belirtilmiştir.

"Haftalık dergi kuşkusuz güncel gelişmeleri izlemek zorundadır. Ama biz güncel gelişmeleri izlerken bunların seline kapılmaksızın temel sorunlarımıza çözümler arayacağız. Öncelikle dünyadaki ve Türkiye'deki bunalımın niteliğini ve boyutlarını kavrayıp açıklamaya, karşı karşıya bulunduğumuz sorunları tanımlamaya ve Türkiye'nin bunalımını ve sorunlarını dünya bunalımıyla içiçe inceleyip deşmeye çalışacağız."

Arayış bu ilkeler ışığında klasik haftalık bir haber dergisi değil, ülkeyi idare eden askeri rejime muhalif, yeni tanımla "misyon medyası" olarak görev yapacağını üstü örtülü bir şekilde ilan etmiş oluyor. Bu arada yıllardır sokaklarda birbiriyle çatışma içinde yaşayan topluma yeniden barış vaadinde bulunuyor. Dergi, bu çatışma ortamının oluşmasına neden olan sorunların halledilmesi noktasında demokrasi temelli çözüm önerilerinin de adresi olma sözü veriyor.

“Oluşturabileceğimiz ve önerebileceğimiz çözümlerin birbiriyle tutarlı olmasına, özgürlükçü demokrasiyle bağdaşır ve ulusal bağımsızlığımızı güçlendirir yönde olmasına, Türkiye’nin de, insan kişiliğinin de özgürce ve sağlıklı biçimde gelişmesini kolaylaştırır nitelikte olmasına, hakça, gerçekçi ve barışçıl olmasına özen göstereceğiz.”

Resim 3: Arayış dergisinin abone açıklaması

Yazıda derginin geçmişten ders aldığına dair önemli işaretler de bulunuyor. Çünkü Bülent Ecevit siyasi yaşamında en çok uzlaşmaz tavırlarıyla tanınmış, özellikle muhalifleriyle bir araya gelmeme konusunda çok yakınlarının bile ağır eleştirilerine

maruz kalmıştır. 1980 darbesiyle ilgili yapılan en önemli eleştirilerden biri de dönemin iki önemli siyasi aktörü Demirel ve Ecevit'in bir araya gelmemesi ve bu inadın darbeye sonuçlandırıldığıdır. İşte Arayış Dergisi bu eleştirileri de göz önünde bulundurarak yola çıktığını yine üstü kapalı bir biçimde ilan ediyor.

“Geçmişe geleceğe dönük olacaktır ARAYIŞ’ımız... Geçmişin tartışmalarını, kavgalarını canlandırmaksızın, geçmişin yaralarını deşmeksizin, geçmişten ışık ve ders almaya çalışacağız ancak... Kavga dergisi değil, BARIŞ DERGİSİ olacaktır ‘ARAYIŞ’...”

Derginin ilk sayısında yazı işlerinin ortaya koyduğu bu vizyon Arayış'ın cebri yöntemlerle üstü örtülen toplumsal kavga ve ayrışmalara kalıcı çözümler üretme adına önemli bir merkez olacağını ilanmıştır. Bu vizyon, askeri rejimin susturduğu, sansür uyguladığı ya da uygulanan baskılar sonucu oto sansürle halkın haber alma özgürlüğüne darbelerin vurulduğu bir dönemde barış ve demokrasi için önemli bir kazanım olmuştur.

6. Arayış Dergisinde Yönetim Değişikliği

Arayış dergisi Bülent Ecevit'in dergisi olarak kısa sürede ün yapmıştı. Ancak derginin künyesinde Ecevit'in adı 'yayın danışmanı' olarak geçiyordu. İmtiyaz sahibi ve Sorumlu yazı işleri müdürü gazeteci Necdet Onur'du. Onur'un dergideki en önemli yardımcısı ise Bülent Karaboncuk'tu. Dergi iki sayı yayınlanmış, üçüncü sayının hazırlıkları sürerken Onur ve Karaboncuk istifa kararı aldı. Bu kararın gerekçesi olarak da Bülent Ecevit'in eşi Rahşan Ecevit'in dergi ile ilgili tüm işlere karışmasını gösterdiler (Özdemir, 2004, s. 52).

Ecevit derginin beyin takımında yer alan ve rutin işlerin yürütmesini sağlayan bu isimlerin istifasını durduramadığı için hemen yeni isim arayışına başladı. Eski bakanlardan Yüksel Çakmur'un da önerisiyle daha önce Ulus Gazetesinden de tanıdığı, Spor Toto Genel Müdürlüğü'nde görevli Nahit Duru ile görüştü. O görüşmede Ecevit Nahit Duru'ya iş teklifinden önce Rahşan Hanım'ın bir süre daha abone işleriyle uğraştıktan sonra tamamen bu işlerden elini eteğini çekeceği garantisini verdi ve ardından şu sözlerle iş teklifinde bulundu (Duru, 2012, s. 43);

“Sayın Duru, bu zor bir iş. Yürek ister. Sayın Çakmur sizde bu yüreğin olduğunu söyledi. Biz sizinle çalışmak istiyoruz. Ancak yazı

işleri müdürlüğünün sorumluluğunu size hatırlatmak anlamsız diye düşünüyorum. Bu konuda bize yardımcı olur, bu sorumluluğu yüklenir misiniz?”

Nahit Duru'nun bu nazik teklife yanıtı yine demokrasi vurgusuyla olur (Duru, 2012, s. 44);

“Sizinle çalışmak, demokrasinin rafa kaldırıldığı bir dönemde demokratik düzene bir an önce dönülmesi için mücadele vermek benim için onurdur. Biliyorsunuz, dergiciliğe de yabancı değilim. Ulus kapandıktan sonra rahmetli Turhan Erker'le Toplum dergisinde, Kurtul Altuğ ile de 7 Gün dergisinde çalıştım. Arayış 'ta çalışmak beni mutlu eder. Kaldı ki bu dönemde demokrasi için mücadele edenler arasında adım sayılırsa, bu kızıma bırakacağım en önemli miras olacaktır inancındayım”

Ecevit yeni yazı işleri müdürü bulmanın mutluluğunu yaşıyordu. Demokrasiye gönül vermiş ve darbe koşullarında devlet memuriyeti gibi garanti bir iş ve alacağı ikramiyeyi bir çırpıda geride bırakan bu isimle çalışacak olmasından dolayı maaş belirleme işini Nahit Duru'ya bırakmıştı. Ancak Duru'nun ısrarlara rağmen rakam telaffuz etmeyip 'Arayış'a para için değil mücadele için geliyorum' sözleri Ecevit'i daha rahatlatmıştı. Nahit Duru Spor Toto Genel Müdürlüğü'ndeki görevinde aldığı maaşın biraz daha üstü bir maaşla üçüncü sayıdan itibaren işe başladı. Ancak Genel Müdürlükten istifa ve ihbar süresi nedeniyle ancak beşinci sayıda ismi künyeye girdi.

7. Ecevit'in Arayış Dergisindeki Çalışma Yöntemi

İnsana saygıyı ve nezaketi hayatının temel taşı haline getiren Ecevit tüm politik yaşamında ve gazetecilik mesleğinde de bu iki ilkeyle hareket etmiştir. Kim olursa olsun herkese 'siz' diye hitap eden Ecevit siyasi hayatında özen gösterdiği bu davranış biçimini çok az kişinin çalıştığı Arayış Dergisinde de sürdürmüştür. Yazı İşleri Müdürü'ne dergi ile ilgili görüşlerini aktarma, yazılarla ilgili tashihler ve dergide işlenmesi gereken konularla ilgili mutlaka yazılı notlar gönderir ve bu notlar hep "Sayın ...." İfadesiyle başlardı. Çok acil konular dışında Ecevit bir alt kattaki çalışanlarla iş ile ilgili konularda yazışmayı tercih ediyordu. Büyük olasılıkla 'söz uçar, yazı kalır' atasözünden yola çıkıyor ve hafızaya güvenmemek gerektiği noktasında gelecek kuşaklara önemli bir miras bırakıyordu. Ecevit mevsimsel rahatsızlıklar nedeniyle mesaisine devam edemediği

zamanlarda yazılar Oran'daki evine gönderiliyor ve yine evinde yazıların düzeltmelerini yaptıktan sonra yazılı notlarını Yazı İşleri Müdürüne iletliyordu. Ecevit'in diğer yazarların yazılarıyla ilgili yaptığı düzeltmeler yeniden yazarlara gönderiliyor ve değişikliklerle ilgili onayları alındıktan sonra dergiye giriyordu (Özdemir, 2004, s. 53).

Ecevit bu notlarda aynı üslubunu koruyor, yazılarıyla ilgili sert eleştirileri de olsa yazarlardan bahsederken ihtimamla “Sayın...” ifadesini kullanıyordu.

“Sayın Nahit Duru;

Sayın Ertuğrul Özkök'ün televizyon yazısı bence dergiye konabilecek durumda değil. Oysa içeriği çok iyi. Onun için önerilerimle birlikte kendisine geri yolluyorum. Telefonla kendisini bulabilirsiniz, dergiye mümkün olduğu kadar ivedilikle uğrayıp almasını rica edelim. Eğer önerilerime uygun bir yazıyı bu sayıya yetiştirebilirse iyi olur.

Saygılar”

Bu notun ardından Yazı İşleri Müdürü Nahit Duru hemen harekete geçiyor ve Özkök'ün dergiye gelmesini sağlayarak gerekli değişiklikler yapıyordu.

“Sayın Nahit Duru;

Sayın Rıza Sümer'in yazısında bazı üslup değişiklikleri yaptım. Dikkatle okunarak yeniden daktilo edilmesi gerekiyor. Arabaşıkları ve başlığa çıkarılacak alıntuları lütfen siz belirleyin. Sayın Rıza Sümer'den yazılarını üç aralıklı olarak yazmasını rica edelim.”

Ecevit bir dergi editörü gibi çalışıyor ama yazı işlerine tavsiyelerinin yanında onlara “başlıkları siz belirleyin” diyerek inisiyatif alanı bırakıyordu. Nahit Duru bu notları özenle yerine getirirken Ecevit'ten nasıl faydalandıklarını da şu satırlarla anlatıyor (Duru, 2012, s. 67);

“Hepimiz Bülent Ecevit'in gazeteciliğinden, deneyimlerinden her gün bir şeyler öğreniyorduk. Yazıları dergiye yetiştirirken Ecevit'in önerilerini dikkate alıyor, sayfa düzenini gösterip onayını alıyorduk. Dergiye çok sayıda yazı geliyordu. Hemen her hafta altı-yedi yazıyı derginin bir sonraki sayısına bırakmak zorunda kalıyorduk... Kaldı ki ben de kimi yazıları bir sonraki sayıya bırakıyor, yaptıklarımı Bülent

Ecevit'e not olarak gönderiyordum.”

Ecevit bu notlarla hem derginin daha iyi olması için çalışıyor hem de mesai arkadaşlarına gazetecilik dersleri veriyordu. Bu arada dünya basınının yakından takip edilmesi için de yoğun çaba sarf ediyordu. O günün koşullarında yabancı basını takip edebilmek için derginin kısıtlı olanaklarını zorluyor ve Herald Tribune ve Time dergisinin daha ucuza alınması için abone olunması gerektiğini yazılı notlarıyla iletliyordu. Gönderdiği notların takibini çok sıkı bir şekilde yapıyor ve önerilerinin yerine getirilmesi konusunda titiz davranıyordu. Titiz davrandığı bir başka konu da Türkçe'nin doğru kullanılması ve imla kurallarının hatasız olarak uygulanmasıydı. Bunun önüne geçmek için makaleleri, yazı işleri çalışanlarıyla karşılıklı olarak okuyordu. Ancak bunun yeterli olmadığını görünce düzeltmen alınması kararlaştırıldı ve Hürriyet gazetesine ilan verildi. Ancak başvuranların çoğu tecrübesi olmayan üniversite öğrencileriydi. Ayrıca dönemin sıkıyönetim koşullarında tanımadıkları bir ismi ofiste istidam etmek istemiyorlardı. Çünkü derginin hazırlandığı ofise çok sayıda ziyaretçi geliyor ve darbe yönetimini rahatsız edecek konuşmalar yapılabiliyordu. Bazı görevdeki bürokratların dergiye destek verdiğinin bilinmesi de istenmiyordu. Bütçenin yeni eleman ya da elemanları kaldırmayacağı da göz önüne alınarak düzeltmen alma fikrinden vazgeçildi (Duru, 2012, s. 70).

8. Arayış'taki Bazı Okur Mektupları

Arayış okurları ilk sayılardan itibaren dergiye sahip çıkmış ve gönderdikleri tebrik mektupları derginin bir köşesinde yayınlanmaya başlamıştı. Dergi küçük eleştirilerin dışında köylü-kentli birçok kişinin beğenisini kazanmıştı.

“... Derginizi aldık, okuduk. Bazı eksik yanları bulunmasına rağmen beğendik. Bu satırları Balıkesir ilinin Bigadiç ilçesine bağlı Mecidiye köyünden yazıyorum. Bizim köyümüz ekseriyetle tütüncülük ve hayvancılıkla geçinir. Tütün piyasasında tütünlerimiz ispanak fiyatına gitti. Son bir ay içinde de süt fiyatları 30 liradan 20 liraya indi. 20 liraya indiği halde onu bile satacak mandıra bulamıyoruz. Yem fiyatları ise, adi kepeğin fiyatı 14 lira... Bu işin içinden köylü çıkamadığı için, bugün için köylü ne yapacağını şaşırıldı. Bundan sonraki sayılarınızda tütüncülük ve hayvancılıkla ilgili konulara da değinirseniz çok memnun oluruz.

Kadir Özer/Balıkesir”

Köylülerden gelen bir başka mektup da dergide şu şekilde yer aldı;

“Yurdumuzda ilk defa Atatürk’ün izinde ve kapak sayfasında Atamızın resmiyle süslenen ve ayrıca Atamızın ‘Efendi’ adını taktığı Türk köylüsünü simgeleyen, gece-gündüz demeden yurdu için, halkı için besin maddeleri, ihraç maddeleri üreten, karabasanlı köylü kardeşlerinizi de unutmadığınızdan esnaf, memur, işçi ve petrol arayan tüm vatandaşlara, bilhassa gençliğe seslenen, gençliğin sorunlarını dile getiren barışçı ve de birleştirici, büyüklere saygı, küçüklere sevgi sağlayan derginizi kutlar, nice mutluluk dolu yıllar dilerim...”

Dergimizde “Köyümün Sesi” başlığı altında bir köşenin ayrılmasını ve köy-köylü sorunlarının derginizce yayınlanmasını da köylü yurttaşlar adına rica ederim.

Osman Kara – Yeni Solöz Köyü/Bursa”

Bu ve benzeri mektuplar çokça geliyor ve yazı işleri tarafından titizlikle değerlendirildikten sonra bazıları derginin bir sayfasında yayınlanıyordu. Dergi yönetimi bu mektuplardan bazılarını cevap mahiyetinde küçük notları da aynı sayfada yayınlıyordu. Yukarıda alıntılanan okur mektubu ile ilgili Arayış dergisi şöyle bir notu sayfaya alıyor;

“ARAYIŞ’TAN KÖYLÜ OKURLARIMIZA:

Köylü okurlarımızın ‘Arayış’a gösterdikleri ve örneklerini verdiğimiz bazı mektuplarda da açığa vurulan ilgiyi şükranla karşılıyoruz. Dergimizde, özellikle tarımla ilgili yazılarda, Türk köylüsünün sorunlarına geniş yer ayırıyoruz. Önümüzdeki sayılarda, köylülerle doğrudan ilişki kurarak onların seslerini kendi ağızlarından aktarmanın yollarını arayacağız. O arada, köylü okurlarımız, sorunlarını mektupla bize bildirdikçe bunları uzmanlarımızın da katkısıyla ‘Arayış’ta değerlendirmeyi ödev bileceğiz.”

Ecevit hem politik hem de gazetecilik yaşamı boyunca köylü ve çalışanların sorunlarıyla yakından ilgilendi. Aslında Türkiye’deki yaşamı Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde, yurtdışındaki yaşamı da ABD ve İngiltere’nin kentlerinde geçmişti. Yani Ecevit, siyasi rakibi Demirel gibi köyde doğup büyümemişti. Ancak buna rağmen iktidara geldiğinde köylünün sorunlarıyla yakından ilgilenmiş ve bu sorunları çözmek

için önemli projelere imza atmıştı.

Bu yüzden köylü Ecevit'e sempati besliyordu. Çalışma Bakanlığı yaptığı 1961-1965 yılları arasında da işçi dostu olarak tanınmış ve işçilerin haklarını savunmak için yoğun çaba sarf etmişti (Ahmad, 1996, s. 209).

Keza muhalefette kaldığı dönemlerde de bu konuları yakından takip etmiş, iktidarın bu konudaki eksiklerini eleştirmekten geri durmamıştır. Ecevit burada edindiği tecrübeleri gazetecilik yaşamına taşımış ve Arayış dergisinde işçi, köylü, memur ve esnaf kesiminin sorunlarını haber ve makalelerle gündeme taşımıştır.

9. Ecevit'in Der Spiegel'e Verdiği Röportaj

Başbakanlık yapmış bir ismin darbenin ardından gazetecilik yapması ve haftalık bir dergi çıkarması dünya basının da ilgisini çekmişti. Ecevit Arayış'taki odasında yurtdışından gelen konuklarını kabul ediyor ve bu görüşmelerde devletten temsilcilerin de bulunmasını istiyordu. Bu amaçla Dışişleri Bakanlığı'na başvurdu. Ancak Bakanlık bu talebe olumlu yanıt vermedi. Ecevit, söylediklerinin yanlış anlaşılması ve aktarılması halinde devlet yetkilisinin görüşmedeki tutanaklarının esas alınmasını istiyordu.

Federal Almanya'nın o dönemde de en çok okunan haftalık haber dergisi Bülent Ecevit'le Arayış dergisindeki odasında bir röportaj yaptı. Der Spiegel röportaja, 16 Mart 1981 günü yayınlanan sayısında yer verdi. Gazeteci Mareike Spiess-Hohnholz mülakatı İngilizce yaptıktan sonra Almancaya çevirerek dergide yayınladı. Ecevit de daha sonra mülakatı İngilizceden Türkçeye çevirdi ve röportaj Arayış'ta yayımlandı (Duru, 2012, s. 74).

Ecevit röportajda yine demokrasinin önemini anlattı ve Arayış'ı çıkarmasının nedenini de demokrasi ve özgürlüklere katkı sağlamak olarak izah etti. Yabancı bir dergi ile mülakat yaptığı için çok dikkatli bir üslup kullandı ve Türkiye konusundaki eleştirilerini çok sert sözlerle ifade etmedi.

“Ben, Türkiye'nin eskisinden daha sağlıklı ve sürekli olmasını dilediğim bir demokrasiye katkıda bulunmak için çaba sarf etmeyi görev biliyorum. Bunun için politikacı olmaya gerek yoktur. Ben bunu bir vatandaş olarak görev sayıyorum. Bir ölçüde bu amaçladır ki,

eski mesleğim olan gazeteciliğe döndüm ve bir haftalık dergi yayınlamaya başladım. 'Arayış' adlı bu dergide genel olarak dünyanın ve gelişme sürecindeki ülkelerin özellikle de Türkiye'nin gitgide ağırlaşan sorunlarını çözümlene ve bu sorunlara sosyal demokrat doğrultuda çözümler aramaya çalışacağız."

Ecevit derginin Türkiye ve dünyadaki sorunlara uzmanlar aracılığıyla ışık tutmak için yoğun çaba sarf ettiğini ve birçok bilim adamı ve akademisyenin de kendi alanlarıyla ilgili dergiye destek verdiğini anlattı. Mülakatta yazı yazmayı bir eylem olarak gördüğünü belirten Ecevit, halkın bilinçlenmesi ve demokratik katılımı sağlamasıyla gelişmişliğin sağlanabileceğini ifade etti. Ecevit, demokrasinin uzlaşma rejimi olduğunu anlatırken, siyasal yaşamın üst katlarında bu uzlaşmanın sağlanamadığından bahsedince Alman gazeteci de, başbakanlık ve parti liderliği yapmış bir ismin bu ifadelerini özeleştirir olarak kabul edeceğini söyledi. Ecevit özeleştirir ifadesini kabullendi ama daha sonra yine kendisinin uzlaşma çabalarını anlattı.

"Öyle de sayabilirsiniz. Ne var ki özellikle son yıllarda, hele 12 Eylül öncesi aylarda iki büyük parti arasında bir uzlaşma ortamı sağlayabilmek için elimden geleni yaptım. 1979 Kasım'ında hükümetten ayrılınca iki küçük partiden değil de bizden destek alarak azınlık hükümetini kurmasını önerdim. Ama reddedildim. Daha sonra kurulan azınlık hükümetiyle tehlikeli gelişmelerin önünün alınamadığını görünce bağımsız Başbakan başkanlığında bir koalisyon önerdim. Bu önerileri yaparken tüm siyasal yaşamımı tehlikeye attığımı biliyordum. O nedenle ki, bir uzlaşma sağlayabilmek için elimden geleni yaptığımı söyledim size... Ama sonuç alamadım."

Demokrasiye geçiş konusundaki umudunu koruduğunu belirten Ecevit, bu noktada tarih veremeyeceğini ama geleneksel olarak halktan kopmamış olan ordunun, halkın nabzını izlemeye özen göstereceğini anlattı. Ecevit'in burada orduyla ilgili kurduğu cümleleri bir korku ya da çekinceden çok iki temel noktada değerlendirmek mümkün.

Birincisi; Ecevit milli hassasiyetle, darbe yapmış da olsa Türk askeriyle ilgili yabancı basına olumsuz ifadeler kullanmak istememiş olabilir.

İkincisi de; askeri demokrasiye hızla geçiş noktasında teşvik etme amacıyla bu cümleyi kurmuş olabilir. Hatta sonrasında gazetecinin, *'halkın nabzını tutan parmakların,*

sizin değil askerlerin olmasında dolayı bir burukluk duymuyor musunuz?’ şeklindeki sorusunu da, geçmişin geçmişte kaldığını, kendisinin gelecekle ilgilendiğini ifade ederek geçiştirmiş ve olumsuz-umutsuz cümleler kurmamıştır.

Ecevit terörizm, gençliğin eğitim sorunları ve demokrasiyle ilgili daha önce yazılarında ifade ettiği görüşlerine yer vererek röportajı tamamlamıştır. Ancak Ecevit’in bu konuşmaları Milli Güvenlik Konseyi üyelerini rahatsız edecek ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Recep Ergun bu rahatsızlığı, derginin yazı işleri müdürü Nahit Duru ile yaptığı görüşmede iletacaktır (Duru, 2012, s. 75).

10.Arayış Dergisi’nin Toplatılması

Ecevit’in yedinci sayıdaki İşkence başlıklı yazısı askeri rahatsız etti. Bu yazı nedeniyle Arayış yayınlandıktan üç gün sonra Ankara 10. Sulh Ceza Mahkemesi’nin kararıyla derginin toplatılmasına karar verildi. Aslında Ecevit yazıda işkence konusunda idareyi suçlamaktan çok, tanım, kavram ve çözüm önerileriyle bezenmiş teknik bir yazı kaleme almıştı. Hatta yazısını, hukuki anlamda denetlenmesi için yayınlanmadan önce avukatı Şahin Mengü’ye okutmuş, Mengü de *‘suç falan yok yazıda; MGK üyelerinin söylediklerine de atıf var... İşkence varsa onlar itiraf etmiş zaten’* yanıtını vermişti. Derginin toplatıldığı haberi TRT bülteninde ilk sıralarda yayınlanmış, BBC de, basın özgürlüğüne vurulan darbe olarak haberi dünyaya duyurmuştu. Derginin yedinci sayısı üç gün sonra toplatılmış ancak o zamana kadar okumak isteyen herkes dergiyi almıştı. Elde kalan dergilerin askerin eline geçmemesi için de ilginç bir çözüm bulundu ve dergiler Ecevit’in özel kalem müdürünün Yüzbaşı olan arkadaşının evine götürüldü. Ne de olsa asker, bir Yüzbaşının evini aramayı düşünemezdi (Özdemir, 2004, s. 62).

Ecevit ve Yazı İşleri Müdürü Nahit Duru, basın savcısı tarafından ifadeye çağırılmıştı. Ecevit yazılı savunmasını hazırlayıp yola çıktığında bile dergiyi düşünüyor ve sekizinci sayıyla ilgili önerilerini Duru’ya aktarıyordu. Savcı, Ecevit’e saygıda kusur etmeden savunmasını aldı.

Ecevit savunmasında şu ifadelere yer verdi;

“Yazımda devletin emniyet güçlerini tahkir ve tezyif yoktur...”

Yönetim tarafından işkence olgusu kabul edilmiş ve çözüm arandığı kamuoyuna açıklanmıştır. Yönetim bu konudaki duyarlılığı ile de övünmektedir. Bu konuda ilgili herkesin, gözlem ve önerilerini yönetimle paylaşması gerektiği inancındayım. Sayın Devlet Başkanı ve Başbakan'ın işkence ile ilgili söz ve iddialarını ele alarak, yol gösterici ve yapıcı bir yaklaşımla kaleme alınan yazıda tezyif ve tahkirden söz edilmesi söz konusu bile olamaz.”

Ancak asker Ecevit'in yakasını bırakmadı. Aynı gün Ecevit, Ankara Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Recep Ergun tarafından Mamak'taki karargaha çağrıldı. Komutan Ecevit'e Hamzakoy dönüşü beyanat ve görüş bildirmeme konusunda yapılan tebligatı hatırlattı ve Ecevit'e imzasına sahip çıkması gerektiğini söyledi. Ecevit de tebligatı imzaladığı dönemde CHP Genel Başkanı olduğunu, ancak istifasının ardından kişisel konumunun değiştiğini ve yazı yazmasının önünde engel kalmadığını belirtti (Duru, 2012, s. 83).

Bu süreçte Ecevit'i en çok üzense askerin bu tutumu değil, meslektaşları olan bazı gazetecilerin, yazı yazması ve yabancı basına demeç vermesi konusunda Ecevit'i eleştirmeleriydi. Ecevit bu eleştirilere yazılı bir açıklama ile yanıt verdi ancak bu açıklama basında yer bulmayınca Arayış'ta yayınlandı. Ecevit '*Taahhüt Değil Tebligat*' açıklamasında şu ifadelerle yer verdi;

“Bazı çevreler Gelibolu dönüşünde benim beyanat vermeyeceğime, her hangi bir konuda görüş belirtmeyeceğime dair imzalı taahhütte bulunduğum izlenimi edinmişler. Bazı yayınlardan bu sonuca varıyorum. Böyle bir taahhüt söz konusu olmamıştır. Ancak ne yapıp yapamayacağıma dair bir tebligatta bulunmuş ve Ankara'ya dönüşümde bu tebligatın bir örneği imza karşılığı bana verilmiştir. Tebligat, siyasi parti faaliyetlerinin yasaklanması dolayısıyla bir parti genel başkanına yöneliktir. Oysa bu tebligattan kısa süre sonra genel başkanlıktan ve aktif politikacılıktan ayrıldım. Şimdi, herhangi bir yurttaşın, gazetecinin veya yazarın yararlanabileceğini izlediğim özgürlükleri, kendi sorumluluk anlayışım içinde kullanıyorum.”

11. Dünyanın Bülent Ecevit'e Olan İlgisi

Ecevit'in Arayış ile birlikte görünür hale getirdiği demokrasi ve basın özgürlüğü mücadelesi dünyanın da ilgisini çekiyor, bazı uluslararası basın organları röportajlar yaparak Ecevit'in görüşlerini dünyaya duyuruyor, bazıları da Ecevit ve Arayış ile ilgili

haberleri okurlarına duyuruyordu. Bu süreçte Ecevit'e dünyanın farklı ülkelerinden davetler de geliyordu. Hamburg Üniversitesi, Sosyalist Enternasyonal ve Hindistan'daki Nehru Vakfından davet geldiği Arayış'ta küçük bir haber olarak yer buldu (Özdemir, 2004, s. 67).

Bülent Ecevit her zamanki nezaketiyle bu davetlere katılıp katılamayacağını yönetime sordu. Ancak yönetim, *'içinde bulunduğumuz dönemde siyasal spekülasyonlara sebep olur gerekçesiyle, Konseyce münasip görülmemiştir.'* şeklindeki bir notla Ecevit'e izin vermedi. Ancak bu süreçte Ecevit'in bu bahanelerle yurtdışına kaçacağı ve bir daha dönmeyeceği şeklinde söylentiler yayıldı. Ecevit kendini çok üzen bu söylentilere Arayış'ta yer verilen *'Zorunlu Açıklama'* başlıklı yazısıyla çok sert yanıt verdi. Yazısında yaşananları ve iddiaları özetleyen Ecevit, bazı çevrelerin *'bırakın kaçsın da kurtulalım'* şeklindeki yayınlarını da hatırlatarak kaçmayı hiç düşünmediğini söyledi.

"Bir insan korkuyorsa veya korkmasını gerektiren nedenler varsa kaçmayı düşünebilir. Oysa ben şimdiye kadar can tehlikesi nedeniyle korkulabilecek durumlarda bile, korkma hakkını, korkup kaçma hakkını kendimde görmedim. Özellikle şu dönemde korkmamı gerektiren bir neden de görmüyorum. Hesabını veremeyeceğim bir şeyse bilmiyorum."

Ecevit açıklamasında, 12 Eylül öncesinde kendisine yönelik saldırılardan örnekler vererek, o dönemlerde bile kaçmayı düşünmediğini belirtti. Yazının devamında Başbakanlığı döneminde attığı adımları hatırlatan Ecevit, *'milliyetçiler cinayet işliyor dedirtemezsiniz'* diye bir kısım saldırganlara kanat gerenler gibi davranmadığı için mi kendisine hesap sorulacağından bahsediyordu. Kendi hükümetindeki bakanlarla ilgili yolsuzluk iddialarını bizzat kendisinin denetim mekanizmalarını devreye sokarak soruşturduğunu hatırlatan Ecevit, cümlelerini hep *'bunlardan dolayı mı bana hesap sorulacak?'* diye bitiriyordu. Bu satırların ardından zorunlu açıklama başlığıyla yayınladığı yazısına şu şekilde son veriyordu;

"Kimlerden niye kaçacakmışım. Neyin hesabını veremeyecekmişim, anlayamadığım için işte bu satırları yazdım. Ayrıcalıklı, imtiyazlı bazı yayın organları kuşkusuz yine bildiklerini okuyabilirler. Yıllardır bazı büyük sermaye çevrelerinin desteğiyle sürdürdükleri karalama kampanyasını böyle bir açıklama yaptık diye herhalde kesecek değiller. Görevlerini yine sürdürecekler, bunu

biliyorum. Ama bu kampanya sürdükçe herhalde hiç kimse, daha çok susmamı benden beklemeyecektir. Bekleyenler de haklı olmayacaktır.”

12. Ecevit’in İsviçre Parlamento Heyetini Kabul Etmemesi

Türkiye 1981 yılında birçok Batılı gözlemcinin akınına uğradı. Özellikle demokratik olgunluğu kazanmış ülkelerin siyasi temsilcileri Türkiye’nin hangi olağanüstü koşullarla mücadele ettiğini, bu koşullarda hangi adımların atıldığını yerinde gözlemek için temaslarda bulunuyordu. Bu heyetlerden biri de İsviçre Parlamento heyetiydi. Heyet, Sosyal ve İktisadi Siyasal Araştırmalar Vakfı (SİSAV) aracılığıyla Ecevit’ten randevu istedi. Ancak Ecevit randevuya olumlu yanıt vermedi. Çünkü SİSAV o dönemde sağ görüşlü Tercüman’da yazan Nazlı Ilıcak gibi gazetecilerin etkisindeki bir vakıftı. Hatta randevu talebini Arayış’taki odasında Bülent Ecevit’i ziyaret eden Nazlı Ilıcak iletti. Ancak Ecevit şahıslardan dolayı değil, vakfın demokrasiyle ilgili yaklaşımlarından duyduğu rahatsızlık nedeniyle randevu vermiyor ve konuyla ilgili açıklamasında da bu durumu açıkça belirtiyordu.

“SİSAV, ülkemizde çok sınırlı bir demokrasi isteyen, daha doğrusu demokrasi görüntüsü altında başka tür bir rejim isteyen bazı çevrelerin desteğiyle oluşturulmuş bir kuruluştur. Demokrasiyi olduğu gibi Atatürkçülüğü de yozlaştırmaktadır. Temel işlevi siyaset yapmak olan partilere bile her türlü siyasal faaliyetin yasaklandığı bir dönemde ayrıcalıklı Vakıf, adından da belli olduğu gibi siyaset yapmaktadır. Bu Vakıf, ayrıca Türkiye’nin dış ilişkilerinde de etkin bir yer edinmeye çalışmakta ve kendisine bu olanak sağlanmaktadır.”

Ecevit açıklamasında direkt olarak SİSAV’ı hedef almış ve randevuyu kabul etmeyişinin İsviçreli heyet üyeleriyle bir ilgisinin olmadığını altını çizmiştir. Demokrasinin en iyi işlediği ülkelerden biri olarak tanımladığı İsviçre’nin parlamenterlerinin de demokrasiye bağlı olduğuna içtenlikle inandığını belirten Ecevit, bu görüşmeyi yapamamış olmasını, kendisi açısından da bir yoksunluk olarak tanımlamış ve açıklamasını özür beyan ederek noktalamıştır.

“SİSAV gibi bir kuruluşun dış ilişkilerimizde etkenlik kazanmasına katkıda bulunmayı içime sindiremediğimden ötürü, sayın heyet üyelerinden özür dilemek zorunda kaldığıma çok üzgünüm. İleride kendileriyle daha uygun bir vesileyle görüşme olanağı bulabileceğimi umuyorum.”

Ecevit bu demokrasiye olan inancındaki hassasiyetleri bir kez daha ortaya koymuştur. Hatta bu kez sadece bir yazıyla değil, bir tavırla da demokrasi bilincinin pekişmesine katkı sağlamıştır. Gazeteciliğini demokrasi ve özgürlüklerin gelişmesi için kullanan Ecevit, eski bir siyasetçi ve Başbakan kimliği nedeniyle yapılmak istenen bir görüşmeyi de aynı gerekçelerle reddetmişti. Bu yaklaşımın demokrasinin kalbi Avrupa için de görüşmenin yapılmasından daha çok etki bıraktığı çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.

13. Arayış Dergisi'ne Baskılar

a. TRT'nin Arayış Dergisi'ne Reklam Ambargosu

TRT o dönemde tamamen askerin kontrolüne girmiş ve muhalif seslere büyük ölçüde kapanmıştı. Arayış Dergisi de varlığını geniş kitlelere duyurabilmek için TRT'ye çok maliyetli olmayan 10 saniyelik reklam spotları gönderiyordu. Genelde de bu spotlar yayınlanıyordu. Ancak on üçüncü sayı için gönderilen reklam spotunu yayınlamayacaklarını bildirdiler. Sorun yine Ecevit ismiydi. TRT spottaki Ecevit isminin çıkarılmasını, aksi halde reklamı yayınlamayacaklarını söylüyordu.

O sayıda 'yazı işlerinden' bölümü bu konuya ayrıldı. Dergide TRT'nin uyguladığı reklam ambargosu eleştiriliyordu.

*“Son günlerde başta TRT olmak üzere bazı kuruluşların engellemesi ile karşılaştık. Örneğin geçen hafta verdiğimiz 10 saniyelik TV spotu, Yayın Danışmanımız ve Başyazarımız Bülent Ecevit'in adı geçtiği için geri çevrildi. Bu tutumla Bülent Ecevit'in yazı yazmasını önleyebileceğini hiç kimse düşünmesin. Böyle düşünenler varsa aldandıklarını görecektir. TV spotumuzu götüren arkadaşımıza verilen yanıt, **'Bülent Ecevit'in adını çıkarın, öyle alalım'** oldu. Bülent Ecevit daha önce kendisi de açıkladığı gibi, CHP Genel Başkanlığı'ndan ayrılmış ve mesleği olan gazeteciliğe dönmüştür. Öyle ise, başka gazetecilerin, yazarların adları TV spotlarında, reklamlarında yer alırken, Bülent Ecevit adına sansür uygulamak ne anlama geliyor.”*

Dergi tüm bu baskıları dik bir duruşla göğüslemeye çalışıyordu. Ama her geçen gün şartlar daha da ağırlaşıyor ve derginin ayakta kalmak için verdiği mücadele artıyordu. Hedef ise Ecevit'ti. Çünkü Ecevit'in yazıları ve olaylara yaklaşımını öğrenmek isteyenler

dergiyi alıyordu. Sert muhalefet yapmasa da, demokrasi çağruları ve sorunların tüm çiplaklığıyla ortaya konulması başta asker ve askere yaranmak isteyen sivil çevreleri rahatsız ediyordu.

B. Ecevit'in Yazılarının Engellenmesi

Dergiye olan ilgi her geçen gün artıyor ve Arayış tüm Türkiye'de hatta dünya ülkelerinin Türkiye'deki temsilciliklerinde yakından takip ediliyordu. Ecevit'in 12 Eylül sonrasında kendini ifade edebildiği bu mecra, bir dergiden çok toplumsal muhalefetin merkezi olmuştu. Dergi, diğer yayın organlarının gündeme getirmeye cesaret edemediği konuları sayfalarına taşıyor ve ülkenin yeniden demokratik sisteme kavuşması, özgürlükçü bir anayasanın oluşması için gayret sarf ediyordu.

Bu çabalar dönemin muktedir gücü Milli Güvenlik Konseyi tarafından da yakından takip ediliyor ve Arayış'ın yayınlarından, özellikle de Ecevit'in yazılarından duyulan rahatsızlık farklı şekillerde hissettiriliyordu. Ecevit'in '*İşkence*' başlıklı yazısı nedeniyle derginin toplatılması, TRT'nin dergi reklamında Ecevit isminin çıkarılmasını istemesi, MGK'nın öncelikli hedefinin dergi değil Bülent Ecevit olduğunun göstergesiydi. Ancak Ecevit yılmamış ve yazılarına aynı üslupla devam etmişti. Fakat on altıncı sayının hazırlandığı 2 Haziran tarihi Arayış için bir dönüm noktası olmuştu (Özdemir, 2004, s. 78).

6 Haziran 1981 tarihinde piyasaya çıkacak olan on altıncı sayının hazırlandığı 2 Haziran 1981 günü MGK bir bildiri yayınladı. 52 no'lu bildiride Ecevit'in adı zikredilmiyor ama '*eski siyasetçiler*' denilerek Ecevit hedef alınıyordu. Asker tavrını koymuş ve yayınladığı bildiriyle Ecevit'in yazılarına yasak getirmişti. Çünkü Ecevit dışında açıkça fikirlerini beyan eden eski siyasetçi yoktu. 52 no'lu bildiride yasaklar genel hatırlatmalardan sonra şu satırlara yer verildi (Özdemir, 2004, s. 80);

“...Eski parlamenterlerin, siyasi parti yöneticilerinin ve mensuplarının dünkü, bugünkü ve gelecekteki durumları konu yaparak beyanlarda buldukları, yorumlar ve yayınlar yaptıkları görülmekte, umumi yerlerde siyasi gösteri izlenimi veren özel toplantılar düzenleyerek bunu siyasi amaçlarla kamuoyuna yansıttıkları izlenmektedir... Bu nedenlerle 12 Eylül Harekatının amaçlarına bir an önce ulaşmasını sağlamak maksadıyla her kademedede, her türlü siyasi

parti faaliyetleri ile birlikte aşağıda açıklanan hususlar yasaklanmıştır.

Faaliyetleri yasaklanmış bulunan siyasi partiler ve parti mensupları arasındaki siyasi çekişmelerin sürdürülmesi,

11 Eylül 1980 tarihinde parlamento üyesi bulunan siyasi parti mensupları ile her kademedeki siyasi parti yöneticisi ve mensuplarının Türkiye'nin geçmiş ve gelecek hukuki veya siyasi yapısıyla ilgili olarak kendi anlayışları doğrultusunda sözlü ve yazılı beyanda bulunmaları veya makale yazmaları ve bu amaçlarla toplantı yapmaları,

Sıkıyönetim uygulamalarına ilişkin olarak Sıkıyönetim Komutanlarının koyduğu yasakların ve aldığı kararların herhangi bir şekilde tartışılması

Kamu davası açılincaya kadar haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılan siyasi parti, işçi teşekkülleri, meslek kuruluşları, dernek ve siyasi kişilerle ilgili olarak kamuoyunu yanıltıcı ve ilgilileri etkileyici yazı yazmak, sözlü ve yazılı beyanda bulunmak, yorumlar yapmak,

Açılan kamu davalarında verilecek olan mahkumiyet veya beraat kararları kesinleşinceye kadar ilgilileri suçlayıcı veya savunucu herhangi bir yorum ya da yayında bulunmak (Sadece açık cereyan eden duruşma safhaları doğru olmak şartıyla tam yahut özet olarak yayınlanabilir.)

Bu kararlar konulan yasaklara uymayanlar hakkında, fiilleri başka bir suçu oluştursa dahi, ayrıca 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 16ncı maddesi uyarınca yasal işlem yapılacaktır.”

Bildirinin her satırında Ecevit tarif ediliyor ve getirilen yasaklar tek tek sıralanarak Ecevit'in on beş hafta boyunca yazdıkları bir anlamda özetleniyordu. Çünkü Ecevit başyazılarında sürekli sistem vurgusu yapıyor ve özgürlükleri hatırlatıyordu. Rejimin geleceği ile ilgili duyduğu kaygıları dile getiriyordu. 'Türkiye'nin hukuki yapısı' vurgusunda da Ecevit'in son yazısının hedef alındığı açıktı. Ecevit, 'Adalete Karşı Adaletsizlik' başlıklı yazısında hukuk sistemiyle ilgili eleştirilerini sıralamıştı. Bu yazılar sonucunda yukarıda detayları verilen 52 no'lu bildiri yayınlandı ve Ecevit'in yazı

yazması engellendi (Bila, 2001, s. 28).

Ecevit haberi alır almaz hemen dergideki kurmaylarıyla toplantı yaptı. Toplantıda, *'bildiriyi tanımayalım, yazılarınıza devam edin'* yönündeki teklifler hem avukatlar hem de Ecevit tarafından kabul edilmedi. *'Yazıların yerini boş bırakarak tepki gösterelim ya da yazılarınızı imzasız yayınlatalım'* şeklindeki teklifleri de Ecevit hemen reddetti. Sonuç olarak, dergide Ecevit'e bir teşekkür yazısı konulması ve çevirisini Ecevit'in yaptığı Rudyard Kipling'in 'Adam Olmak' şiirine yer verilmesi konusunda görüş birliğine varıldı (Duru, 2012, s. 128).

Başyazının yer aldığı sayfada *'Ecevit'e Teşekkür'* başlığıyla yer alan yazıda şu ifadelere yer verildi:

"Milli Güvenlik Konseyi'nin 2 Haziran 1981 Salı günü yayınlanan 52 numaralı kararıyla Yayın Danışmanımız ve Başyazarımız Sayın Bülent Ecevit'in dergimizdeki görevini sürdürmesi ve başyazılarını yazması yasaklanmıştır. Arayış'ın kuruluş aşamasından bugüne değin her anında çaba harcayan, emek veren Sayın Bülent Ecevit'e 'ARAYIŞ' çalışanları ve okurları adına şükranlarımızı sunarız. Sayın Ecevit'e bundan sonraki yaşamında mutluluklar ve esenlikler diliyoruz. ARAYIŞ ÇALIŞANLARI"

Yazı işleri, derginin kapağında Ecevit'in fotoğrafına yer vererek *'Bülent Ecevit Veda Ediyor'* başlığını uygun görmüştü. Ancak Ecevit fotoğrafının kullanılmasına itiraz etti. O yüzden başlık, Ecevit ile özdeşleşen mavi bir fon üzerine yazıldı (Duru, 2012, s. 131).

Dergi çalışanları, askere daha net mesajlar vermek istiyordu. Ancak Ecevit MGK'nın bu tavrı karşısında zaten gergin olan ülkeyi daha da germemek için çekiliyordu. Kimseye ifade etmese de, büyük olasılıkla Arayış'ın yayınlarının devam edebilmesi için kendi yazılarına son verdi. Ancak şiirin konulmasına itiraz etmedi. Çünkü kendisinin çevirdiği *'Adam Olmak'* şiirinde askeri yönetime de dolaylı mesajlar vardı.

ADAM OLMAK

*Çevrende herkes şaşırırsa bunu da senden bilse
Sen akli başında kalabilirsen eğer
Herkes senden kuşku duyarken hem kuşkuya yer bırakır
Hem kendine güvenirken eğer
Bekleyebilirsen usanmadan
Yalanla karşılık vermezsen yalana
Kendini evliya sanmadan
Kin tutmayabilirsen kin tutana*

*Düşlere kapılmadan düş kurabilir
Yolunu saptırmadan düşünebilirsen eğer
Ne kazandım diye sevinir ne yıkıldım diye yerinir
İkisine de vermeyebilirsen değer
Söylediğin gerçeği eğip büken düzenbaz
Kandırabilir diye safları dert edinmezsen
Ömür dediğin işler bozulsada yılmaz
Koyulabilirsen işe yeniden
Döküp ortaya varını yoğunu
Bir yazı-turada yitirsen bile
Yitirdiklerini dolamaksızın dile
Baştan tutabilirsen yolunu
Yüreğine sinirine dayan diyecek
Direncinden başka şeyin kalmasada
Herkesin bırakıp gittiği noktada*

Sen dayanabilirsen tek

Herkesle düşüp kalkar erdemli kalabilirsen

Unutmayabilirsen halkı krallarla gezerken

Dost da düşman da incitmezse seni

Ne küçümser ne büyültürsen çevreni

Her saatin her dakkasına

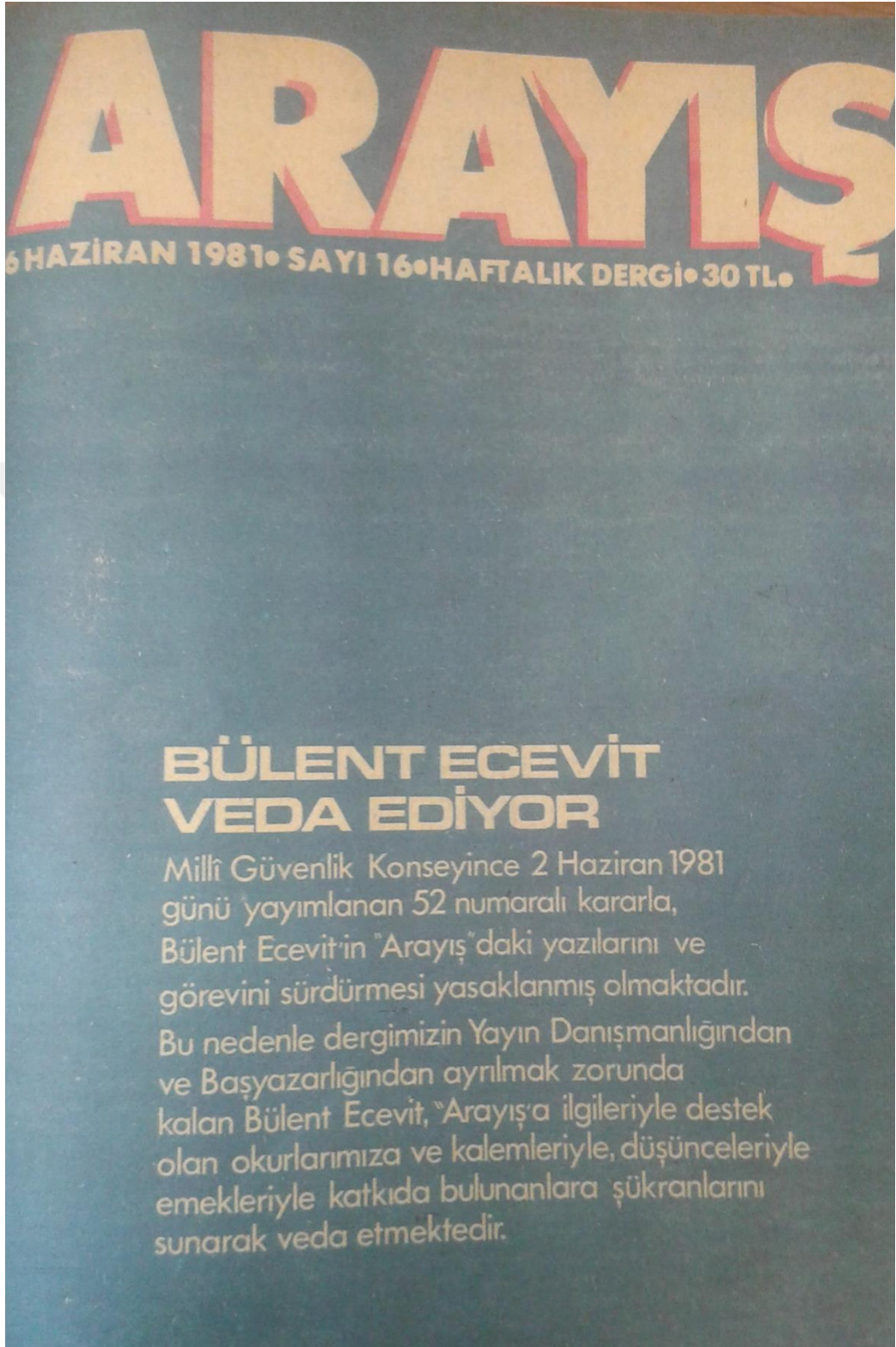
Emeğini katarsan hakçasına

Her şeyiyle dünya önüne serilir

Üstelik oğlum adam oldun demektir

RUDYARD KIPLING”

Ancak yayınlanan bu şiir askeri fazlasıyla rahatsız etmişti. Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Recep Ergun, Yazı İşleri Müdürü Nahit Duru’yu çağırarak bu rahatsızlığını açıkça ortaya koydu. Duru’nun şiirin konulmasının kasıtlı bir hareket olmadığını söylemesi Ergun’u daha da rahatsız etmişti. Ergun, Duru ile yaptığı görüşmede Ecevit’in yazılarının neden bitirildiği ile ilgili de konuştu ve kendisini Nisan ayında ‘İşkence’ yazısından sonra uyardığını, eğer uyarılara kulak verip burnunun dikine gitmese yazılarına devam etmiş olacağını söyledi. Sert geçen konuşmada Ergun, derginin kapatılmasını istiyordu. Ancak bunun asker eliyle değil, dergi çalışanları tarafından yapılmasını talep ediyordu. Çünkü dünyaya ‘*dergi kapatan yönetim*’ görüntüsü vermek istemediklerini belirtiyordu. Nahit Duru da amaçlarının dergiyi kapatmak değil, dergiyi yaşatmak olduğunu söyledi. Ancak Ergun derginin kapatılması talebini birkaç kez farklı ses tonlarıyla tekrarladı. Duru’nun yanıtı ise değişmedi (Duru, 2012, s. 150).

Resim 4: Yazılarının yasaklanmasının ardından Arayış'ın Ecevit'e vedasını içeren 16. sayının kapağı

c. Ecevit'in Yazılarının Yasaklanması İle İlgili İddialar

Ecevit'in Arayış'tan ayrılması beraberinde bazı söylentilerin de çıkmasına neden oldu. Kimilerine göre Ecevit ayrılmamış, imzasız olarak yazılarına devam edecektir. Bir başka söylenti de Ecevit ile Arayış Dergisi arasında sorunların yaşandığı ve Ecevit'in bu yüzden dergiden ayrıldığı şeklindeydi. Ancak 13 Haziran'da yayınlanan Arayış dergisinde 'yazı işlerinden' bölümü bu söylentilere ayrılmış ve Nahit Duru, 'söylentiler ve gerçekler' başlıklı yazıda bu iddialara yanıt vermişti. Duru, iki iddianın da gerçeği yansıtmadığının altını çizirken, Ecevit ile uyum içinde olduklarını, imzasız yazı konusunun da Ecevit'i tanıyan herkes tarafından 'kabul edilemez' olarak bileneceğini belirtti. Duru dergide artık başyazı yayınlanmayacağını da okurlara hatırlattı.

Bu arada Arayış ekibini en çok üzen olay Cumhuriyet Gazetesi'nin Ecevit'e getirilen yasakla ilgili haberi veriş biçimi olmuştu. Gazetenin Ankara bürosu haberi, 'MGK kararı ile yazı yazması yasaklandı' şeklinde göndermiş ancak haber 'Ecevit Arayış'tan Ayrıldı' başlığıyla basılmıştı. Ecevit haberin yanlış bir algıya neden olacağı düşüncesiyle düzeltilmesini istiyordu. Nahit Duru, Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal'i arayıp not bıraktığını ama dönüş yapılmadığını Ecevit'e iletmişti. Ecevit en güvendiği gazetenin yaptığı bu haber ve sonrasında yaşananlarla ilgili üzüntüsünü belli eden cümleler kurdu (Duru, 2012, s. 158).

d. Okurların Arayış'a Sahip Çıkması

Ecevit Arayış'taki yazılarına son vermiş ve dergiyle ilişkisini kesmişti. Ancak yazı işleri özellikle kritik konularda Ecevit'in kapısını çalmak ve kendisinin görüşüne başvurmak istediklerini belirttiğinde Ecevit çok memnun oldu. Bundan sonraki süreçte de dergiyle ilgili konuların bazıları Ecevit ile istişare edildi. O süreçte herkes Ecevit sonrası derginin cazibesini kaybedeceğini ve kısa süre içinde de kapanacağını düşünmeye başlamıştı. Ancak dergiye olan ilgi azalmadı. Hatta okurlar gönderdikleri mektuplarla Arayış'a sahip çıkacaklarını belirtiyorlardı.

"Arayış 15 hafta sonra başyazarından koparıldı. Böylece Arayış'ı var eden en önemli etken şimdi yok. Ama bu panik yaratmamalı. Nasıl ki, eskiden Arayış için 'Ecevit'in başyazı yazdığı dergi' deniliyor ve ilgi topluyordu, şimdi de 'Ecevit'in düşüncesi

doğrultusunda dergi' denilebilir."

Okurların bu mesajları hem dergi çalışanlarına hem de Ecevit'e moral oluyordu. Bazı yazarlar Ecevit sonrası dergiye uğramaz olsalar da, bazıları da eskisinden daha çok çalışarak dergiye katkı sağlamaya çalışıyordu (Duru, 2012, s. 157).

e. Arayış Dergisine Baskıların Artması

Dergi çalışanları Ecevit'in ayrılmasından sonra farklı çözüm yolları konusunda kafa yormaya başladı. Ecevit yazı yazmayacaktı ama dergiyle ilgili kendisine danışılmasından memnun olmuştu. Yazı İşleri Ecevit'e başyazının yerine ortak kaleme alınacak ve imzasız olarak yayınlanacak, *'Haftanın Yazısı'* önerisiyle gitti. Ecevit öneriyi sıcak baktı. Artık her hafta yayın kurulu toplantısında *'Haftanın Yazısı'* tartışılıyor ve işlenecek konu toplantıda belirlendikten sonra bir kişi tarafından kaleme alınıyordu. Ecevit de yazı dergiye girmeden önce kontrol ediyordu. Böylece Ecevit kendi görüşlerini dolaylı da olsa aktarabilme imkanını buluyordu. Yazılarda genellikle Türkiye'deki rejimin geleceği ve demokrasiye geçişin önemine vurgu yapılıyordu.

Ecevit'in yazması yasaklanmış ve sesi kısılmıştı. Ancak askeri yönetim bununla da yetinmek istemiyor ve dergiye yapılan baskıları artırıyordu. Daha önce Recep Ergun'un bahsettiği gibi asıl amaç dergiyi kapatmaktı ama dünyadaki tepkilerden çekinildiği için asker, dergiyi çıkaranların kapıya kilit vurmasını istiyor bu yüzden de yıldırma politikası izliyordu. Ecevit'in yazı yazmadığı açıktı ancak genel kanaat imzasız çıkan *'haftanın yazısı'* bölümünün Ecevit tarafından kaleme alındığı yönündeydi. Asker bunu açıktan söylemiyor ama dergideki bu bölümle ilgili Arayış çalışanları taciz ediliyordu. *'İsmarlanan Yeni Elbise'* başlıklı haftanın yazısı da basın savcısının dikkatini çekmişti. Yazı 8-9 kişinin notlarının Nahit Duru tarafından toparlanmasıyla son şeklini almıştı. Savcıya ifade veren Nahit Duru yazıyı kendisinin kaleme aldığını söyledi. Yazı derginin kapağında da yer alıyor ve Ankara'daki harap bir bina resmi kullanılıyordu. Verdiği mesaj ve içerik askeri rahatsız etmişti. Yazıda yine Türkiye'deki rejimin geleceği konu ediliyordu.

"Siyasi yaşamdaki bu parçalanma ya da gevşeme bir yandan sendika ve dernek çalışmalarındaki kısıtlamalarla birleştiğinde,

Türkiye'nin gelecekteki elbisesinin örgütlü bir modele dayandırılacağı izlenimi vermektedir. Toplumun her kesiminde örgütlenme hakkı kısıtlanarak ya da var olan örgütlenmelerin de yapıları gevşetilerek, bozularak parçalanmış bir topluma doğru gidiş gözlenmektedir. Bu sistemin adı ne olacaktır? Demokrasi temel hak ve özgürlüklerin ancak örgütlü bir biçimde korunabildiği bir rejimin adı olduğuna göre, Türkiye'ye gelecekte giydirilmesi düşünülen elbise konusunda ciddi kaygılar duymak kaçınılmazdır. Gerçek anlamıyla demokrasiyi yeniden kurmak olgunluk ve kararlılığına sahip Türk ulusuna güvenmek, onu oluşturan çeşitli toplumsal güçlere seslerini örgütlü biçimde duyurmak olanağı vermek önümüzdeki dönemde bulunabilecek en sağlıklı yoldur.”

Bu yazı nedeniyle Arayış Dergisi yazı işleri müdürü Nahit Duru hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 312. Maddesi uyarınca dava açıldı[†]. Ancak daha sonra mahkeme karşısına çıkan Nahit Duru bu yazıda dolayı beraat etti. (Duru, 2012, s. 179).

Nahit Duru bu süreçte Başbakan Bülent Ulusu'nun yaptığı basın toplantısına katıldıktan sonra Ulusu ile baş başa bir görüşme gerçekleştirir. Ulusu bu görüşmede Arayış'tan duyulan rahatsızlığı net bir biçimde anlatır (Duru, 2012, s. 188):

“Sayın Duru bu dönemde yapılan her şeyin doğru olduğunu tabii ki söyleyemem. Yazdıklarınızın büyük bölümüne katılmadığımı da... Ancak, Çankaya sizden de Arayış'tan da rahatsız. Haksız muhalefet yaptığınız inancındalar. Muhalefeti hafifletirseniz sizin için iyi olur. Hükümetimizle ilgili eleştirilerinizi de gözden geçirirseniz seviniriz. Ben kişisel olarak şikayetçi değilim. Ancak MGK bu konudaki rahatsızlığını sık sık dile getiriyor. Arayış'ı siz kapatmazsanız, sizi kapatabilirler, dergiyi kapatmak istemiyorlar. Bir süre daha bekleyecekler. Sonrasını bilemem”

Uluslu MGK'nın tüm kararlarını desteklemediğini üstü kapalı olarak ifade etse de dergiyle ilgili askeri yönetimin rahatsızlığını iletmiş ve nihai hedeflerinin dergiyi kapatmak olduğunu itiraf etmişti.

[†] TCK 312: kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe veyahut cemiyetin muhtelif sınıflarını umumun emniyeti için tehlikeli bir tarzda kin ve adavete tahrik eyleyen kimse üç aydan bir seneye kadar hapis ve 50 liradan 500 liraya kadar ağır para cezasına mahkum olur

Arayış'ın 27. Sayısında yayınlanan 'Siyasi Şov' başlıklı haftanın yazısı da askerin tepkisini çekmişti. Yazıda Ecevit'in yazı yazmasına engel olan 52 no'lu bildiriye yönelik eleştiriler yer alıyordu. Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun, Nahit Duru'yu bir kez daha çağırarak bu yazının Bülent Ecevit tarafından yazıldığını iddia ediyor, Duru ise bu iddiaları reddediyordu. Ancak asker bu kez kararlıydı ve yazı nedeniyle Nahit Duru hakkında açılan dava 2 buçuk aylık mahkumiyetle sonuçlandı. Aynı süreçte Ecevit'in de yazıları ve açıklamaları nedeniyle açılan davaları sonuçlandı ve Ecevit 4 aylık mahkumiyet cezasını çekmek için Ulucanlar cezaevine konuldu (Ünsal, 1994, s. 107).

Ecevit ile ilgili yargılamalar ve mahkumiyet kararının arkasındaki isim olan Kenan o dönemi yıllar sonra şöyle anlatacaktı (Birand, Bila, & Akar, 1999, s. 202);

“Ecevit'i severim ama şeriatın kestiği parmak acımaz. Kanun çıkarmışız biz, yasak koymuşuz. Buna uymak zorundaydı. Ecevit'i biz mahkemeye verdik. Onu şunun için verdik. Siz sağcılar mahkemeye verdiniz, Ecevit'in dosyaları da şunlardır diye dosya verdiler bize. Koca bir dosya. Ben dedim ki, 'şimdi biz bunu iç edersek diyecekler ki, bak bunlar solcu koruyorlar diyecekler, verin bunu da mahkemeye' dedim”

Bu açıklamalar da gösteriyor ki Ecevit, bir suç işlediği için değil, devletin şiddet dengesinin kurbanı oluyordu. Evren'in yıllar sonra yaptığı farklı açıklamalarda da bu denge gözetme kaygısıyla kendi suçunu itiraf ettiğine tanık olacaktır Türkiye...

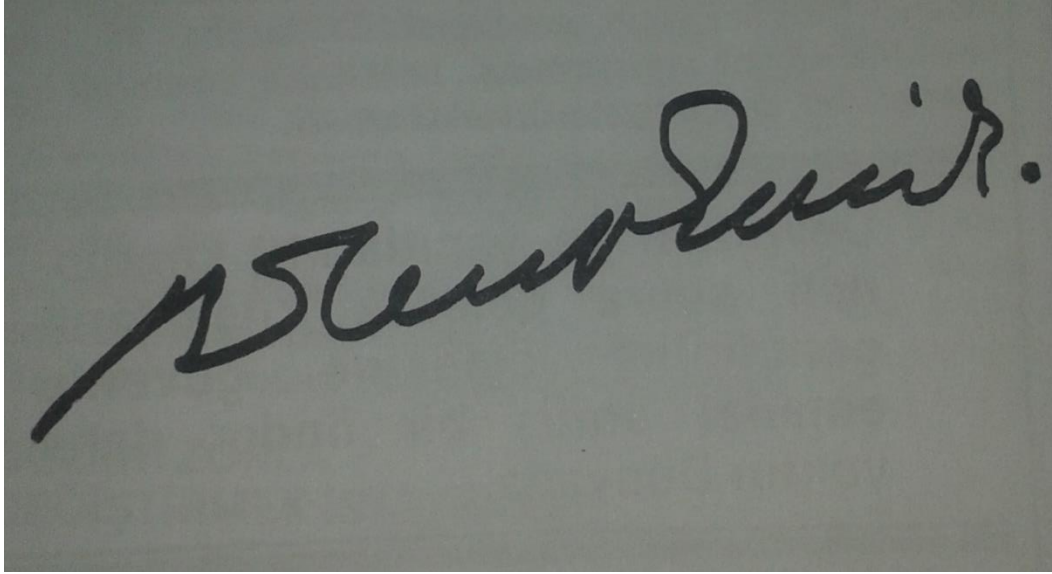
f. Arayış Dergisi'nin Kapatılması

Ecevit ve Duru cezaevine girmeden önce dergi ile ilgili hisselerini devrettiler. (Duru, 2012, s. 237). Dergiyi ayakta tutan iki ismin de cezaevinde olması Arayış'ın sıkıntılı günler yaşamasına neden oldu. Hem maddi sıkıntılar hem de baskı ile sorunlar dergiyi zora sokmuş ama dergi tüm bu olanaksızlıklara rağmen her hafta çıkmaya devam ediyordu (Ünsal, 1994, s. 113).

Dergi çıkıyordu ama günden güne kan kaybediyordu. Arayış'ın ilk sayısı 102 bin satmış, Ecevit'in yazılarının olduğu ilk 15 sayıda da 60 binleri bulan tirajlara ulaşılmıştı. Ecevit'in yazılarına konulan yasağın ardından derginin tirajı 30 binlere

düşmüş, Ecevit cezaevine girdikten sonra da 10 binlere kadar gerilemişti (Özdemir, 2004, s. 112).

Ecevit ve Duru cezaevindeyken, daha iyi bir dergi yapma konusunda anlaşmışlardı. Ancak onların cezaevinden çıkmasının hemen ertesinde 2 Mart 1982 tarihinde Sıkıyönetim komutanlığından bir zarf ulaştı. Sıkıyönetim komutanı Korgeneral Recep Ergun'un imzasını taşıyan kısa yazıda Arayış dergisinin kapatıldığı yazıyordu. Arayış 54 sayı yayımlandıktan sonra askeri yönetimin kararıyla kapanmıştı. Asker aylar öncesinden dergiyi kapatmayı planlamış ancak tepkiler nedeniyle bu hamleyi dergi çalışanlarında beklemişti. Ancak Arayış çalışanlarının dergiyi çıkarma konusundaki ısrarı nedeniyle asker dergiyi kendi kapatma kararı aldı. Dergi çalışanlarının tümünün işine son verilerek Arayış dergisi kapısına kilit vurdu (Kabacalı, 1990, s. 213).

Resim 5: Başyazıların sonunda yer alan Bülent Ecevit imzası.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAYIŞ DERGİSİ'NİN BÜLENT ECEVİT'Lİ SAYILARININ İNCELENMESİ

A. ARAYIŞ DERGİSİNİN İLK SAYISININ İNCELEMESİ

1. Ecevit'in İlk Sayıdaki Başyazısı

Bülent Ecevit Arayış dergisinin ilk sayısı için kaleme aldığı başyazıda o güne kadarki siyasi yaşamının iki önemli unsuru sayılabilecek olan Atatürk'ü ve gençliği anlatıyor. Ecevit'in özellikle gençlik üzerine tespitlerde bulunması ve gençlikle ilgili sorun, çözüm ve öngörülerde bulunurken Atatürk'ü referans vermesi, bu iki önemli unsurun geçmiş dönemlerde sistematik olarak saf dışı bırakılmak istendiğine olan inancıdır. Yazıda Atatürk'ün gençliğe hitabesinden alıntılar yapması ve Atatürk'ün sadece yaşadığı dönemin gençliğine değil, kendisinden sonra gelecek olan kuşaklara da seslenmesine yaptığı vurgu, Ecevit'in Atatürk'ün gençlik ile ortaya koyduğu vizyona hayranlığının göstergesidir. Aslında yazıda çok partili hayatla birlikte eğitime çok büyük katkıların sağlanması gerekirken, aksine eğitimin daha da geri gitmesine neden olacak adımların atıldığı anlatılmaktadır. Bu anlatımlar sırasında isim vermeden Demokrat Parti ve devamı olarak kurulan Adalet Parti iktidarları suçlanmaktadır. Özellikle Köy Enstitülerinin kapatılması *“dünyanın imrendiği enstitüler, eğer varsa eksikleri giderilecek, yanlışları düzeltilecek ve demokratik dönemin gereklerine uygun biçimde geliştirilecek yerde, kapatılmış”* ifadeleriyle eleştirilmiştir.

Yine tek parti döneminde kurulan halkevlerinin, çok partili yani sağcı iktidarlar döneminde iğdiş edilmesi yazıdaki önemli eleştirilerden biridir.

“Bilimden, sanattan, spora kadar her alanda çocukların, gençlerin yetişkinlerin Atatürk ilkelerinde bütünleşerek sürekli eğitim gördükleri eski gerçek halkevleri, çok partili rejimin gereklerine göre geliştirilecek yerde, bir kalemde silinmiş, kitaplıklarıyla, orkestralarıyla, tiyatro sahneleriyle darmadağın edilmiş.”

Bu eleştirilerin yanısıra gençlerle ilgili sosyal adaletsizliği de çarpıcı örneklerle ortaya koymuştur. Özellikle televizyonun yaygınlaşması ve ürün reklamlarının daha geniş kitleler tarafından izlenmesinin dar gelirli gençler üzerindeki olumsuz etkisi yazıda önemle vurgulanmaktadır. Başyazıda sosyal, kültürel ve ekonomik adaletsizlikle yetişen gençlerin birbiriyle çelişkiler içinde büyümesinin ortaya çıkardığı sorunlar anlatılmıştır. Ancak gençlikle ilgili Ecevit'in yaptığı en acı tespit de şu olmuştur; *“Gençlik sorunları birçok ülkede siyasal ve toplumsal gündemlerin baş sıralarına geçerken, Türkiye’de gündeme bile girmemiş”*

Başyazıda Ecevit'in asıl hedefinde ise Adnan Menderes'in liderlik yaptığı Demokrat Parti dönemi yani 1950-1960 yılları arasında yaşananlardı. Ecevit tek partili dönemde gençliğin Atatürk'ün emanetine sahip çıktığını ve bu sahiplenmenin bazı çevreleri gençlik konusunda yılgınlığa ittiğini belirtiyor. Ecevit bu tespitin ardından 1970'li yıllarda yaşanan çatışmaları tarih vermeden *“kardeş kavgası”* olarak adlandırıyor ve bu dönemde yaşanan kavganın baş sorumlusu olarak da Atatürk gençliğinden korkanları görüyor. Atatürk bilinciyle yetişen gençlerin kavgadan uzak biçimde yetiştiğini, devleti de demokrasiyi de kurtarabileceğini ispat ettiğini ve bu durumun da birileri için tehlikeli görülerek önlem alındığını yazan Ecevit, isim vermeden Demokrat Parti ve devamındaki Adalet Partisini sorumlu tutuyor. Atatürk gençliğinin rüştünü ispat etmesiyle iktidarın korktuğunu belirten Ecevit; *“gençlikten öç alma, gençliğe haddini bildirme, gençliği yozlaştırıp robotlaştırma eğilimi ondan sonra çıktı ortaya... Ondan sonra başladı yurdumuzda kardeşi kardeşe vurdurma oyunları... Ondan sonra başladı yaktırıp yıktırma eğilimleri...”* diyerek sistemli bir şekilde Atatürk gençliğinin hedef alındığını değerlendirmektedir.

Ecevit başyazıda gençlik yıllarını *“çıkar koşullanmasının başlamadığı çağlar”* olarak tanımlıyor. Sınıf farklarının tam olarak belirginleşmediği, zengin gencin fakir gencin derdiyle dertlenebildiği yıllar olarak anlatıyor gençlik çağlarını... Bu dönemde insanın olanla yetinmeyip daha fazlasını aradığına vurgu yapıyor. Bu profil, bir anlamda Ecevit'in de olumladığı gençlik modelidir. Ancak yazını devamında devrimci ya da kendini devrimci olarak tanımlayan gençlere de ağır eleştirilerde bulunuyor;

“Bir de düzeni zorla değiştirmek isteyenler, düzen değiştirmenin ‘tek yol’u bulunduğunu, o ‘tek yol’u da ancak kendilerinin bildiğini sananlar var. Bir ideolojiye bağnazca saplanıp kalmayı ‘devrimcilik’ sananlardır bunlar... Düşüncedeki ve toplumdaki düğümleri çözebilmek, duvarları aşabilmek ve bunu evrensel evrimle ve insan doğasıyla çelişkiye düşmeden başarabilmek için gerekli düşünce özgürlüğünden de, açık görüşlülükten de, gerçeklikten de yoksundur. Aydın ve ilerici sanırlar kendilerini ama tutucuların en tutucusu kadar bağnazdırlar aslında... Böyleleri de gençliğin dinamik gücünü kendi amaçları doğrultusunda güdümlü mermi gibi kullanabilmek isterler.”

Ecevit aslında o dönem sağ ve sol olarak tanımlanan gençlik modellerinin üst akıllar tarafından dizayn edildiğini ve siyasal amaçlarla kullanıldığını anlatıyor. Çünkü ilk başta Atatürk gençliğinden korkan sağcı iktidarların icraatlarını ve gençliğin dinamik gücünden korkarak statükoyu dayattığından bahsediyor. Ancak kendini devrimci olarak tanımlayan gençliğin de aynı tutuculuk ve bağnazlıkla aslında statükonun savunucusu haline geldiğini belirtiyor. Ecevit yazısında gençlerin tecrübesizliği ve sabırsızlığından yararlanan kötü emelli karşıt görüşlerin, ideolojilerini sloganlarla dillere ve kafalara yerleştirdiğini, bazen de silah haline getirip gençlerin eline verdiğini anlatıyor. Dönemin gençliğini androide benzeten Ecevit yazısının bir bölümünde, *“tuzaklarına düşürebildikleri gençleri programlanmış ANDROID’ler (kurgulu yapma adamlar) gibi ateşe sürüp, kendileri sütre ardında, perde ardında yönlendirirler onları...”* şeklinde özetlemektedir gençlikle ilgili yapılmak istenenleri.

Ecevit 70’li yıllarda yaşanan ya da Türkiye’ye yaşatılanları *“kanlı oyun”* olarak niteliyor ve Türkiye’yi kaosa sürüklemek isteyenlerin gençliği kullanarak amaçlarına ulaştığını söylüyor. Ancak burada önemli bir tespit yapıyor ve *“Hayatta en hakiki mürşit ilimdir”* ara başlığıyla Atatürk’ün gençlerle ilgili en bağnaz dönemde en özgürlükçü ve en çağdaş yaklaşımları sergilediğini anlatıyor Ecevit;

“En hakiki mürşit diye bir takım dogmaları değil, bilimi gösteriyordu gençliğe... Bilimin de ‘benim bildiğim tek doğrudur’ diyerek değil, en doğru bilinenden bile gereğinde kuşku duyularak ilerlediğini, onun için bilimde ilerleyebilmenin özgürce düşünebilmeyi, özgürce arayabilmeyi gerektiğini biliyordu. Atatürk sloganlar ezberletmedi Türk gençliğine, sürekli öğrenmenin değerini ve her şeyi akıl süzgecinden geçirebilmeyi öğretti. Bilimin ışığında aklını kullanarak sorulara yanıt, sorunlara çözüm arayabilecek bir gençlik

yetiştirilmesine özen gösterdi. Özgürlüğü önlemek için değil, bağınazlığı söndürüp özgürlüğün yolunu açabilmek için bir süre erteledi demokrasiye geçişi... Attığı her adım demokrasi yolundaki engelleri aşabilmek, düşünce düğümlerini çözüp gerçek özgürlüğe erişebilmek içindi.”

Atatürk'ün gençlikle ilgili attığı özgürlükçü adımları anlatan Bülent Ecevit yukarıdaki satırların son bölümünde Cumhuriyet dönemiyle ilgili muhalif kesimin en temel eleştirilerinden birine de parmak basıyor ve bu konudaki görüşünü ortaya koyuyor. Atatürk devrimleri ve o dönemin uygulamalarıyla ilgili yapılan en temel eleştiri, özgürlükler ve demokrasiye geçişin sağlanamaması... Ecevit bu konudaki eleştirileri uzun uzun anlatmıyor yazısında ancak Atatürk'e göre, gerçek ve uzun vadeli hedefinin özgürlükler ve demokrasi olduğunu, bu uzun soluklu hedefin arızasız bir şekilde işleyebilmesi için demokrasinin ertelendiğini anlatıyor. Bu anlatımların sonunda geldiği nokta ise bir özeleştiri niteliğindedir. Ancak özeleştirisinin sonunda yaptığı tespit, Ecevit'in demokrasi ve özgürlükler konusundaki görüşünü tam yansıtmaması bakımından tarihi bir nitelik taşımaktadır.

“Politikacılar suçlanabilir. Haklı-haksız belki tümü suçlanabilir. İktidarlar suçlanabilir. Haklı-haksız belki tümü suçlanabilir. Ama özgürlük suçlanamaz, özerklik suçlanamaz, demokrasi... Suçlanamaz.”

Ecevit'e göre üretilmiş kavgalar sonucu 'Milliyetçi Türkiye' ve 'Bağımsız Türkiye' söylemlerinin cezbeden atmosferi ile kandırılan gençliğin kangren olmuş yaralarının en önemli ilacı Atatürk'ün gösterdiği yolda yürümektir. Ecevit, Atatürk ortaya koyduğu gençlik vizyonunun sağlıklı bir uzlaşma zemini sağladığını belirtmektedir. 1981 Türkiye'sinin, gençliği ateş çemberine çekmek isteyenlerden arındığını belirten Ecevit, tüm gençliğin toparlanması için uygun bir zeminin oluştuğunu ve gençlerin önemli bir bölümünün de Atatürk'ün emanetinin bilincinde olduğunu anlatıyor. Ecevit başyazısını Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefinin üstüne çıkabilmenin, gençliğin bu toparlanmasıyla mümkün olabileceğini hatırlatarak nokt alıyor.

Ecevit derginin ilk sayısında aslında nasıl bir gazetecilik anlayışına yer vereceğini de bu yazıyla dolaylı olarak ortaya koyuyor. Atatürk'ün ön plana çıkarılması, sağ ve sol cephede gençleri kullanan güçlere vurgu yapılması, demokrasi ve özgürlük

kelimelerinin yazının neredeyse her paragrafında geçiyor olması Arayış hakkında önemli bir fikir vermektedir. Arayış, Atatürk'ün ortaya koyduğu ilkeler ışığında demokrasi ve özgürlüğü savunacak, ifade özgürlüğünün yara aldığı, kısıtlamaların, korkuların arttığı bir dönemde demokrasiye inanç besleyenlerin umutlarını diri tutmalarını sağlayacak bir mecra olmayı hedeflemiştir.

2. Arayış'ın İlk Sayısında Global Sorunlar Ve Çözüm Arayışları

Arayış dergisindeki tüm yazılar imzalı bir şekilde yer almıyordu. Özellikle bir yazarın iki yazısı aynı sayıda yer alacaksa yazılardan biri imzasız çıkıyordu. Bazı yazılar da kolektif çalışmanın ürünü olduğu için imza bulunmuyordu. Onlardan biri de ilk sayıda yer alan “*Dünya bunalımı ve arayış...*” başlığını taşıyordu. Büyük kısmını Ecevit'in kaleme aldığı öngörülen yazıda sadece Türkiye’de değil, dünyanın birçok ülkesinde de ekonomik ve güvenlik açısından bunalımların yaşandığı belirtiliyordu. İçinde bulunulan çağın sorunlarının genel hatlarıyla tespit edildiği yazıda, dünyanın bunalımlardan kurtulmak için arayışını sürdürdüğü vurgulanıyordu.

“Türkiye'nin sorunları ve Türkiye'deki bunalım da, ancak dünya bunalımı çerçevesinde, dünya bunalımı ile içiçe çözümlenirse bu konuda gerçekçi gözlemlere, sağlıklı sonuçlara, geçerli çözümlere varma yoluna girilebilir. Onun için dergimiz, Türkiye'nin sorunlarına hakça ve demokratik çözümler ARAYIŞ'ın ilk adımlarından biri olarak bu yazıda dünya bunalımını belirgin yönleriyle incelemeye çalışmaktadır”

Dünya bunalımının hangi noktalarda bulunduğu ve son yüzyılla ilgili tarihselliği ele alındıktan sonra yıllar içinde dünyanın yaşadığı krizlere yer veriliyor. Tüm bu karamsar tablonun ardından yazıda dünya ve Türkiye adına umutsuz olunmaması gerektiği anlatılıyor. Ancak umutsuzluğu aşmak için yine insana görev düştüğü, yeni umutlar için bireylerin düşünmesi gerektiğine vurgu yapılarak yazı noktalanıyor. Bu noktada da yine Atatürk'ün çizmiş olduğu yolun rehberliğine ihtiyaç olduğu belirtiliyor.

“Atatürk de düşünce koşullanmalarının üstüne yürüyerek ve düşüncedeki düğümleri çözerek sorunlarımızın çözüm yolunu, bağımsızlık yolunu, gelişme yolunu, özgürlük ve demokrasi yolunu açmadı mı yurdumuzda?.. Düşüncedeki düğümler çözüldükçe, en çetin sorunlar bile kendiliğinden çözülecektir. Düşüncedeki düğümleri

çözmekten aldığı güçle insanlar ve toplumlar, en ağır bunalımları aşabilmektedir, yine aşacaklardır”

Yazının bütününe ve yazıldığı döneme bakıldığında toplumun en çok ihtiyaç duyduğu şeyin moral ve umut olduğu anlaşılmaktadır. 12 Eylül öncesindeki çatışmalı ortam, darbe sonrası yaşanan baskıcı politikalar ve ekonomideki çalkalanma toplumsal bunalımı körükleyici unsurlardı. Demokrasiye geçiş konusundaki belirsizlikler ve özgürlüklerin gitgide daha da kısıtlanması toplumun moral değerlerini alt üst ediyordu. Toplumun rahatlatmak ve umut vermek için kaleme alınan yazıda olumsuzlukların dünya ile eşzamanlı yaşandığına vurgu yapılması Türkiye’de değil dünyada da bir buhran haline işaret etmekteydi. Bununla da Türk toplumunun sorunlarla boğuşmada yalnız olmadığı hatırlatılarak küçük de olsa bir teselli sunulmaktadır.

B. ARAYIŞ DERGİSİNİN İKİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi ikinci sayısını 28 Şubat 1981 tarihinde satışa sundu. Derginin başlığının hemen altında Bülent Ecevit’in başyazısında küçük bir alıntı vardı. Demokrasinin tüm ülkeye yayılması gerektiğini anlatan cümleyle başyazıya kapaktan atıf yapılmaktadır. Kapakta Türkiye ve dünya gündemi şu başlıklarla yer almaktaydı;

- Enerji bunalımı
- Filistin Sorunu
- Savunma Sanayiinde ulusal gücümüz
- Esnaf ve Sanatkarlar
- Buğday petrolle başedebilir mi?

Derginin ikinci sayısındaki “yazı işlerinden” bölümü “Teşekkürler” başlığını taşıyordu. Okurlara derginin ilk sayısına gösterdikleri ilgi nedeniyle teşekkür ediliyordu. Yazı genel itibarıyla ilk sayıda yaşanan teknik aksaklıklar ve bu aksaklıkların nasıl giderildiği ile ilgili okurları çok da ilgilendirmeyen detaylara yer veriyordu.

1. Ecevit'in İkinci Sayıdaki Başyazısı

Bülent Ecevit siyasi yaşamda zorla elinden alınanları gazetecilikte verdiği mücadeleyle geri almak için uğraş vermiş ve bu çabayı sarf ederken şahsi çıkarlarını değil toplumun geleceğini düşünmüştür. Arayış dergisinin ikinci sayısındaki başyazı bu düşünce ve eyleminin net göstergesidir. Başyazı, **“Bekleyiş değil arayış”** başlığıyla topluma çıkış yolu noktasında önemli bir mesaj vermekte ve pozitif argümanlarla harekete geçilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. İlk satırından son satırına kadar demokrasinin öneminden bahseden yazıda tarihsel süreç içinde batı toplumlarındaki demokrasi mücadelesi ve eşzamanlı olarak bizim topraklarımızda yaşananlara yer verilmektedir.

Yazının başında Ecevit Türk toplumunun yapısı ile ilgili dikkat çekici tespitlere yer vermektedir;

“Türk toplumu, kaynaşıp bütünleşmeye en yatkın toplumlardan biridir dünyada... Doğasında ne soy, ne ırk ayrımı vardır. Kuşaktan kuşağa geçen soyluluk ya da kölelik görülmemiştir tarihimizde... Toplumun her katından öbürüne yükselebilmek, bir kesiminden başkasına geçebilme yolları tarihimiz boyunca herkese açık tutulmuştur. Demokrasi öncesi çağlarda nice ülkeleri ancak soylular yönetirken, parlamentolar bile başlangıçta uzun süre yalnız soylulardan oluşurken yüzyıllar boyunca Türk toplumu değişik halk kesimlerinden gelen vezirler ve komutanlarla yönetilmiştir.”

Ecevit'in Batı toplumu ve yönetim yapısı ile Türk toplumu karşılaştırması demokrasinin genetik kodlar açısından kime daha yakın olduğunun da göstergesi niteliğindedir. Türk toplumu sınıf ayrımlarından, eşitsizlikten, sosyal adaletsizlikten uzak bir toplum olarak tarihinde adı konulmamış demokratik süreçler yaşamıştır. Ancak Batı her zaman toplumu keskin bıçaklarla birbirinden ayırmış ve toplum katmanları arasındaki geçişkenliğe asla izin vermemiştir. Osmanlı Devleti, Avrupa'nın orta çağı yaşadığı ve yönetsel anlamda katı kuralların hakim olduğu dönemde devlet idaresini Türk kökenli olmayan ancak zeki ve yetenekli kişilere teslim edebilmiş, soyuna, ırksal ve dinsel aidiyetlerini önceleyerek tercihte bulunmamıştır. Ecevit de yazının başında bu tespitlere yer vererek demokrasiye yatkın bir geçmişimiz olduğundan bahsetmektedir. Ancak Ecevit, tüm bu elverişli geçmişe rağmen demokrasiye geçemememizin nedenleriyle ilgili

artarda sorular sorduktan sonra yine bu konudaki eksiklerimizi gidermek için toplum olarak arayışımızı sürdürmemiz gerektiğinden söz etmektedir.

Ecevit demokrasi arayışı ile ilgili sorgulamalarına Türkiye'nin son yüzyılımı masaya yatırarak başlamaktadır. Şeriat devletinden laik devlete geçiş, padişahlıktan cumhuriyete evriliş, giyim kuşam, yazı, sosyal hayat vs. gibi çağ değişimi olarak da adlandırılabilir büyük devrimlerin bir insan ömrüne sığacak sürede yapılması yenilenmenin tepeden geldiğinin göstergesidir. Ecevit tepeden inme yenilenmeyi kabul etmekle birlikte bunu mazur görmekte ve uzun süre değişime direnen bir toplumun, dünyanın birkaç asır gerisinde kalması sebebiyle aranın hızla kapatılabilmesi için “tepeden inmenin” çaresizlikle uygulandığını anlatmaktadır ve bu tepeden gelen yeniliklere demokrasiyi de katmaktadır.

“Yeniliklerin birçoğu gibi demokrasi de, demokrasi haklarıyla özgürlükleri de ‘tepeden’ geldi toplumumuza ve ‘yukarıdan’ verildi. Verildiği gibi de bazen geri alınabildi. Özverisi gösterilmeden, çilesi çekilmeden geldiği için değeri de bilinmedi bu haklarla özgürlüklerin... Gereği kadar sorumlucu kullanılması öğrenilmedi. Kısacası, yenilikler de haklar da özgürlükler de yeterince topraktan sürgün verip, kendiliğinden boy atıp gelişmedi yurdumuzda...”

Ecevit'in bu tespitleri Türkiye'de demokrasinin, özgürlüklerin neden kök salamadığını ve neden sürekli hastalıklı bir seyir izlediğini anlamamız için son derece önemli ve yerinde değerlendirmelerdir. Hiçbir toplum çilesini çekmediği kazanımları kalıcı hale getirememiş ve hayatına gerçek anlamda tatbik edememiştir. Başta toplum olmak üzere tüm sosyal yapıların, hayatlarını düzenleyen seküler kuralları içselleştirmek için bedel ödemesi gerekmektedir. Ucuza elde edilen, emeksiz kazanılan ya da kazanıldığı zannedilen değerlerin kalıcı olmadığını hem Türk hem de dünya tarihi ortaya koymaktadır.

Ecevit yazının bu noktasında Batı'da bedel ödeyen işçi sınıfının sanayi devrimi ile birlikte ortaya koyduğu çabalardan ve bu çabaların Türkiye'de nasıl tersine işlediğinden bahsetmektedir. Özellikle sanayileşmeyle birlikte işçi sınıfının büyük bir güç haline geldiği ve bu gücü siyasal iktidarlar üzerinde etkin bir şekilde kullandığı tespitini yapmaktadır. Osmanlı'da ise sanayileşmeyle başlayan toplumsal dönüşümlerin

Türkiye'ye geç girdiği, hatta Batı'da önce işçilerin haklarıyla ilgili mücadelelerin kazanıldığı ve bu kazanımlarla demokrasiye geçildiği, Türkiye'de ise önce 'tepeden' demokrasiye geçişin sağlandığı ardından da işçi haklarıyla ilgili düzenlemelerin yapılmaya çalışıldığı, bunların da demokrasiyle eşgüdümlü gitmediğini anlatmaktadır.

“İkinci dünya savaşı ertesinde ülkemize demokrasi geldiğinde, yeni bir güç odaklaştırması için demokrasiden yararlanabilecek durumda olan kesimlerin başında –birçok Batı ülkesinden farklı olarak- işçiler yer almıyordu. İşçilerin gerçek anlamda örgütlenme hakkı bile yoktu henüz... Ülkemizde demokrasi kurulurken onu kendi çıkarlarına en uygun biçimde kullanabilecek durumda olanlar genellikle büyük topraklılarla ticaret burjuvası idi.”

Ecevit'e göre, işçi hakları ve işçi örgütlenmesinin çilesi çekilmediği ve yeteri kadar bilincine varılmadığı için işçiler kolaylıkla bölünebildiler. Sonunda da demokrasinin ve demokratik işçi haklarının korunup yaşatılamadığı bir ortama ulaşıldı. Ancak Ecevit, bu noktada kusuru halkta bulmuyor ve yaşanan seyri, oluş biçimi ve dar zamanda uygulamaya çalışılması sebebiyle doğal sarsıntılar olarak niteliyor. Bazı çevrelerin de oluşan yeni düzene direnebilmek için demokrasi sürecini istismar ettiğini ve yaşanan yozlaşmanın ülkeyi 12 Eylül'e sürüklediğini savunuyor. Bu sürecin tamiri adına ortaya konulacak reçetenin de yine toplumun kendisinde olduğunu şu satırlarla ifade ediyor;

“Bu arada toplum çağdaşlaşma ve demokratikleşme yolunda geri dönebilecek noktayı çoktan aşmıştı. O nedenle kazaya uğrayıp dağılan araç onarılacak ve ergeç yeniden yola koyulacaktır. Yeter ki toplum, eski alışkanlıkla, yine her şeyi 'yukarıdan' beklemesin! Anayasalardan, yasalardan beklemesin! Bekleyiş değil arayıştır gerekli olan... Bu kez artık 'yukarıdan' verilmesini beklemek yerine, tabandan gelişmelidir demokrasimiz... Serde saksıya dikilmek yerine, ülkenin toprağından sürgün vermelidir. Onun için de öncelikle siyasal yaşamda demokrasinin iklimi, demokrasinin ortamı, demokrasi kültürü oluşturulmalıdır. Ülkemizde gerçek ve sağlıklı demokrasinin kurulup kesintisiz işlenmesini isteyenler, her şeyden önce buna özen göstermelidir.”

Burada Ecevit adeta 70'li yıllardaki politik tavrı ya da kendisine izafe edilen uzlaşmaz tutumuyla yüzleşerek demokrasinin birinci koşulunu 'uzlaşma' olarak ortaya koyuyor. Karşıt düşüncelerle savaşmak yerine onlara hoşgörü ve anlayışla yaklaşmanın

öneminden, ikna ve toplumsal örgütlenmelerle karşıt görüşlerle uzlaşmaya çalışmanın gerekliliğinden bahsediyor. 1970’li yılların özellikle ikinci yarısında toplum iki büyük parti olan Süleyman Demirel’in genel başkan olduğu Adalet Partisi ile Bülent Ecevit’in genel başkan olduğu Cumhuriyet Halk Partisi’nin ittifak yapmasını ve siyasal anlamda sağ ve sol görüşleri temsil eden bu partilerin kuracağı koalisyonun ülkenin başta anarşi olmak üzere köklü sorunlarını çözeceğine inanıyordu. Ancak ne Demirel ne de Ecevit uzlaşmaya ve koalisyona yanaşmadı. Hatta 1980 yılında Fahri Korutürk’ten boşalan Cumhurbaşkanlığı koltuğu için TBMM’de defalarca seçim yapılmasına rağmen iki parti arasında uzlaşma olmadığı için sonuç alınamamıştı. 12 Eylül darbesinin en temel dayanaklarında biri de bu uzlaşmanın yıllar içinde sağlanamaması ve bu uzlaşmaz tavırların ülkeyi kaosa sürüklediği teziydi. Hatta Kenan Evren darbe sonrası yaptığı bir açıklamada bu durumu şöyle ifade etmiştir (Akar & Dündar, 2006, s. 109);

“Eğer Çağlayangil’in parti liderleriyle Çankaya’da yaptığı görüşmede bir netice alınabilseydi, yani bu partiler bir ve beraber olup bu konuda alınması gereken tedbirleri beraberce alsalardı biz müdahale yapmazdık.”

İhsan Sabri Çağlayangil o dönemde Cumhurbaşkanlığına vekalet ediyor ve seçimler uzadıkça uzuyordu. Evren’e göre iki partinin lideri bu uzlaşma görüşmelerinden siyasi sorunlarla ilgili anlaşarak çıksalardı asker darbe yapmayacaktı. Bu fotoğrafta en çok suçlanan kişi de uzlaşmaya yanaşmamakta direndiği gerekçesiyle Süleyman Demirel’den daha çok Bülent Ecevit olmuştu. Aynı Ecevit’in darbeden yaklaşık altı ay sonra uzlaşmadan bahsetmesi manidar olmakla birlikte, yeniden demokrasiye geçişin hızla sağlanmasına olan inancının göstergesidir.

Yazının devamında bu uzlaşma teklifine bağlı olarak kaleme aldığı cümleler yine Ecevit açısından bakıldığında son derece önemli adımlar olarak değerlendirilebilir;

“Alttan alta veya açıktan kavgayı sürdürerek değil, devletin ve halkın ordusu olan ordumuzla sürtüşerek hiç değil, insan onuruna en uygun rejimde yaşamayı hak edebilmek ve başarabilmek üzere dayanışma içine girerek demokrasiyi diriltmek, Atatürk’ün açtığı çağdaş uygarlık yolunda ilerlemek gerekir”

Darbenin en önemli mağdurlarından olan Ecevit'in kendisini siyaset yapmaktan alıkoyan ve sınırlı koşullarda gazetecilik yapmasına bir süreliğine göz yuman askerle ilgili ortaya koyduğu uzlaşmacı tavrı da değerlendirmek gerekir.

Ecevit siyasi yaşamının başladığı yıllarda demokrasiden yana bir isimdi. Ancak o yıllarda demokratik sistemi tam olarak içselleştirdiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle demokrasinin ilk kez askıya alındığı 1960 darbesinde ortaya koyduğu refleksif tutum daha sonrasında kendisinin de tasvip etmediği kişisel bir tavır olarak tarihe geçecektir.

28 Mayıs 1960 günü kaleme aldığı yazı "*Günaydın*" başlığını taşıyordu. "*Karanlık günlerin sona erdi, günaydın Türk Milleti*" diye başlayan yazı "*Sağ olasin Türk Ordusu*" diye bitiyordu. Ancak İsmet İnönü'nün kaygılı olduğunu görünce askeri darbelere sevinmemesi gerektiğini öğrendi. Kendisi o günleri anlatırken; "*27 Mayıs müdahalesinin yer aldığı günlerde onu desteklemiştim. Fakat kısa süre sonra aklım başıma geldi. Askeri yönetime karşı kesin tavır almaya başlamıştım*" diyecektir (Akar & Dündar, 2008, s. 72).

Bu açıdan bakıldığında 1960-1980 yılları arasında Ecevit'in demokrasi kültürü açısından zenginleştiği yıllar olmuştur. 12 Eylül ve öncesinin yaşattığı tahribatı gören ve bizzat yaşayan Ecevit artık bir demokrasi havarisi haline gelmiştir. Hatta o demokrasinin gelebilmesi için askerle bile sürtüşmenin yersiz olduğunu savunmaya başlamıştır. Burada askerle ilgili kullandığı ifadeler, '*antidemokratik yönetimleri de hoş görelim*' şeklinde bir yaklaşım olarak algılanabilir. Ancak yazının bütününe ve Ecevit'in o dönemdeki genel tutumuna bakıldığında son derece yanlış bir değerlendirme olacaktır. Ecevit'in ifade ettiği '*askerle sürtüşmeyelim*' tezi demokrasiye geçişi geciktirmemek için ortaya atılmıştır. Çünkü antidemokratik yönetimler sürtüşme ortamını kendi varlıklarını idame ettirmek için sürdürmek isteyeceklerdir. Ecevit de askerin elinden bu argümanların alınmasını ve kavga ortamının son bulmasını istemektedir.

Bu yaklaşımla ilgili farklı bir değerlendirme yapmak da mümkündür. Ecevit yaşamı boyunca devleti oluşturan enstrümanlarla köklü bir kavgaya girişmemiştir. O yapıları direkt olarak hedefe koyarak kategorik bir düşmanlık beslememiştir. Ordu da

bunlara dahildir. Darbenin lideri Kenan Evren'in eski siyasetçilerle ilgili eleştirilerine yine kendisini eleştirerek yanıtlar vermiş ama orduyu ya da devletin her hangi bir kurumunu yıpratabilecek tavırlar sergilememiştir. Yazıdaki '*devletin ve halkın ordusu olan ordumuzla*' ifadesi devletin tüm kurumlarının masumiyetini sahiplenici bir tavır olarak algılanabilir.

Ecevit yazının sonlarına doğru yine uzlaşmacı ve anlayışlı tavrını sürdürmektedir. Bedel ödeyerek demokrasiyi kazanmış ve sanayileşmesini geliştirerek ekonomisine ivme kazandırmış Batılı devletler de bile toplumsal sorunların yaşandığını, böyle bir atmosferde Türkiye demokrasisinin yara almasının anormal karşılanmaması gerektiğini anlatmaktadır. Bu durumda ulusça kendimizi suçlamamızın da haksızlık olacağını ifade etmiştir.

“Tarihten gelme nitelikleriyle ve bugünkü gelişmişlik düzeyiyle Türk toplumu, demokrasiye en layık toplumlardan biridir. Özellikle sanayileşme sürecinde, demokratik olmayan bir rejimle büsbütün ters düşer ve huzursuz olur bu toplum... Ne soy ne de ırk ayrımı vardır doğamızda... Ne 'soyluluk' ne 'kölelik' vardır geleneğimizde... Sınıf ayrımcılığı bilinci halkımızın yabancısıdır. Eşitlik duygusu ruhumuza işlemiştir. Böyle bir toplum, demokrasiden başka bir rejimle sanayileşmenin sancularına katlanamaz. Türk toplumuna rejimlerin en yaraşanıdır demokrasi... Biz de bu bakımdan ona yaraşır olmalıyız. Kendi ellerimizde kırılan demokrasi fidanını, yine ellerimizle dikip elele büyütmeliyiz.”

Bu satırlarla noktalanın yazı adeta bir demokrasi manifestosu olmuştur. Derginin daha ikinci sayısında demokrasinin nimetlerinin anlatılması ve demokrasi sınavında toplumsal bir özeleştirinin yapılması 1981 Türkiyesi için ileri bir adım olarak tanımlanabilir. Bu tespitlerin aradan geçen 35 yıla rağmen güncelliğini koruması Ecevit'in deyimiyile '*demokrasi fidanını*' elele vererek yeniden dikemediğimizin göstergesi niteliğindedir.

2. Arayış'ın İkinci Sayısındaki Diğer Yazılar

Arayış'ın ikinci sayısında Ecevit'in kaleme aldığı başka bir yazı bulunmamaktadır. Ancak Ecevit'in denetiminden geçen diğer yazılarda Türkiye ve dünya sorunlarıyla ilgili görüşlere yer verilmiştir. '*Enerji ve petrol bunalımı*' başlıklı yazıda

gelişme sürecindeki ülkelerin bir yandan petrole, bir yandan dışarıdan almak zorunda kaldıkları sanayi ürünlerine bağlı kalmalarının dünyadaki ekonomik bunalımın ağırlık noktasını teşkil ettiği anlatılmıştır. ‘Küçük ve orta sanayi’ başlıklı Rebi Tınmaz imzalı yazıda küçük ve orta ölçekli sanayi gruplarının yükseköğretimle yaptığı işbirliğinin önemi dünya örnekleri verilerek okuyucuya aktarılmıştır. ‘Buğday petrolele Başedebilir mi?’ başlıklı yazıda buğday üretimini artırmak için petrol dış alımını da artırmanın gerekliliği vurgulanmıştır. ‘Filistin Sorunu’ başlıklı yazıda Camp David Anlaşmasının kimseye yaramadığı, FKÖ’nün diplomatik alanda İsrail için sorun yaratabilecek bir güç ve etkinliğe nasıl ulaştığı araştırılmaktadır. Dr. Erkan Konuyu imzalı yazıda ise spor ve sportmenliğin birbirini nasıl tamamladığı dünyadan örneklerle irdelenmiştir.

C. ARAYIŞ DERGİSİ’NİN ÜÇÜNCÜ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisinin üçüncü sayısında demokrasi vurgusunun ön planda olduğunu söylemek mümkün. Ecevit’in başyazısında demokrasiyi ele almasının ardından ‘çağın sorunları’ başlıklı yazıda da ülkelerdeki bunalımlar ve demokrasi arayışları konu ediliyor. İspanya’da kralın demokrasiye nasıl sahip çıktığı da ayrı bir haber konusu olarak üçüncü sayıda yer alıyor. Onun dışında tütün dosyası, dış sorunlar, ekonomide dış kredi koşulları, petrol ve dış satım, tarım, felsefe, konut sorunu, enerji, beslenme, sağlık, gençlik ve radyo-televizyon köşelerinde farklı makale ve haberlere yer veriliyor.

1. Ecevit’in Üçüncü Sayıdaki Başyazısı

Ecevit dergideki üçüncü yazısına demokrasiye ayırıyor ve başlık olarak “daraltılmış değil genişletilmiş demokrasi” ifadesini kullanıyor. Hükümdara “Tanrı’nın gölgesi” denilen zamanların geride kaldığını hatırlatarak yazısına başlayan Ecevit, çağımızın güçlülerin idare ettiği bir çağ olmanın ötesine geçtiğini ve artık toplumların kendi kendilerini yönetebilecek bilince ulaştığını söylüyor. Bu isteği karşıladığı için de demokrasiyi ‘çağın rejimi’ olarak tanımlıyor.

“Demokratik olmayan rejimler, dikta rejimleri, ancak zor kullanarak ayakta durabilirken demokrasi kendi gücüyle ayakta durabiliyor. Demokrasiyi yaşatmak için değil ancak yıkmak için zora başvurmak gerekiyor. Bu da çağımız koşullarına en uygun rejimin demokrasi olduğunu gösterir.”

Ecevit aslında bu söylemiyle askeri yönetime de önemli göndermelerde bulunuyor. Kendi gücüyle ayakta duran, halktan destek alan, sorunlar yaşansa da Türkiye’de 30 yıl boyunca uygulanan demokrasinin zor kullanılarak yıkıldığını, demokrasiyi yıkanların da ancak dikta rejimini arzulayanlar olduğunu üstü kapalı bir biçimde ifade etmiş oluyor. Ecevit ekonomide yaşanan sorunların demokrasiyi olumsuz etkilediğini, buhranlı dönemler geçiren demokratik bazı ülkelerin de demokrasiyi uygulamada zorlandığını, ancak dikta rejimlerinde de ekonomi kaynaklı zorlukların yaşandığını belirtiyor. Buradan hareketle Türkiye’de demokrasinin kesintiye uğramış olmasını, ülkede bu rejime uygun bir ortam olmamasından değil, dünyadaki genel bunalımdan ileri düzeyde etkilenmemizden kaynaklandığı şeklinde yorumluyor.

“Bütün bunlara ve birçok eksiklerine karşın, demokrasimiz durma noktasına kendiliğinden gelmiş değildir; uzun yıllar zor kullanılarak getirilmiştir. Demokrasiyi içine sindiremeyen, kendi çıkarlarıyla bağdaştıramayan veya Türk toplumuna yaraştıramayan kimi çevreler, yıllarca ülkemizde demokrasinin işlemeyeceği bir ortam oluşturmak için çaba göstermişlerdir; silah zoruyla, terörle, iç kavga kışkırtmacılığıyla demokrasimizi çıkmaza sürüklemişlerdir. Birbirinin karşısı gibi görünen sağlı sollu terörün birleştiği bir amaç vardı: O da Türkiye’de demokrasinin geçersizliğini kanıtlamak ve insanları ‘yaşama özgürlüğü’nden başka bir şey düşünemez noktaya getirmek... bunda da bir ölçüde başarı sağlamışlardır. Fakat gelip geçici bir başarıdır bu... İnsanlar uzun süre yalnızca ‘yaşama özgürlüğü’ ile yetinemezler. Tersine insanlık başka özgürlükler ve haklar uğrunda can vermeyi göze alanların çabalarıyla ilerleyip özgürleşmiştir”

Ecevit bu satırlarda darbeye zemin hazırlandığı söylenen 1970’li yıllara ağır göndermelerde bulunmakta, sokakları terörize eden karanlık ellerden bahsetmektedir. O dönemle ilgili en çok dillendirilen iddia ise ‘kontrgerilla’ ya da ‘derin devlet’ olarak tanımlanan gayri yasal yapıların demokrasiyi askıya almak ve kendi güçlerini pekiştirebilmek için gençleri kullanarak sağ-sol çatışması çıkardığı yönündeydi. Ecevit’in isim vermeden anlattığı yapının da böyle bir yapı olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Çünkü Ecevit farklı dönemlerde derin devlet ya da kontrgerilla ile ilgili endişelerini dile getirecekti.

Ecevit derin yapılarla ilk kez 1974’te başbakanlık koltuğuna oturduğunda haberdar oldu. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, Özel Harp Dairesi için

örtülü ödenekten para isteyince daha önce adını bile duymadığı kurum hakkında brifing istedi. General Sabri Yirmibeşoğlu kendisini bilgilendirdikten sonra Ecevit bu yapıyı denetim altına almak istedi ama başarılı olamadı. Ecevit Özel Harp Dairesi ismini ikinci kez 1978’de yine başbakan olarak gittiği Sarıkamış’ta duydu. Orduevindeki yemekte General Sabri Yirmibeşoğlu’ndan ÖHD’nin sivil örgütlenmesiyle ilgili bilgi alırken ilgi çekici bir diyalog yaşandı. Ecevit, “*Farz-ı muhal buradaki MHP il başkanı aynı zamanda ÖHD’nin sivil uzantısındaki gizli elemanlardan biri olamaz mı?*” diye sorunca Yirmibeşoğlu da, “*Evet öyledir ama kendisi güvenilir, vatansever bir arkadaşımızdır*” şeklinde yanıt verir. O dönemde MHP il başkanı olan kişi Abdi İpekçi suikastını düzenleyen Mehmet Ali Ağca’nın Maltepe Askeri Cezaevi’nden kaçırılmasında adı geçen Yılma Durak’tır (Mavioğlu, 2012).

Bir dönem Özel Harp Dairesi’nin başkanlığını da Emekli Orgeneral Kemal Yamak ise partililerin ÖHD sivil uzantılarında yer almalarının Ecevit’in ima ettiği gibi sadece MHP ile sınırlı olmadığını şu sözlerle dile getirmiştir (Açan, 2006);

"Birçok kimseyi ayağa kaldıracığını biliyorum ama bu noktada yazmak istiyorum. Sayın Ecevit’in inandırıcılığına dayanarak alevlenen ve Sayın Ecevit’in zaman zaman medyanın ilgisi için bizzat öne çıkararak söyledikleriyle devam eden bu iftira kampanyası sürdürülürken, bu teşkilatın içinde o zaman kendi partisinden ne kadar personelin, hatta Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde birbirini hiç tanımayan kaç milletvekilinin bulunduğunu ve bunun sadece kendi partisine ait bir durum olmadığını, birisi söyleyiverseydi ne olurdu?"

Ecevit kendisine yönelik düzenlenen Çiğli suikastının arkasında da ‘kontrgerilla’ olabileceği şüphesini dile getirmekten çekinmemişti.

Ecevit’in açıkça ifade etmediği ancak demokrasiyi içine sindiremediği için rafa kaldırmayı amaçladığı ve bu amaçla kirli oyunlar tezgahlayanlardan kastının derin yapılar olduğu açıktır. Ecevit yazının devamında ülkede demokrasinin yeniden canlanacağından bahsetmekte ama daralan demokrasinin de ülke sorunlarını çözmede çare olmayacağını altını çizmektedir. Ülkenin 30 yıllık demokrasisinin on yılda bir kesintiye uğratılmış olmasını ‘*sağlıklı işlemeyen ve tökezleyen bir demokrasi*’ olarak niteleyen Ecevit, yapımıza uymadığı gerekçesiyle kesilip biçilecek ve dolayısıyla daraltılacak bir demokrasinin de zararlarına işaret etmektedir. Ecevit bu noktada yeniden ekonomik

sorunlarla demokrasi ilişkisine değinmekte ve bolluk döneminde hakça olmayan bölüşümün çok rahatsız etmeyeceğini, ama şu anda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de darlık ve gelir azalışının bölüşüldüğünü, bu bölüşümün de refah artışını bölüşmeye nazaran daha zor ve acı olduğunu anlatmaktadır.

“Eğer toplum bu zorluğa, sıkıntıya, acıya, özgür olduğunu bilerek ve kendi özgür iradesiyle katlanma durumunda değilse; bölüşümün nasıl olacağını kendisi kararlaştırma durumunda değilse; eğer Türkiye’de kurulacak ve adına demokrasi denecek rejim, halka bu olanağı, yetkiyi ve sorumluluğu vermeyecekse, o ‘demokrasi’ kolay kolay yaşatılamayabilir; açık veya örtülü bir dikta rejimine dönüşebilir.”

Zor dönemlerde dönemlerde demokrasiyi yaşatmanın halkın ödün vermesiyle değil, özverisiyle mümkün olacağını anlatan Ecevit, bunun yolunun da geniş demokrasi, yani halkın yönetim ve sorumluluğa daha fazla katıldığı sistemle olabileceğini belirtiyor. Toplumun ekonomik buhranlara ancak özverili bölüşümle katılacağını belirten Ecevit, yazının sonunda geniş demokrasinin nasıl olması gerektiğini de tanımlıyor.

“Biri yerken binlercesini baktırmayan, elle gelene düğün-bayram dedirten bir demokrasi olmalıdır. Yönetim sorumluluğunun da özverinin de hakça bölüşüldüğü bir demokrasi olmalıdır. İnsanın kendi kişiliğini özgürce geliştirebildiği, toplumun gelişmeyi gönülince yönlendirip hızlandırabildiği bir demokrasi olmalıdır. Kısacası öyle bir demokrasi olmalıdır ki bu, halk en geniş anlamda özgür olduğunu bilsin ve kendi eyleminden de geleceğinden de kendini sorumlu tutabilsin! Böyle bir demokrasinin arayışı içinde olmalıyız”

2. Arayış Dergisinin Üçüncü Sayısındaki Diğer Yazılar

Üçüncü sayının en önemli araştırması Ecevit’in yazdığı başyazıyla paralel olarak kurgulanan “Ülkelerde ve partilerde bunalım” başlıklı araştırma yazısında özetle dünyada yaşanan ekonomik bunalım ve bu bunalımın yönetimlere ve demokratikleşmeye etkileri irdeleniyor. Dünyanın gelişmiş birçok ülkesinde örneklerle dar zamanlarda demokrasiyi yaşatma mücadelesi ve yaşanan sorunlara yer veriliyor. Bu yazının bittiği sayfada ayrıca bir haber dikkat çekiyor. Haberde İspanya kralı Juan Carlos’un darbe teşebbüsünde bulunan askerlere karşı demokrasiyi savunması anlatılıyor. Habere göre Kral Carlos, başarısızlıkla sonuçlanan darbeden önce cuntacıların destek istemesine

'Cesedimi çiğnemedem darbeniz başarıya ulaşamaz' yanıtını vermiştir.

Dergideki diğer yazılar da farklı alanlarda da olsa demokrasiye özlem duyan bireylerin ihtiyaç duyacağı türden yazılar olarak üçüncü sayıdaki yerini almıştır. Ecevit darbenin tüm ağırlığıyla toplumun üzerine çöktüğü, basın yayın organlarının kısıtlandığı, gece sokağa çıkma yasağı olmak üzere günlük yaşamda birçok kısıtlamaların yaşandığı bir dönemde özgürlük ve demokrasiden bahsederek hem halka umut veriyor hem de çağdaşlaşmanın yollarını, kadim sorunların reçetelerini ortaya koyuyordu. Askeri yönetime karşı yapılan bu üstü kapalı eleştiriler de rejim tarafından dikkatle takip ediliyordu.

D. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN DÖRDÜNCÜ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış dergisinin dördüncü sayısında Yazı İşleri Müdürü olarak Nahit Duru göreve başladı ancak Spor Toto'daki ihbar süresi nedeniyle künyede yine Necdet Onur'un ismi yer aldı. Ecevit dergiye başyazının yanında imzasız bir yazı yazıyor, diğer yazıları okuyup düzeltmelerini yapıyor, ayrıca imzasız yorumlar da kaleme alıyordu. Nahit Duru'ya göre dördüncü sayı için hazırladığı *"Çulun içindeki Aslan"* başlıklı yazısını kaleme almak, günün koşullarında yürek isteyen bir cesaretin göstergesiydi (Duru, 2012, s. 50).

1. Ecevit'in Dördüncü Sayıdaki Başyazısı

İlk üç sayıda ağırlıklı olarak demokrasinin nimetlerini anlatan Ecevit, sağlıklı demokrasi için güçlü ekonomilerin de şart olduğunu belirtmişti. *"Çulun İçindeki Aslan"* yazısında da yaşayan ekonominin sorunlarını kaleme almış ve yaşama direncini koruyarak emeğiyle ekmeğini kazanmaya çalışan halkı çulun içindeki aslana benzetmiştir.

"Bizim halkımız, büyük çoğunluğuyla devlete yük olmaksızın, topluma da zarar vermeksizin geçimini emeğiyle namusuyla sağlayabilen bir halktır. Çullar içinde de olsa gönlü zengin kalabilen, kendine güvenen, tuttuğunu koparabilen, yaşamını kendi gücüyle sürdürebilen bir halk..."

Bugünden bakıldığında Ecevit'in yazısında popülist olarak tanımlanabilecek birçok yaklaşım var. Özellikle gecekonducular ve işportacılarla ilgili yazdıkları günümüz koşullarında popülizm ile açıklanabilir. Ecevit, gecekonducuları 'çirkin ve tehlikeli' bulan çevreleri eleştirmekte ve gecekondu semtleriyle ilgili övgü dolu ifadeler kullanmaktadır.

“Uçakla veya helikopterle Ankara'nın üstünde dolaşanlar aşağıya biraz dikkatle bakarlarsa, orta hallilerin, varlıklıların oturduğu semtlerin beton ve çimento yığınlarında oluştuğunu, gecekondu semlerinin ise yer yer yeşillikler içinde olduğunu, Ankara'nın kirli ve boğucu havasını biraz olsun hafiflettiğini, kente biraz solunum olanağı sağladığını görebilirler. İşportacılık da pek o kadar çirkinleştirmez kentleri...”

Büyük işadamlarının da işportacılık yaparak hayata atıldığından örnekler veren Ecevit, özel sektörün fidanı olarak görmektedir işportacılığı... Ecevit'in popülist bir yaklaşımla işportacılığı ve gecekonduculuğu bu kadar yüceltmesinin sebebi, liberal ekonomik politikaların halka dayatılarak zenginlerin önünün açılmaya çalışılması gayretleridir. Ecevit'in yazısında geldiği nokta da budur zaten. Başbakan yardımcılığı sıfatıyla ülkenin ekonomisinin başında bulunan Turgut Özal'ın ortaya koyduğu iktisadi reçetelerin ülkeyi liberal ekonominin cenderesine soktuğunu fark eden Ecevit, yazının sonlarında isim vermeden bu politikaları eleştirir;

“Bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler sözü çağını çoktan doldurmuş liberal ekonomi anlayışının temel kuralıdır. 1980'ler Türkiye'sinin kendine özgü liberal ekonomik modelinde ise, büyüklere, kolaycılara, devlet ve toplum sırtından kolay kâra alışanlara 'bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler' denirken, küçük ve orta işletmelere, esnafa ve sanatkara, üretici köylüye, işçiye, işportacıya, kendi evini kendi yapana, toplumumuzun ve ekonomimizin bütün bu yapıcı, yaratıcı, dinamik unsurlarına 'bırakın ezilsinler' denmiş oluyor adeta”

Ecevit yazısında ekonomik modelle ilgili eleştirilerini sıraladıktan sonra emeğiyle ayakta kalmaya çalışan insanların incitilmemesi gerektiğini, çulunu beğenmeyip kesip biçerken içindeki aslanı yaralamamız gerektiğini hatırlatıyor. Aslında yazı bütününde popülist yaklaşımları övüyor gibi görünse de o dönemin zengini önceleyen liberal politikalarının güç kazanmaya başlamasına karşı doğru bir duruş sergilediği söylenebilir.

2. Ecevit'in Dördüncü Sayıdaki İmzasız Yazısının İncelenmesi

Ecevit bir sayıda iki yazısı yer alacaksa başyazı dışındaki yazısını imzasız yayınlıyordu. O haftada 'Fransa'nın Utanç Verici tutumu' başlıklı yazıda, Fransa Devlet Başkanı Giscard d'Estaing söylediği iddia edilen sözlere tepki gösteriyor ve 'Fransa Devlet Başkanı'nın Densizliği' ara başlığı taşıyan bölümde şu satırlara yer veriyordu;

“Milliyet yazarı Mehmet Ali Birand'ın yazdığına göre, Fransa'yı geçen ay resmen ziyaret eden Türk Dışişleri Bakanı'na şunları söyleyebiliyordu Fransa Devlet Başkanı Valery Giscard d'Estaing: 'Fransa, Ermenilerin tarihsel olgusuna karşı gelemez'. Birand'ın aktardığına göre, Fransa Devlet Başkanı, terör hareketlerine doğal olarak karşıydı ama 'Ermenilerin tarihsel haklarını arama ve hesap sorma niteliğini taşıyan yaklaşımlarına Fransa'nın karşı çıkmayacağını söyleyebiliyordu. Ve bu devlet, yani Fransa Türkiye'nin 'dostu' ve NATO'da 'müttefiki'ydi”

Aslında yazının bütününe bakıldığında da Fransa'nın Ermeni terörüne karşı hep ılımlı yaklaştığı, Türk diplomatlarının öldürülmesi karşısında kayıtsız tutumlar takındığı sonucuna varmak mümkün. Ecevit yazının bütününde örnekler vererek Fransa'nın bu tutumunu eleştiriyor. Ama bu eleştiriler yapılırken Fransa'nın tarih içinde insan haklarına verdiği değer de göz ardı edilmiyor. Ecevit'e göre çirkin tavırların sebebi bazı iç politikaya dönük hesapların bulunması... Ermenilerin küçük de olsa iç politikada ağırlığının bulunması sebebiyle bu tür tutumların sergilendiği belirtilmiştir. Ecevit yazının sonuna doğru üslubunu daha sertleştirerek Türk tarafına da Fransa ile ilişkilerini gözden geçirme çağrısında bulunmaktadır.

“Fransız makamlarının Türkiye'ye ve Türk Devlet görevlilerine üstüste saldırılar, cinayetler düzenleyen Ermeni tedhiş örgütlerine karşı, teşvik ölçüsüne varan hoşgörüsü, suçluları yakalamaması ve bunca cinayet ve saldırılardan sonra bile Fransa'daki Türk devlet görevlileri için yeterli güvenlik önlemlerini almaması karşısında Türkiye Cumhuriyeti Fransa ile ilişkilerini artık yeniden gözden geçirmelidir. Fransa'nın utanç veren tutumu da bütün olanaklar kullanılarak dünya kamuoyuna duyurulmalıdır”

Ecevit, Mehmet Ali Birand'ın haberi üzerine bir yazı bina etmiş ve Fransa'nın yıllardır süren tutumunu Devlet Başkanı'nın söylediği iddia edilen bir söz ile yerden yere vurmuştur. Ancak tam dergi baskıya gönderilirken Dışişleri Bakanlığı'ndan Birand'ın

haberini yalanlayan bir açıklama gelir. Ecevit tüm yazıyı o açıklama üzerine bina ettiği için yayınlanmasını istemez. Ancak dönemin teknik imkanları kısıtlı olduğu için farklı bir formül aranır.

Derginin yeni Yazı işleri Müdürü o günü şöyle anlatıyor (Duru, 2012, s. 51);

“Montajların kalıpları çekilirken Ecevit aradı ve yazının çıkarılmasını istedi. Bu olası değildi. Matbaanın bulunduğu Siteler’den Ecevit’i ikna etmek için dergi binasına hızla geldim. Yeni bir yazı koymak derginin dağıtımına birkaç gün geç gitmesine neden olabilirdi. Bu yüzden Ecevit’e ‘Yazınızın altına yalanmayı koyalım, hem yorumunuzda Birand’ın yazısına atıfta bulunuyorsunuz’ dedim ama Ecevit bunun etik olmayacağını söyleyince Ecevit’i ikna için teknik olanaksızlıklardan bahsettim... Bir süre daha konuyu tartıştıktan sonra Ecevit daktilonun başına geçerek Dışişleri Bakanlığı’nın yalanlaması ile ilgili bir yazı kaleme aldı.”

Ecevit sayfanın sonundaki küçük nota ‘Dışişleri Bakanlığı’nın yalanlaması’ başlığını koymuş ve şu satırlara yer vermişti;

“Yazının baskıya verilişinden sonra Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamada, Fransa Devler Başkanı’nın Dışişleri Bakanı Türkmen ile yaptığı görüşmede, Birand’ın aktardığı sözleri söylemediği belirtilmiştir. Yetkili Fransız makamları eğer gecikmeksizin böyle bir yalanlama yapmazlarsa, Birand’ın yazısında Fransa Devlet Başkanına affen belirtilen sözleri susuşlarıyla üstlenmiş ve Türk Dışişleri bakanını da çok güç durumda bırakmış oluyolar”

Ecevit’in kaleme aldığı bu yazı kendi içinde etik yaklaşımın yanısıra yalanlamayı pek de inandırıcı bulmadığını hisas edici bir üslup barındırmaktadır. Ecevit Türk tarafının yaptığı yalanlamayı güç koşullara rağmen baskıya yetiştirerek etik bir tavır sergilemiştir. Ancak tek başına Türk tarafının yapacağı yalanmanın da yetersiz olduğunu, Fransa’dan bir açıklama gelmezse haberin doğru kabul edileceğini ve bunun da Türk Dışişleri bakanını zorda bırakacağını söylemektedir. Aslında Ecevit kendisinin de yalanlamanın diplomatik gereklilik nedeniyle yapıldığını düşünmekte ve Birand’ın haberinin doğru olduğuna dönük inanç taşımaktadır. Eğer bu noktada tereddüdü olsaydı, yalanlanan bir açıklama üzerine bina ettiği yazıyı derginin geç çıkması pahasına yayına göndermezdi.

E. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN BEŞİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi'nin beşinci sayısı ilk kez imzasız başyazıyla çıktı. “Çanakkale Savaşı Ve Ulus-Vatan Bütünleşmesi” başlıklı yazının sahibi Ecevit'ti. Yazısı Çanakkale şehitlerini anlatıyor, mevcut yönetime eleştiri barındırmıyordu. Suç unsuru bulundurmayaacağı için de imza koymamıştı. Çünkü “Türk'le Türkiye Bir Bütündür” başlığıyla farklı bir yazı daha kaleme almıştı ve yazı işleri müdürünün başını derde sokmamak için imzasını bu yazıda kullanıyordu. Bu yazıda aslında Kemal Ilıcak'ın sahibi olduğu Tercüman Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmeni Güneri Cıvaoğlu'nun kendi aleyhinde yazdığı bir yazıya cevap verecekti. Cıvaoğlu, 13 Mart 1981 tarihli ‘Ermeni Tedhişi ve Moskova’ başlıklı yazısında Ecevit'in “Pülümür'ün Yaşsız Kadını” şiirini konu ediyor ve köşesinde şu satırlara yer veriyordu (Sabah, 2001);

“Evet Türk'ü Türkiyeli yapmak. Bir şiir geldi dudaklarıma, 1969 yılında yazılmış bir şiir. Türkiyeli denince akla o gelir. Sunalım;

*Pülümür'ün dağ köyünde gördüm onu
Yaşını sordum, bir giz gibi güldü bana
Kimi seksen dedi köylülerden, kimi yüz
Yüzüne baktım, bir giz gibi güldü
Bir asa vardı elinde
Bir solmuş krallığın
Kadifeden harmanisi üzerinde
Bir Hititliydi o, bir Selçukluydu
Bir Ermeni'ydi, Bir Kürt'tü
Zamanı onda yitirdim ben
Yitik zamanlara onda eriştim
En soylu yoksulluğun döşeli sarayında
Bir taç gibi konu başıma
Türkiyeliliğim*

*Şiiri hatırladınız... Şairini de tanıdınız mı? Şairi herkes tanıdı
ama çok geç...”*

Yazıda, Ecevit'in şiirine yer veriliyordu ama bir bölümü çıkarılmıştı şiirin. 'bir Kürt'tü' ifadesinin hemen ardından gelen 'bir Türk' ifadesi yazıda yer almıyordu. Bu da yanlış anlamların yüklenmesine neden olabilecek bir durumdu. Ecevit hemen Avukatı Şahin Mengü ve derginin yazı işleri Müdürü Nahit Duru ile toplantı yaptı. Mengü bir tekzip gönderilmesi gerektiğini belirtmişti ancak Ecevit bir gazetecinin meslektaşına tekzip göndermesini doğru bulmuyordu. O yüzden bir açıklama yazmayı daha doğru buldu. Açıklamayı yazıp Tercüman gazetesine gönderdiler ancak gazete o açıklamayı yayınlamadı. Aradan 21 yıl geçtikten sonra Güneri Cıvaoğlu o dönemde yaptığı hatayı telefi etmek için Milliyet Gazetesindeki köşesinde bir yazı yazıyordu.

Yazıda şu ifadeleri kullanıyordu (Duru, 2012, s. 57);

"...Çuvaldızı kendimize batıralım. 20 yıl önce yazdığım bir yazıda Ecevit'in 'Pülümür'ün Yaşsız kadını' şiirini yayınlamışım... Bir tek –ama önemli bir kelime- eksiğiyle çıkmış. Atlamışım. Dün bunu genç bir TV gazetecisi arkadaşımдан öğrendim. Sabah'ın yazdığı gibi dalgınlık mı?... O zamanın pikaj denen yapıştırma tekniğinde parçanın düşmesi mi? Bilemem. Ama üzgünüm. İlginçtir. 20 yıldır çok kez konuştuğumuz Ecevitler o bağlamda hiçbir işaret vermediler. Rahşan Ecevit'in kapak için nazik sözcükler yazarak imzaladığı ve gönderdiği Pülümür'de aşk kitabı da, kitaplığında ve anılarında değerli yerini almış bulunmakta..."

Bu olay Ecevit'in gazetecilik anlayışı ve kendisi ile özdeşleşen nezaketini göstermesi bakımından iyi bir örnektir. Ecevit bir gazeteci olarak yapılan yanlış düzeltmek adına hemen harekete geçmiş ancak resmi bir tekzip metni yerine gazeteye açıklama göndermeyi tercih etmiştir. Hem gazeteciliğin kurallarını yerine getirmiş hem de nezaketi elden bırakmamıştır. Buna karşılık Cıvaoğlu'nun gönderdiği açıklamayı yayınlamaması nedeniyle kendisine 20 yıl boyunca tek bir söz etmeyecek, ama aynı açıklamayı bir gazetecilik görevi gereği kendi dergisinde yayınlayacaktır. CHP'ye yakın Akis Gazetesinde Metin Toker gibi isimlerin yanında yetişen Güneri Cıvaoğlu'nun böylesine vahim bir hatayı 20 yıl boyunca fark etmemiş ve düzeltmemiş olması da dikkat çekici bir durumdur (Özdemir, 2004, s. 77).

Ecevit, Güneri Cıvaoğlu'na hitaben yazdığı açıklamanın başına bazı eklemeler yaparak Arayış'ın beşinci sayısında imzasıyla yayınlamıştır.

Ecevit açıklama atlanan kısımda neyi kastettiğini şu satırlarla izah ediyor;

“Bu topraklar üzerindeki zaman aşamalarında gelip geçmiş unsurlardan bazısını şiirde, geçmiş zaman kipiyle örnek olarak sıraladıktan sonra o bölümün en sonunda –sizin atladığınız- ‘BİR TÜRK’ dizesiyle hepsini getirip bir noktaya bağlıyorum. Ötekiler için geçmiş zaman kipi kullanırken (yani ‘bir Hititliydi, bir Selçukluydu, bir Ermeni’ydi, Bir Kürt’tü derken) ‘Türk’ü geçmiş zaman kipiyle değil, şimdiyi de, geçmişi de, geleceği de içeren geniş zaman kipi kullanarak vurguluyorum. Öylece ‘binlerce yıldır birbirine eklenmiş uygarlıkların kalıntısı’ olan bugünün insanını, bugün için de, geçmiş için de, gelecek için de ‘TÜRK’ olarak tanımlıyorum”

Ecevit millet ve vatan kavramlarını birbirinden ayrı düşünemediği gibi Türklükle Türkiyeliliği de birbirinden ayrı düşünmediğini yazının ilerleyen satırlarında ifade etmiştir. Ecevit yazısında detaylı olarak bölgede başlayan bölücülük faaliyetlerine hayatından örnekler vererek nasıl karşı çıktığını anlatmıştır. Ecevit 1967 ile 1979 yılları arasında farklı mecralarda yaptığı bölücülük karşıtı konuşmalarından alıntılar yaparak Atatürk milliyetçiliğini benimsediğinin altını bir kez daha çizmiştir.

“Atatürk milliyetçiliğinde etnik ayrımcılığın yeri yoktur. Vatan ile milleti, yani Türklükle Türkiyeliliği birbirinden ayırma olanağı yoktur bu milliyetçilikte... Onun için ben Türkiyeliliği Türk’üm demeyenlere bırakmam. Bu topraklar üzerinde bu devletin uyruğu olarak yaşayan herkes ‘Türküm’ diyorsa Türkiyelidir; kendini hiçbir köken ayrımı gözetmeyen çağdaş Türk milliyetçiliği anlamıyla ‘Türk’ saymayı reddedenlerse Türkiyeli sayılma hakkını da yitirirler.”

Bu açıklamanın hemen altında Ecevit’i tartışmaya neden olan şiiri de ‘doğru biçimde’ yer aldı.

F. ARAYIŞ DERGİSİNİN ALTINCI SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi her hafta yayınlanıyor ve o dönem için muhalif bir duruş sergilediği için büyük ilgi görüyordu. Ağırlıklı olarak Türkiye’nin demokrasi, özgürlükler, tarım, eğitim, sağlık gibi temel sorunlarıyla ilgili makale ve haberlere yer veriyordu. Altıncı sayıda da bu konular ön plana çıkmıştı.

1. Ecevit'in Altıncı Sayıdaki Başyazısı

Ecevit, başyazısına “Türkiye’de Rejimin Geleceği” başlığını atmıştı. İlk cümlesi de ‘Türkiye’de rejimin geleceği ne olacak?’ oldu[‡].

Ecevit bu başyazısında da daha önceki yazılarında olduğu gibi demokrasi vurgusu yapıyordu. Ancak bu kez demokrasinin uluslararası ilişkilerimiz açısından da bir gereklilik olduğunu söylüyordu. Özellikle Batılı ülkelerle Ekonomik siyasi ortaklıklarımızı, Avrupa Konseyi ve Avrupa Ekonomik Topluluğu gibi demokrasiyi önceleyen yapılarla olan ilişkilerimizi hatırlatıyordu. Sadece bununla kalmıyor, işçi sendikalarının uluslararası sendikal örgütlere üyeliğinden de bahsederek Türkiye’nin içinde bulunduğu durumun bu yapılar tarafından yakından izlendiğini belirtiyordu. Bu yapılarla olan ilişkilerimizdeki kuralların aynı zamanda demokrasinin kuralları olduğunu anlatan Ecevit, bu ülkelerle bağlantılarımızın sürmesi için temel kurallara uyulması gerektiğini hatırlatıyor ancak o ülkelerdeki bazı çevrelerin de demokrasi yerine kendi menfaatlerini öncelediğini belirtiyordu.

“Gerçi demokratik Batı ülkelerinde, Türkiye’nin rejiminden çok ortak savunmaya katkısıyla ilgilenen çevreler vardır. Böyleleri genellikle Türkiye toplumunu demokrasiye zaten pek layık görmeyenlerdir. Türkiye’ye ancak ortak savunma sisteminin güvenilir bir sınır bekçisi olduğu oranda önem verenlerdir. Onlar rejim açısından, Türkiye’de görüntünün kurtarılmasıyla yetinebilirler. Haklar, özgürlükler üzerinde pek durmaksızın, ülkemizde sivil görünümlü bir rejime dönülmesini yeterli sayabilirler. Ama Türkiye’ye bu açıdan bakanlar, kendi ülkelerinde çok yetkili mevkilerde bulunsalar bile pek etkili olmazlar. Çünkü kendi ülkelerinin kamuoyu onları, demokratik ülkeler topluluğunun tüm üyelerine rejim

---

[‡] Nahit Duru başlıkta geçen “Rejim” kelimesinin TRT’de nasıl sorun olduğunu şu şekilde anlatıyor: “o gün TRT televizyonunda yayınlanmak üzere bir spot reklam gönderdik. Spot ‘Bülent Ecevit’in rejimle ilgili görüşleri Arayış’ta’ şeklindeydi. Ancak TRT denetim kurulu, spotun içinde ‘rejim’ kelimesi bulunduğu için reddetti. Biz de spotu TRT’nin yayınlayacağı şekilde düzeltip yayınlattık. TRT’nin ‘rejim’ sözcüğünden neden bu denli rahatsız olduğunu anlayamamış ve bir sonraki sayıda bu konuyu ‘yazı işlerinden’ bölümümüze taşımaya karar vermiştik. Yalnızca sıkıyönetim ve savcılarla değil, TRT gibi ‘dar görüşlü’ kurumlarla da uğraşılıyor, ‘kanuna karşı hile’ye zorlanıyorduk. Bu TRT’nin ne ilk ne de son reklamımızı geri çevirişi olacaktı. Bu olayı sık sık yaşayacaktık. Kimi zaman da, TRT’ye yazı ile soracak, ancak reklamımızın neden yayınlanmadığı sorusunun yanıtını alamayacaktık.” (Duru, 2012, s. 63)

bakımından eşit ölçüler uygulamaya zorlar.”

Ecevit'in bu tespitleri 35 yıl içinde Batı açısından Türkiye'nin rolünün çok da değişmediğinin göstergesi aslında. Günümüz koşullarında Batı'nın, mülteciler –yani kendi güvenlik sınırının garanti altına alınması- konusundaki tutumu ile Türkiye'deki rejimin antidemokratik yaklaşımlarını eleştirmedeki çelişkisinin bundan 35 yıl önce de yaşandığının net bir göstergesi. Batı, Türkiye'yi Ortadoğu gibi savaş ve çatışmaların eksik olmadığı, terör örgütlerinin sürekli varlık göstererek şiddet ürettiği coğrafya ile arasında tampon bölge olarak görüyor ve bu olumsuzlukların üzerine sıçramaması için Türkiye ile ilişkilerinde güvenlik ortaklığını öncelemeyi tercih ediyor. Türkiye'nin darbe ve sivil yönetimler döneminde sergilediği antidemokratik tavırlarını eleştirse de güçlü bir tepki koymadığı için etkili olamıyor.

Ecevit'in Batı'da bu çelişkiyi yaşayanları azınlık gibi lanse etmesini günün baskıcı idaresine gerekçe üretmemek olarak değerlendirmek mümkün. Çünkü Batı'nın o dönemde de Türkiye'deki askeri idareyi tanıdığını ve Kenan Evren gibi antidemokratik tavırların planlayıcısı ve uygulayıcısı olan bir kişinin Cumhurbaşkanı olmasına, sivil yönetime geçişin yaklaşık üç yıl sürmesine göz yumduğu düşünülürse azınlık olduklarını söylemek mümkün değildir.

Ecevit, yazısında demokratik toplumların ahlaki olarak yalnızca kendi güvenliklerini değil, ortak oldukları toplumlarında demokratik yapılarını düşündüklerini, yoksa can damarlarından birinin kopacağına inandıklarını anlatıyor. Ancak bunu anlatırken Batı'nın yine bencil bir yaklaşımla ortaklardan birinin demokrasi dışına çıkmasını, kendi demokrasileri açısından da tehlike olarak göreceğini belirtiyor. Özellikle Avrupa'nın da yaşadığı ekonomik sıkıntıların hak ve özgürlükleri kısıtlaması hevesinde olanların iştahını kabartacağını belirterek yine demokrasi-ekonomi döngüsüne atıfta bulunuyor.

“Son aylarda sık sık yurdumuza gelen Avrupalı Parlamenter heyetlerinden birinin başkanı bir özel görüşmede şöyle diyordu:

Avrupa konseyinden pek çok kimse, Türkiye'deki askerlerin sözlerini tutacaklarına güvendikleri için çok uzamamak koşuluyla, askeri yönetim süresince Türkiye'yi tam üye olarak konseyde tutmak

ister. Ama bunun başka bazı Avrupa ülkelerinde askeri müdahale eğilimlerini cüretlendirebileceğinden korkarlar.”

Ecevit bu söylemi güçlendirmek için İspanya'daki başarısız darbe girişimini örnek gösteriyor ve bu endişelerin yersiz olmadığını ispatlamaya çalışıyor. Bu noktada İspanya kralının dirayetli ve demokratik tavrını hatırlatıyor ama Batı'nın tutumunun bu darbenin gerçekleşmemiş olmasındaki etkisine vurgu yapmıyor. ABD'nin de içinde bulunduğu aynı Batı'nın Türkiye'de başarıya ulaşan askeri müdahalenin gerçekleşmesi için teşvikkar tavrını bir anlamda görmezden geliyor.

Ecevit demokrasi dışına çıkılmasının Batı'dan gelecek yardımların mahiyetini değiştireceğini, ekonomik yardımlardan çok ortak savunmaya dönük yardımların artacağını, bunun da Türkiye üzerindeki baskıları yoğunlaştıracağını belirtiyor. Batı ile ilişkilerimizin böyle bir nitelik kazanmaması için göstermelik değil, gerçek demokrasinin işlerlik kazanmasının önemini anlatan Ecevit, bu yolda atılacak adımların da '*Batı ne der?*' mantığıyla değil toplumsal gereklilik olduğu için yapılmasından yana olduğunu savunuyor. Ecevit bu noktada sorumluluğun ve demokratik yapılanmayı düşünmesi gerekenin Batılı değil Türk politikacılar olduğunu belirtiyor ve ardından da diğer sorumluluk sahiplerini sıralıyor.

“O ülkelerdeki sendikalardan çok Türk sendikalarının ne düşündüğüdür; O ülkelerdeki barolardan çok Türkiye'deki baroların ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki üniversite çevrelerinden çok, Türkiye'deki üniversite çevrelerinin ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki aydın veya geniş halk kesimlerinden çok, Türkiye'deki halk topluluklarının ne düşündüğüdür. Kısacası, başkalarının bizim için ne istediğinden çok, bizim kendimiz için ne istediğimizdir önemli olan...”

Ecevit saydığı tüm bu yapıların ilgili kendi alanlarıyla ilgili görüş bildirdiğini ama Türkiye'de nasıl bir rejimin olması gerektiği ile ilgili görüş belirtmediğini söyleyerek eleştirel bir yaklaşım sergiliyor. Bu noktada halkı farklı bir düzleme oturtuyor ve toplumun demokrasiye ne kadar özlem duyduğunun bilindiğini, ancak bu özlemlerini demokratik mekanizmalar işlemediği için dışa vurmaktan yoksun olduğunu belirtiyor.

Ortaya çıkan bu tabloyu '*garip*' olarak nitelendiren Ecevit, Türkiye'deki rejimin geleceğiyle başka ülke kamuoylarının yakından ilgilendiği, ancak kendi toplumumuzun

ilgisizmiş gibi görüldüğü algısının oluştuğu tespitini yapıyor. Demokratik ülkelerden gelen gözlemcilerin de bu durumu yadırgadığını eklemeyen geçmiyor. Ülkede yaşanan belirsizliğin uzun sürmesinin sağlıklı bir sonuç vermeyeceğini hatırlatan Ecevit yazının başında sorduğu soruyu yineleyerek tespitlerini özetliyor.

“Türkiye’de rejimin geleceği ne olacak? Başta söylediğimiz gibi, Türk halkının aylardır kendi kendine sorduğu bu soruyu, Batı’da Türkiye ile ilgilenenler de soruyorlar. Fakat sormanın ötesinde bir şey beklenemez, beklenmemelidir dışarıdan... Bu soruyu başkaları yanıtlamaz, ancak biz kendimiz yanıtlayabiliriz. Doğrusu odur, onurlusu odur, geçerlisi odur.”

Yazının bütününe bakıldığında Ecevit, kendi başımızı kendimiz taramalıyız diyor ve rejimin geleceğiyle ilgili kaygılarını net bir şekilde ortaya koyuyor. Halkın ve sivil toplum örgütlerinin iradesinin Batı’da demokrasi sınavından başarıyla geçmiş olan ülkelerin iradesinden daha etkili olacağını anlatıyor. Askeri yönetimin baskıcı politikalarının tüm ağırlığıyla hissedildiği bir dönemde Ecevit’in bu kaygılarını açıklıkla dile getirmesi, demokrasi ve özgürlüklere verdiği önemin göstergesi olduğu gibi cesur bir tavırdır. Yazıda da bahsettiği gibi toplumu oluşturan tüm yapılar ve halk bu konuda görüş belirtme cesaretini gösterememektedir.

Yazıda Ecevit’in milli değerlere verdiği önemi de görmezden gelmemek gerekiyor. Dünyadaki demokratik gelişmelerin yakından takip edilmesini ve dünyanın da Türkiye’deki uygulamaları yakından izlemesini önemsiyor Ecevit. Ancak nihai noktada özgürlükler, haklar ve rejimin geleceğiyle ilgili kararların Türkiye tarafından alınması gerektiğini altını çizerek belirtiyor. Bu da Ecevit’in Batı’nın dayatmalarıyla değil, kendi mücadelemiz ve öz irademizle geleceğimize şekil vermemiz gerektiği konusundaki hassasiyetini ortaya koyuyor.

G. ARAYIŞ DERGİSİNİN YEDİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi yedinci sayısında yine Türkiye ve dünyada yaşanan gelişmelerin yanısıra, ekonomi, eğitim, sağlık ve çevre sorunlarıyla ilgili haber ve makalelere yer verdi. Ancak kuşkusuz yedinci sayının en dikkat çeken unsuru yine Ecevit’in yazdığı başyazı olmuştu.

1. Ecevit'in Yedinci Sayıdaki Başyazısı

Bülent Ecevit, 12 Eylül sonrasında en çok tartışılan konulardan biri olan işkenceyi yedinci başyazısının konusu olarak belirledi ve yazıya 'İşkence' başlığını attı. Gözaltındaki kişilerin sorgusu sırasında yaşanan işkence Türkiye'de çok gündeme getirilemiyor ama dünya kamuoyu Türkiye'deki işkence iddialarını yakından izliyordu. Ecevit de konuyu gündeme taşıyarak bu büyük sorunu tüm yönleriyle ele alıyordu.

Ecevit yazısına yine temkinli bir ifade ile başlıyor ve yönetimin işkence iddiaları üzerinde titizlikle çalıştığını hatırlatarak başlıyordu. Kenan Evren'in 28 Mart'ta Manisa'da yaptığı konuşmaya atıfta bulunarak, devlet başkanının da işkenceye karşı olduğunu ve bunu insanlığa da vicdana da aykırı bulduğunu hatırlatıyordu. Aslında bu üstü örtülü olarak askeri rejimin işkenceyi kabullendiğinin de göstergesiydi. Ancak Ecevit Evren'in ifadelerinden yola çıkarak, yönetimin bu konudaki duyarlılığının vurgulandığı tespitini yapıyordu.

Türk kamuoyunun işkence iddialarından tedirginlik duyduğunu söyleyen Ecevit, yazısının başlarında 3 temel soruyu gündeme taşıyordu; "*İşkence nedir, sorgulama sırasında işkence yapılmakta mıdır, yapılıyorsa bu 'sistemik' işkence midir?*"

Sistemik işkenceyle ilgili sorusunu açarken de, yönetimin isteğiyle işkence yapılıp yapılmadığını sorguluyordu. Ecevit işkencenin Batı toplumlarında sadece bir insanın vücuduna zarar vermek olarak değil, günlerce uykusuz tutularak yapılan sorgulamaların, fiziki işkence seslerinin dinletilmesinin ve gözlerinin bağlanması da işkence kapsamında değerlendirildiğini belirtiyor. Yazının devamında ise uzun uzun işkence yaptığı iddia edilen güvenlik görevlilerinin genel eğitim yetersizliği ve sorgulama konusundaki bilgisizliğinden bahsediyor. Güvenlik güçlerinin maddi-manevi olumsuz koşullarda yaşamasının işkencenin önünü açan unsurlardan biri olduğunu hatırlatan Ecevit, sorunun çözümüne dair tespitlerini de madde madde paylaşıyor.

"İşkence sorununu temelinden çözebilmek için öncelikle başvurulması gereken önlemler şöyle özetlenebilir:

-Polisin eğitim ve kültür düzeyi yükseltilmeli, maddi ve manevi bakımdan yaşam koşulları düzeltilmelidir.

-Uygarca yöntemlerle etkin görev yapabilecek düzeyde eğitilmiş yetenekli ve yansız görevlilerden oluşan sorgulama ve dedektif ekipleri yetiştirilmelidir. Bu alanda yeteneği ve yansızlığı kanıtlanmış yetişkin elemanlardan pasif görevlere verilenler daha yararlı olabilecekleri görevlere getirilerek gereğince değerlendirilmelidir.

-Bu ekipler, bütün yurda yaygınlaştırılacak laboratuvarlarla ve teknik olanaklarla desteklenmelidir.

-Yurdun her yerinde görev üstlenebilecek bu ekiplerle yerel görevliler arasında çıkabilecek yetki sürtüşmelerini önleyici kurallar saptanmalıdır.

-Güvenlik kuvvetlerinin istihbarat örgütü güçlendirilmelidir.

-Yillardır sözü edildiği halde bir türlü gerçekleştirilemeyen adli zabıta bağımsız yargı organları emrinde çalışmak üzere kurulmalıdır.

-Bir yandan bu önlemler alınırken bir yandan da sanıkların gözaltında tutuldukları yerler etkin biçimde denetlenmelidir.

-İşkence yapanlar saptanıp mahkum edildikçe, bunlar kamuoyuna açıklanmalıdır; işkence yapanların mutlaka cezalandırılacağı kanısı böylece yaygınlaştırılmalıdır.”

Resim 6: Ecevit “İşkence” başlıklı yazısı nedeniyle toplatılan 7. sayının kapağı.

Ecevit bu önerilerde bulunduktan sonra yine tespitlerine pozitif gelişmeleri hatırlatarak başlamakta ve denetim konusunda bazı adımların atıldığını, gözaltındaki kişilerin tutukevine götürülürken muayeneden geçirildiğini belirtmektedir. Tabi bu

pozitif yaklaşımdan sonra bunların yetersiz kaldığını ve bazı güvenlik güçlerinin işkence izlerini saklama konusunda uzmanlaştığını belirtmeden geçmemektedir.

Ecevit işkence yapılanlarla ilgili bu yaklaşımlarının ardından işkence yapanlarla ilgili çok önemli tespitler yapmakta ve bu kişilerin yaptıkları işin etkisiyle ruhen sağlıksız bireyler olarak topluma karıştığını, bu kişilerin saldırganlaşarak demokrasinin önünü tıkayabileceği, hatta rejimi yıkmaya kadar gidebilecek tehlikelere neden olabileceğini anlatmaktadır.

“Bu nedenlerle işkencenin asıl kurbanları, belki işkence görenlerden çok işkenceyi yapanlardır ve onların içinde yaşadığı toplumdur. Toplumda bu yüzden açılacak yaraların acı sonuçları, kapalı rejim döneminde pek görülmesi bile, açık rejimde ve açık rejime geçiş aşamasında büyük toplumsal sorunlar yaratabilir. İşkenceyi önleme konusundaki iyi niyetini türlü vesilelerle gösteren yönetimin bu iyi niyete daha çok etkinlik kazandırıcı önlemleri almakta da gecikmeyeceği ve duraksamayacağı umulur.”

İşkence meselesi bu yaşananlarla sınırlı kalmadı. Ecevit ve dergi yönetimi yazıda suç unsuru olmadığını kanıtlarcasına yönetimdekilerin gazetelere de yansıyan açıklamalarını okurlarına hatırlatma ihtiyacı hissediyorlardı. Bu amaçla derginin 18 Nisan’da yayınlanan sayısında devlet yetkililerinin işkence konusundaki sözleri Arayış’ta şu şekilde yer aldı;

“İşkence iddialarıyla ilgili yürüttüğümüz soruşturmalar sırasında, bunların maalesef gerçek olduğu da anlaşılmiş, sorumlular hakkında kanuni işlem başlatılmıştır. (Devlet Başkanı Kenan Evren’in ‘Batı Avrupa Birliği Asamblesi heyetiyle görüşürken söylediği sözlerden – Hürriyet Gazetesi 21 Şubat 1981)”

“İşkence ile ilgili iddialar her rejimde öne sürülmüştür. Ben işkenceyi gayri insani ve iğrenç telakki ediyorum. Güvenlik kuvvetlerinin işkenceye başvurulması yolunda bir talimat verdiği düşünülemez. Resmi makamlarımıza bir şikayet intikal eder etmez gerekli işleme tevessül olunmaktadır. Halen bu kabil 17 ihlal davası mahkemeye intikal etmiştir. (Devlet Başkanı Kenan Evren’in Amerikan Newsweek dergisine demecinden – Milliyet Gazetesi 31 Mart 1981)”

“İşkenceyle ilgili olarak bugüne kadar 68 iddia ileri sürülmüştür. Bunlardan 40 tanesi hakkında soruşturma halen devam etmektedir. 14 tanesinde işkence yaptığı iddia edilen kişiler hakkında

ceza davası açılmıştır. (Başbakan Bülent Ulusu'nun sözleri – Milliyet Gazetesi 15 Mart 1981)”

Tüm bu açıklamalara karşın Ecevit ve Yazı İşleri Müdürü'nün sorgulanması dönemin basın özgürlüğü anlayışını ve Ecevit'e yapılan baskıları ortaya koyması bakımından düşündürücüdür.

H. ARAYIŞ DERGİSİNİN SEKİZİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi Türkiye'nin güç koşullarına rağmen yayın hayatına devam etmek için çaba sarf etmiştir. Yedinci sayı Ecevit'in 'İşkence' başlıklı yazısı nedeniyle toplatılmasına rağmen dergi çalışanları büyük bir özveri ve cesaretle derginin sekizinci sayısını çıkarmıştır. Bu sayıda yine Türkiye ve dünya sorunları farklı makale ve haberlerle okuyucuya ulaştırılmıştır. Hukuk, enerji, dış politika, işçi-memur sorunları ve gençlik başlıca konular olmuştur.

1. Ecevit'in Sekizinci Sayıdaki Başyazısı

Bülent Ecevit'in Arayış'ı çıkarırken temel motivasyonunun ülkenin sağlıklı bir rejime kavuşması olmuştur. Geniş özgürlük alanlarının olduğu, ekonomide adilce bölüşümü önceleyen, hukukun işlediği bir rejim için Ecevit'in yoğun çaba sarf ettiğine tanık oluyoruz. Ecevit, bu rejimi her yönüyle anlatarak hem toplumun, hem de rejime yön verecek olan idarecilerin zihninde bir çerçeve oluşturmaya çalışmıştır. Çünkü başyazılarının tümünde hangi konuyu işlerse işlesin, sorunların çözümünü güçlü demokrasiden bahsetmektedir. Sekizinci sayıdaki yazısına da '*İşçi sorunuyla rejim sorunu bir bütündür*' başlığı atmış ve yazı boyunca bu bütünlüğü anlatmıştır.

Ecevit yazısına sanayileşmeyle birlikte rejimlerin kaderinin işçi politikalarıyla belirlendiğini anlatarak başlıyor. Yapılacak tüm yasal ve anayasal değişikliklerin işçi sorunları çözülmeden refaha kavuşturmayacağını belirten Ecevit, ekonomide gücü artan işçinin, toplumun diğer kesimlerini de güçlendireceğini, ancak bu durumun egemen güçlerde oluşturacağı rahatsızlıkla işçi haklarının kısıtlamak istenebileceğinden bahsediyor. Ecevit güçlenen işçi ile egemen güçlerin statükoyu koruma çabasının rejim bunalımına neden olacağını söyleyerek, bu sorunun nasıl çözüldüğünün rejimin şeklini de belirlediğini anlatarak üç maddede bu modelleri şöyle sıralamıştır;

İşçinin örgütlenme olanaklarını kısıarak ve hak arama yollarını tıkayarak onu baskı altına almak ve sermayenin işçiyi sömürmesini kolaylaştırmak... Bunun için bir sağ dikta rejimi kurmak gerekir. Böyle bir sağ dikta rejimi de faşizme kadar varır.

İşçinin örgütlenme olanaklarını kısmakla ve hak arama yollarını tıkamakla birlikte, sömürülmesini önlemeye çalışmak... Bunun için de özel sektörü kaldırmak; özendirici veya kısılandırıcı gelir farklarını azaltmak; sosyal güvenliği ve sosyal hizmetleri genişletmek; ve özel sermaye baskısı altında değil ama devlet baskısı altında işçiyi düşük gelirle yetinmeye zorlamak... Bunun için bir sol dikta rejimi gerekir.

Ekonomik ve siyasal güce işçinin ve işçiyle birlikte başka halk kesimlerinin giderek artan ölçüde katılmasına razı olmak... Çalışanlarla özel sektör ve devlet arasında bu amaçla uzlaşma sağlamak... Geleneksel egemen güçlerle yeni toplumsal güçler arasında hakça bir denge kurarak toplumsal ilişkileri uyumlulaştırıp rahatlatmak... Bunun için de özgürlükçü demokrasi gerekir...

Ecevit bu son modelin İskandinav ülkelerinde başarıyla uygulandığını ve sosyal adalet ve sosyal güvenliğin hayata geçtiğini anlatarak yazısını sürdürmektedir. Bu modelleri anlattıktan sonra sözü Türkiye'ye getirerek demokrasinin tüm çalkantılara rağmen uzunca süre yaşamasını 1963'te işçilere verilen demokratik haklara bağlamaktadır[§]

Ecevit yapılanları yeterli bulmadığını da itiraf ederek, bu eksikler nedeniyle demokrasinin çöküş yaşadığını belirtmektedir. Bu noktadan sonra yapmış olduğu tespit de son derece önemlidir. Ecevit işçilerle ilgili düzenlemelerin memurlara yapılmamış olmasının toplumsal dengesizliğe neden olduğunu, bir mühendisin işçiden az maaş almaya başlamasının ideolojik sürtüşmelere varan sorunlara sebep olduğunu belirtmektedir. Memurlarda yaşanan sorunun bir benzerinin köylüde yaşandığını hatırlatarak güç birliğinin sağlanmadığını tespit etmektedir. Güç birliğini engelleyenlere tepki gösteren Ecevit, bu noktada sendikaları da suçlayarak, sadece işçinin maaş hakkını savunduklarını, bunun da diğer demokratik haklardan verilen tavizlerle sonuçlandığını,

---

[§] Ecevit yazıda hatırlatmıyor ancak 1963'te kendisi Çalışma bakanıydı ve işçi sorunlarının birebir muhatabıydı. İşçi haklarıyla ilgili söz ettiği değişiklikler de kendi bakanlığı döneminde yapıldı.

ayrıca sadece bir kesimin hakkının savunulmasının demokrasinin yaşatılmamasına neden olduğunu belirtmektedir.

Ecevit bu noktada 24 Ocak kararlarının da bu ateşe benzin taşıdığını ve yıkılan demokrasinin altında sadece işçilerle birlikte tüm halk kesimlerinin kaldığını anlattığı yazısına şu çarpıcı sorularla devam etmiştir;

“İşçiler ve sendikalar demokratik haklarını başka halk kesimlerinin de yararına, tümüyle toplumun ve ekonomimin yararına kullanma bilincini ve sorumluluğunu gösterecekler mi? Haklarını bu yönde, bu bilinçle ve sorumlulukla kullanabilme olanağı kendilerine tanınacak mı? Yani işçisiyle, köylüsüyle, memuruyla, esnaf ve sanatkarıyla halk kesimleri yönetime ağırlığını gereğince koyabilecekler mi? Rejimin yazgısı buna bağlıdır.”

Ecevit bunların olmadığı çözüm arayışlarının beyhude çabalar olacağını ve demokrasinin önünü açmayacağı gibi zenginleşen bir avuç işadammının gelirlerini katlayacağını ve eşit paylaşımın önüne geçileceğini belirterek yazısını noktalamıştır.

I. ARAYIŞ DERGİSİNİN DOKUZUNCU SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi dokuzuncu sayısı 18 Nisan 1981 tarihinde yayınlandı. Yayınlandığı tarih nedeniyle Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile ilgili yazılar ağırlık kazandı. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın kurduğu vakıf Ecevit'in yakından takip ettiği bir konuydu. Ecevit, böyle bir vakfın Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kurulmasına tepkiliydi. Bu konunun basında yeterince yer almaması tepkisini artırıyordu. Vakıf meselesiyle ilgili yazı işlerine müdürlüğüne yazılı talimatlar gönderiyordu. Dergi çalışanları Ecevit'in talimatları doğrultusunda vakfın senedini, konuyla ilgili yönetmeliği ve valiliklere gönderilen yazılara elde etmişti. Ecevit bu belgeleri inceledikten sonra Yazı İşleri Müdürü'ne iki daktilo sayfası not gönderdi ve gözüne çarpan detayları aktardıktan sonra şu notu da eklemeyi ihmal etmedi (Duru, 2012, s. 87):

“Kısacası durum ciddi, önümüzdeki sayıda bu konuya olabildiğince yer ayırmaktan kaçınmayalım. Bir bakanlığın personeli ve taşınmaz malları, bakanlık kuruluş yarasında belirtilmemiş amaçlara hele bir özel kuruluşun emrine tahsis edilebilir mi? Kuruluş yarasında bakanlığa verilmemiş yetkiler, görevler, yükümlülükler, kaynak tahsisleri, bir özel vakıfça bakanlığa yüklenebilir mi?”

Ecevit'in bu notu vakfa ve faaliyetlerine neden tepki gösterdiğini açıkça ortaya koyuyordu. Arayış Dergisi de Ecevit'in bu yaklaşımları doğrultusunda birçok yazı ve haberle dokuzuncu sayıda vakfin yapısı ve işleyişini mercek altına almıştı.

Ecevit de başyazısını bu konuya ayırmış ve “*Egemenlik Ulusta Mı, Vakıflarda Mı?*” başlığını atmıştı. Diğerlerine göre daha kısa olan başyazısında vakfin yapısıyla ilgili değerlendirmeler yaptıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu yanlış adımdan dönmesi gerektiği çağrısıyla yazısını noktalyordu.

Dergideki diğer yazılar da;

- *Milli Eğitim Bakanlığı Vakfı nedir, ne yapacak?*
- *Milli Eğitim Vakfının örgütlenme biçimi ve işleyişi*
- *Ulusal Eğitim Politikası nasıl saptanacak?*

başlıklarıyla dergideki yerini aldı.

J. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONUNCU SAYISININ İNCELENMESİ

Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın hemen ardından yayınlanan sayının kapağında TBMM'nin boş sıralarının görüldüğü bir fotoğraf, sol alt köşede Atatürk'ün TBMM önünde arkadaşlarıyla dua ederken çekilen fotoğrafı ve Atatürk'e ait sözlere yer verilmişti.

1. Ecevit'in Onuncu Sayıdaki Başyazısı

Ecevit'in onuncu sayıdaki başyazısı “*Atatürk ve TBMM*” başlığını taşıyordu. Ecevit yazı boyunca Atatürk'ün TBMM kurulurken hangi mücadeleleri verdiğini, sonrasında hangi engellemelerle karşı karşıya kaldığını ve tüm bu olumsuzlukları nasıl aştığını Nutuk'tan uzun alıntılar yaparak anlatıyordu. Özellikle Atatürk'ün parlamenter sisteme verdiği önemi anlatırken yapacaklarını millet iradesine dayandırmasının altını çiziyor, aksi halde yaptıklarının hiç birini hayata geçiremeyeceği tespitinde bulunuyordu. Ecevit bu tespiti yaparken dönemin askeri idaresine de üstü örtülü eleştirilerde bulunuyor ve onlara yeniden demokrasi çağrısı yapıyordu.

“Güçlüklerle, engellemelerle karşılaştıkça TBMM’den umut kesmek yerine veya TBMM’yi kapatıp keyfi bir yönetim kurarak ülkeyi dilediği gibi yönetmeye kalkışmak yerine TBMM’ye, parlamenter sisteme dört elle sarıldı. Atatürk, askerlikteki rütbelerini, hepsi birbirinden çetin savaşlarda zaferden zafere yürüyerek kazanmıştı. Ama hiçbir zaman askerlik alanındaki şerefli hizmetlerinden aldığı güçle ülkeyi yönetme hevesine kapılmadı; ulusal iradede başka bir iktidar dayanağı kabul etmemeye büyük özen gösterdi.”

Dönemin dünyasında onbaşılıktan öteye geçememiş kişilerin mareşal uniformaları giyerek dikta rejimleri kurduğunu hatırlatan Ecevit, Atatürk’ün muadillerinin aksine parlamenter demokrasiyi güçlendirdiğini anlatıyordu.

Ecevit yine sözü demokrasiye getirmiş ve diktanın moda olduğu dönemde Atatürk’ün bir toplumu dönüştürüp çağdaş uygarlık hedefine ulaştırırken bile demokrasiyi savunduğunun altını çizmiştir. Ancak onuncu sayının başyazısında tarihsel örneklerle demokrasiyi anlatan Ecevit, aynı sayıdaki başka bir yazı ve açıklamasıyla da demokrasi derslerine devam ediyordu.

2. Ecevit’in “Demokrasi Nasıl Çökertildi, Nasıl Engelleniyor?” Başlıklı Yazısının İncelenmesi

Ecevit en sert yazılardan biri demokrasi temelli bu yazı olmuştu. Ecevit kraldan çok kralcı kesilenlere demokrasi karşısındaki duruşları nedeniyle sert tepki gösteriyor ve askerinin bile yapmadığı engellemeleri sivillerin yaptığını anlatıyordu.

Ecevit’in yazıdaki hedefi eski siyasetçilerdi. O dönem Ecevit’in yazılarından ve Arayış Dergisinden rahatsız olan eski siyasetçiler MGK’ya ihbarlarda bulunuyorlardı. Ecevit politikacıların yaptığı bu ihbarlardan rahatsızlık duyuyor ve sinirleniyordu. Bu yazı da bu halet-i ruhiye içinde kaleme alınmış ve ihbarcılara cevap niteliğinde bir yazı olmuştur (Duru, 2012, s. 98).

Eski politikacıların farklı mecralarda kendi görüşlerini dile getirdiğini, siyasetin en çirkinini yaptığını ama kendisi gibi düşünmeyenleri, demokrasi isteyenleri ‘siyaset yapıyor’ diyerek jurnallediğini anlatan Ecevit, bu noktada askere de bir anlamda sıcak mesajlar göndererek, yönetimin az ölçüde bu jurnallemelere kapıldığını, daha çok kapılması durumunda demokrasiye daha uzak bir noktada olacağımızı belirtiyor.

Ecevit'in bu sıcak gibi görünen ya da askeri kısmen tenzih eden yaklaşımlarını da yine demokrasi çerçevesinde değerlendirmek doğru olacaktır. Çünkü askerin ağır eleştirilerle tahrik edilmesi dönemin koşullarında derginin sesinin kesilmesi ve demokrasiyi savunan bir mecranın kapanmasıyla sonuçlanabilecektir. İşte Ecevit bu hassasiyetle askere yönelik eleştirilerini belirli bir noktada frenlemiştir.

Ecevit'in yazıdaki tepkisi sadece farklı partilerden olan politikacılara değil, bir dönem CHP çatısı altında siyaset yapan ve bu jurnalcılık korosuna katılan eski arkadaşlarıdır. Anayasa için oluşturulacak kurucu meclisin yapısıyla ilgili yaklaşımları nedeniyle Ecevit, eski CHP'lileri de en ağır şekilde eleştirmiştir.

“Geçmişte bir yandan kendi partilerini yeterince solda bulmayacak kadar ‘ilericilik’ taslayıp, bir yandan en sağdaki çıkar çevreleriyle sıcak ilişkiler kurmayı becerebilmiş bazı ‘değerli’ politika ustaları ‘Kurucu Meclis’e girebilsin diye çırpınıyorlar.’”

Ecevit bu şekilde oluşturulacak Kurucu Meclis'in danışma organı olarak bile inandırıcılığı olmayacağına altını çizmektedir. Partilerin elleri-dilleri bağlanarak hazırlanacak anayasa referandumunun da geçerlilik kazanmayacağını belirten Ecevit, ülkemizde demokrasinin 12 Eylül darbesiyle değil, bazı çevrelerin rejime ihanetiyle çöktüğünü savunmaktadır.

Ecevit, yazının bu bölümünde 12 Eylül öncesi ve sonrasında demokrasinin askıya alınması için çalışanların ihanetleriyle ilgili sert sözler kaleme aldıktan sonra 30 yıl demokrasiye alışmış bir toplumun daracık bir rejim kalıbına dökülmek istenmesine tepki göstermektedir.

“Ama bu toplum o kalıba sığmayacaktır. Terör şokunun etkisinden kurtulduğunda Türk toplumu silkinip o kalıptan taşacak ve bu kez artık tepeden gelen değil, topraktan sürgün veren bir demokrasiye, eskisinden daha gerçek ve sağlıklı demokrasiye kavuşacaktır.”

K. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONBİRİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ

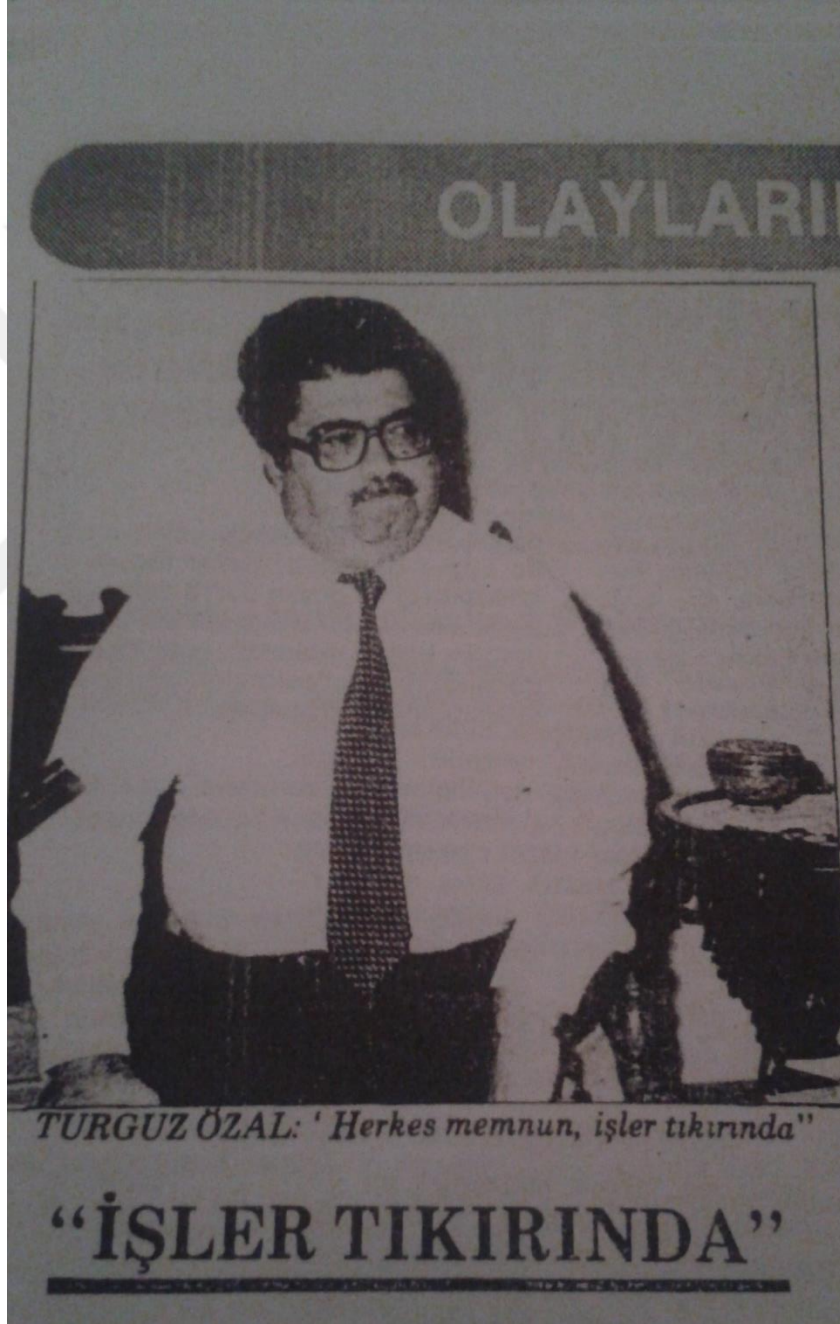
Arayış dergisi on birinci sayısında yine Türkiye ve dünya gündemiyle ilgili detaylı haber ve uzman isimlerin kaleme aldığı makalelere yer verdi. Türkiye’de gündem yine darbe yönetiminin uygulamaları, ekonomik gelişmeler ve hazırlanacak olan yeni anayasaydı.

Derginin uzman yazar kadrosunda bulunan Anayasa Mahkemesi’nin eski üyesi Ahmet Erdoğan, ‘Pakistan’ın Yeni Anayasası Ve Yargıçlar’ başlıklı bir makale yazmıştı. Ecevit’in bazı düzeltmeler yaptığı makale, Erdoğan’ya onaylatıldıktan sonra dergideki yerini aldı. Yazıda, Pakistan’daki yargıçların yeni anayasada demokratik bulmadıkları maddelere tepki olarak görevi bırakmaları anlatılıyor ve bunun yargı bağımsızlığı açısından öneminden bahsediliyordu. Ecevit de aynı sayıdaki başyazısına ‘Anayasa Değişikliğinin Demokratik Ve Geçerli Yolu’ başlığını atmıştı. Dergi bayilere ulaşmadan Çankaya ve Sıkıyönetim komutanlığına ulaşıyordu. Bu iki yazı yönetimi rahatsız etmişti. Çünkü Türkiye’nin o dönemki yargısı emir-komuta zinciri içinde karar alıyor, yargı bağımsızlığı hiçe sayılıyordu. Ancak o dönemde iki yazıda da suç unsuru bulunamadığı için herhangi bir işlem yapılmadı (Duru, 2012, s. 110).

1. Turgut Özal’ın ‘İşler Tıkırında’ Açıklaması

Dönemin ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, Egeli işadamlarıyla buluştuktan sonra gazetecilere, ‘Her çeşit insan artık memnun gözüküyor. Gayemiz dertleri dinlemektir. İşler tıkırında gidiyor gibi bir izlenim edindim.’ açıklamasını yapmıştı. Bu açıklama Ecevit’i rahatsız etti ve hemen yazı işlerine not göndererek bu açıklamanın haberleştirilmesini istedi. Timur Selçuk’un ironik bir yaklaşımla notalara döktüğü ‘ekonomi tıkırında’ ifadesi engellenen siyasetin gündemindeydi. Arayış Dergisinin on birinci sayısında bu açıklamadan sonra ekonominin içinde bulunduğu kötü durumun fotoğrafı çekiliyor, birçok sektörde yaşanan olumsuz tablo anlatıldıktan sonra, ‘‘Ama belli ki onları herkesten saymıyor Sayın Başbakan Yardımcısı... Ve toplantıdan çıkarken güleç bir yüzle, ‘her çeşit insan artık memnun’ diyebiliyor. Ciddi problemlerin olmadığını söyleyebiliyor ve ‘işler tıkırında’ diyebiliyor.’’ ifadeleriyle haber noktalanıyor.

Bu haber derginin halkın sorunlarıyla ne kadar yakından ilgilendiğinin de bir kanıtıdır aslında... Ecevit demokrasi ve rejim konusunda önemli makaleler yazıyor ve rejimin yapısını ve geleceğini sorguluyor ancak dergide halkın sosyoekonomik sorunlarına eğilmesini de önemsiyor. Çünkü birçok yazısında da bahsettiği gibi demokrasinin kökleşmesini ekonomik refahla doğru orantılı olarak görüyor.

Resim 7: Özal'ın "İşler tıkrında" açıklamasıyla ilgili Arayış'ta yapılan haber.

2. Ecevit'in On Birinci Sayıdaki Başyazısı

Ecevit'in '*Anayasa Değişikliğinin Demokratik Ve Geçerli Yolu*' başlıklı başyazısı çok önemli tespitler ve öngörülerle bezenmiş bir yazı. Ecevit yazıyı anayasa referandumu yapılmadan bir yıl önce kaleme alıyor. Ancak hem referandum, hem anayasanın hazırlanma biçimi hem de sonrasındaki yaşanması muhtemel tartışmalarla ilgili tüm öngörülerinin tarih içinde gerçek olduğunu görüyoruz. Günümüzde hala 1982 Anayasasının tartışıldığı, yeni anayasa yapma çalışmaları ve yaşananlar göz önüne alındığında Ecevit'in 35 yıl öncesinden bugünleri gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Ecevit yazısına toplumun tüm kesimleri arasında görüş ayrılıkları olabileceğini, hatta aile bireyleri arasında bile zaman zaman görüş ayrılıklarının neden olduğu küslüklerin yaşandığı tespitiyle başlıyor. Bu ayrılıkların demokratik yollarla çözülebileceğini ve uzlaşma kültürüyle sorunların aşılabileceğini anlatıyor. Sözü MGK'nın hazırlık çalışmalarını yaptığı yeni anayasaya getiren Ecevit, uzlaşmanın olmadığı bir ortamda yeni anayasanın hazırlandığına dikkat çekiyor. Bu noktada tarihsel hatırlatmalar yapan Ecevit, 1961 anayasasından önce 10 yıl boyunca eski anayasanın tartışıldığını, 61 sonrasında da 20 yıl boyunca yeni anayasanın tartışıldığını, 1961 anayasasında askerin kısmi sorumluluğuna rağmen eleştiri oklarının hedefinde hep ordunun olduğunu belirtiyor.

Özgür bir tartışma ortamından yoksun hazırlanan, siyasi partilerin, sendikaların görüş bildirmedeği bir anayasanın sorumluluğunun askerde kalacağını ve ordunun bu noktada taraf olmasının '*birleştirici-bütünleştirici*' vasfına zarar verebileceğinin altını çizen Ecevit, yapılacak referandumun da demokratik olmayacağı öngörüsünde bulunuyor.

“Halkın oylarıyla yürürlüğe girmiş gibi görünse bile, yeni anayasa halkın büyük kesiminde burukluk yaratacak ve anayasa hazırlanırken veya oylanırken açığa vurulamayan tepkiler daha sonra ortaya çıkacak; hazırlık ve halk oylaması sırasında açıktan yapılamayan tartışmalar, anayasa yürürlüğe girip seçimler yapıldıktan sonra olanca keskinliğiyle başlayacak. Ordu da yeni anayasanın tüm sorumluluğunu üstlenmiş olacağı için o tartışmalarda ister istemez taraf durumunda bulunacak. Üstelik siyasetten ayrılmış

olacağı için konuşamayan, kendini savunamayan, söylemek istediklerini içine atan ve belki de kendi içinde bile değişik düşünceler filizlenen bir kuruluş olarak ordu, tüm tartışmaların tüm ağırlığını üzerinde duyacak.”

Ecevit’in tüm bu öngörülerinde haklı çıktığını zaman gösterecektir. Ecevit yeni anayasa işinin toplumla sürekli içiçe olan, sorunları dinleyen, taraf olmaktan çekinmeyen, sorumluluk alan ve attığı adımların sonucunda halka hesap veren, siyasi bedel ödeyen politikacıların olduğunu belirtiyor ve bu tartışmalar içinde ordunun birleştirici vasfını kaybedeceğinden duyduğu endişeyi dile getiriyor. Ecevit yaşanabilecek sorunları tespit ettikten sonra her zaman olduğu gibi reçetesini de ortaya koyuyor ve çözüm için halk iradesinin tecelli ettiği yeni TBMM’yi adres gösteriyor.

“Demokratik seçimle gelen ilk parlamento, tam yetkili kurucu meclis niteliğini taşır. Anayasada değişiklikler yapmayı –veya yeni bir anayasa oluşturmayı- kolaylaştırıcı olanaklarla donatılmış ve ulusal iradeye dayanan bir kurucu meclis olarak görev yapar seçimlerden sonraki ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi... Sonunda ulusun çoğunluğu neyi istiyorsa o olur. Anayasa değişikliğinin doğru yolu budur, huzurlu yolu budur. Kaldı ki gerçek demokrasiye ulaşabilmenin de en güvenli yolu bu sayılmak gerekir. Çünkü demokrasi olmayan bir yoldan kolay kolay demokrasiye ulaşamaz”

Ecevit yıllarca sancısı çekilecek ve çekilmeye devam eden anayasa sorunuyla ilgili yine demokrasi temelli bir çözüm önermiş, aksinin toplumsal ayrışmaları derinleştireceğini ve kurumları yıpratacağını söylemiştir. Günümüzden bakıldığında da eğer sorun demokratik yöntemler uygulanarak çözülsedydi, Türkiye içinden çıkılmaz sorunlarla yıllardır boğuşmuyor olacak, gelişmişliğini artırmanın yollarını arayarak enerjisini harcayacaktı.

Ecevit bu noktadan sonra büyük oranda ulusal uzlaşıyla yapılan yeni anayasayla ilgili muhalif çıkışların da cılız kalacağını ve onların da tepkili olsalar da anayasaya uyacağını savunuyor.

“Türk toplumu hızlı değişim içindeki her toplumun doğasında bulunan düşünce ve çıkar ayrılıklarını, herkesin hakkına razı olacağı bir eşitlik ve demokrasi ortamında bağdaştırıp uzlaştırarak yaşama alışkanlığını edinmeye başlayacaktır. Daha da önemlisi ordumuz, gerek bu dönemde gerek gelecekte, her tartışmanın üstünde

kalacaktır.”

Ecevit yazısını yine uzlaşma mesajları ve demokrasi çağrılılarıyla tamamlıyor, askere yaptığı uyarıları birkaç kez daha tekrarlayarak altını kalın çizgilerle çizmeyi ihmal etmiyor.

L. ARAYIŞ DERGİSİNİN ONİKİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ

Bülent Ecevit dergi baskıya gittikten sonra hemen bir sonraki derginin çalışmalarına başlıyordu. Her detayla yakından ilgileniyor, tüm notlarını ve uyarılarını yazılı olarak iletiyordu. On ikinci sayı içinde uzunca bir not hazırlayarak yazı işlerine gönderdi. Ecevit'in gönderdiği notlar ve piyasaya çıkan dergi incelendiğinde derginin neredeyse tamamının Ecevit tarafından şekillendirildiğini söylemek yanıltıcı olmaz.

Ecevit 9 Mayıs 1981 tarihinde piyasaya çıkan on ikinci sayıyla ilgili bir hafta önce ilettiği notta, yapılması gerekenleri sıralıyor. Sanayicilerin sorunları, İstanbul ve Ankara'da toplu ulaşım yapılan büyük zamlar, petrol fiyatları ve buna bağlı olarak elektrik üretimi, Tercüman gazetesinin Atatürk aleyhindeki yayınları, MHP iddianamesi derginin başlıca konuları olarak belirleniyor. Ancak Ecevit'in notları bununla da sınırlı değil. Kültür-sanat camiasında yaşanan gelişmelere de kayıtsız kalmıyor ve Münir Nurettin Selçuk'un ölüm yıldönümü ile ilgili mutlaka bir yazının yer alması talimatını veriyor. Nuri İyem'in yazısının önemsenmesi gerektiğini ve yazının bulunduğu sayfada kendisine ait bir tablonun fotoğrafının kullanılmasını istiyor. Yine aynı şekilde Nevzat Atlığ'a kendisinin selamıyla telefon edilmesini ve yazı konusunda ricacı olunmasını gerektiğini belirtiyor.

Bunun yanında Ecevit çocuk hastalıkları uzmanı Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ'ın ölümüyle ilgili de bir anma yazısı konulmasını, kendisinin alanında uzman önemli bir isim olduğu notunu iletiyor.

Hatta çok yakından ilgilenmediğini bildiğimiz sporla ilgili de dikkati çeken detayları yazı işlerine bildiriyor, güreşle ilgili ortaya atılan iddiaların araştırılmasını istiyor (Duru, 2012, s. 115).

Tüm bu notlar Ecevit'in gazetecilik anlayışındaki çeşitliliği göstermesi bakımından kayda değer buluyorum. Toplumun hiçbir kesimini yok saymadan yapılan haber ve makalelerde objektif ve tarafsız kalınmaya özen gösteriliyor. Muhalif tavır, kavramlar üzerinden değil olaylar ve olgular üzerinden ortaya konuluyor. Yapılan her haberle ilgili mutlaka belgeler ve iddialar ortaya konuluyor, taraflardan görüş alınıyor ve konunun uzmanı tarafından denetleniyor. O dönemin koşullarında bugünlere kıyasla daha zor ulaşılan bilgi, mutlaka teyit ettirilerek okuyucuya aktarılıyor.

1. Ecevit'in On İkinci Sayıdaki Başyazısı

Ecevit'in on ikinci sayıdaki başyazısı '*Ocağı söndürülen demokrasi*' başlığını taşıyordu. Ecevit 1960 öncesinde partilerin mahalle-köy yapılanması olan Ocakların 27 Mayıs'tan sonra kapatılmasıyla demokratik alanda oluşan boşluğa dikkat çekiyordu. Ecevit, yazısına yine tanımlamalarla ve olması gereken fotoğrafla başlıyor, siyasi parti yapılanmasının şeklini anlatıyordu. Halkın sorunlarını çözmek için yola çıkan partilerin ve politikacıların, sürekli halkla içiçe olmasının önemini anlatan Ecevit, bunun yapılabilmesi için de bazı araç ve olanakların bulunması gerektiğinin altını çiziyor.

Ecevit'e göre halkın yönetimle organik ilişkiler kurarak kendi demokratik işlevini yerine getirmesi, ve yönetim kademelerini denetleyebilmesi gerekiyor. 27 Mayıs öncesi köy-mahalle demeden her yerde örgütlenebilen partilerle ilgili 1960 darbesini yapanların en büyük yanılığının demokrasiyi askıya alan süreçle ilgili bu örgütlenmeleri sorumlu tutması olmuştur. Bu sebeple ocak-bucak teşkilatları kurucu meclisin kararı beklenmeden kapatılmış ve halkla yönetim arasında büyük bir kopukluğun ilk adımı atılmış oldu. Darbe yönetiminin halkın yönetime karışmaması durumunda partizanlığın önleneceğini ve bölünmelerin önüne geçileceğini sanmasının ne kadar büyük bir yanılığ olduğunu belirten Ecevit, bu durumun bir takım sorumsuz militanların halk arasında örgütlenmesinin yolunu açtığını söylüyor.

Ocakların, bucakların bulunduğu dönemde demokrasinin ancak 10 yıl yaşayabildiğini hatırlatan Ecevit'e göre bunun ocaklarla ilgisi olmayan nedenleri vardı.

Ecevit yazısında bu nedenleri maddeler halinde şu şekilde sıralıyor;

-Demokrasimiz henüz çok yeniydi. Demokrasinin kültürü de gelenekleri de oluşmaya başlamamıştı. Parlamento ve partiler dışında hiçbir kurumu ve kurumsal dayanağı yoktu demokrasinin...

-27 yıllık bir iktidar partisinin muhalefete alışabileceği, yeni iktidar olanların da iktidarı hazmedebileceği kadar bir zaman geçmemişti henüz...

-Anayasaya aykırı yasalar çıkarılabiliyordu. Bunları denetleyebilecek yansız bir kuruluş yoktu.

-Elinde iktidar partisinin baş harflerini taşıyan bir bastonla her gittiği yerde partizanlık simgesi olarak dolaşan, iktidarı tek yanlı baskıya (hatta zulme zorlayan) bir Cumhurbaşkanı vardı.

-Meclis Başkanlık Divanı, partizanlıkta, Cumhurbaşkanıyla ve hükümetle yarışiyordu. O yüzden özellikle 1950'lerin ikinci yarısında Meclis denetim görevini yapamaz duruma getirilmişti...

-Memurlar, hatta yargıçlar hiçbir gerekçe gösterilmeksizin 'görülen lüzum üzerine' sürülebiliyordu.

-Basın özgürlüğü sınırlıydı. Devlet radyosu iktidar partisinin propaganda aracı olarak kullanılıyordu.

-İşçilere sendika özgürlüğü, toplu sözleşme ve grev hakları tanınmamıştı. Halk partiler dışında örgütlenme olanağından tamamen yoksundu.

-Seçimlerde, demokrasi kültür ve geleneklerinin çok kökleştiği ülkelerde bile sakıncalı bulunarak bırakılan çoğunluk sistemi uygulanıyordu ve fiili iki partili sistemin doğal sonucu olarak ulus iki kampa bölünüyordu.

Ecevit'in bir kalemde sıraladığı bu durum, 1950-1960 Türkiye'sinin bir fotoğrafı niteliğinde. Demokrasinin Türkiye'deki ilk sınavında ne tür sorunlarla karşılaştığını gösteren bu tablonun neredeyse tüm faturasının ocak-bucak yapılanmalarına çıkarılmasına Ecevit tepki gösteriyordu. Aslında maddeler halinde sıralanan satırlar, bu sürecin sonlanması ve demokrasinin kimler yüzünden askıya alındığının cevaplarını da taşıyordu. Bu uygulamayla halkın cezalandırıldığını savunuyordu Ecevit. Yazının bu

bölümünde Ecevit ocak-bucak örgütlerinin nasıl çalıştığını anlatıyor. Partilerin kendi içindeki seçimlerin en alt yapı olan mahalle ve köylerde başladığını belirten Ecevit, bu yolla yapılan seçimlerin de daha sağlıklı sonuçlar verdiğini anlatıyor. Ecevit'e göre bu örgütler aracılığıyla herkes sesini yönetime duyurabilir, yönetim de halkın sorunlarıyla birebir yüzleşirdi.

Ocakların kapatılmasının hangi sorunları ortaya çıkardığını da yazısına ekleyen Ecevit, il ve ilçe teşkilatlarına mahkum bırakılan partilerin bu yapılarıyla halktan koştüğünü belirtmektedir. Ama asıl tehlikeyi de anlatmadan geçmiyor Ecevit ve doğanın boşluk tanımadığını, bu örgütlerin kapatılmasıyla oluşan boşluğun art niyetli yapılar tarafından doldurulduğunu anlatıyor.

“Toplumdaki kökleri kesilen yasal parti örgütlerinden oluşan boşluğu, ilkin mahallelerde sokaklarda, ardından üniversite gençliği arasında, sonraları da yer yer köylerde, bir takım yasadışı örgütler ya da yasal yetki ve işlevlerinin dışına taşan sorumsuz kuruluşlar doldurmaya başladı. Bunların kimi ‘dernek’ti, kimi ‘kulüp’tü, kimi ‘kitaplık’tı, kimi de ‘kooperatif’...”

Bu durumun daha sonraki yıllarda ortaya çıkan şiddet olaylarının ilk tohumu olduğu tespitini yapan Ecevit, bunlar yaşanırken büyük partilerin ellerinin kollarının bağlandığını anlatıyor. Yani bir anlamda 1960 sonrasında oluşan tablodan kendisinin de içinde bulunduğu büyük partilerin sorumlu tutulamayacağını da üstü örtülü biçimde söylemiş oluyor Ecevit... Ancak yazının sonraki bölümlerinde tüm bu olanlardan büyük partilerin sorumlu tutulmasından yakınıyordu. Bu noktada bir özeleştiriyi de yapıyor ve bu 20 yıllık süreçte büyük partilerin günahının bu çağdışı ve akıldışı uygulamayı ortadan kaldırmak için bir araya gelememeleri olarak belirliyordu. Bu örgütlerin kaldırılmasıyla köy köy, mahalle mahalle dolaşmaktan kurtulan politikacıların bu rahatlığa alıştığını söyleyen Ecevit, bu rahatlığın demokrasinin tıkanmasına neden olan bir aldatmaca olduğunu belirtiyordu.

12 Eylül’ün hemen öncesinde kendisinin genel başkanlığındaki CHP’nin bu durumu düzeltmek için sesini yükselttiğini, hatta Adalet Partisi’nden de olumlu yankılar geldiğini ancak o dönemin gürültü ve kargaşası içinde bu seslerin duyulamadığını, bu sebeple de demokrasinin nefessiz kalarak boğulduğunu söylüyordu Ecevit ‘*artık çok geç*

kalınmıştı' notunu ekleyerek... Yazının sonlarında ise Ecevit yine demokrasi adına uyarılarını dile getiriyor ve çözümü ortaya koyuyordu.

“Sorun ne anayasa, ne seçim sistemi, ne de önseçim sorunudur. Sorun halkın ve partilerin demokrasi kurallarına uygun biçimde örgütlenebilmeleri sorunudur. Politikayı çirkinleştiren de halkın politikaya karışması değildir, tam tersine politikanın halktan koparılıp seyirlik bir oyuna dönüştürülmesidir...”

Ecevit, demokrasi özgürlükler ve sivilleşmeyi çözümün adresi olarak gösterirken, askeri de belli bir çizgiye gelme noktasında zorluyordu. Dünyadan verdiği örnekler ve daha önceki askeri rejimlerin uygulamalarının Türkiye'ye yaşattığı ağır travmaları hatırlatarak, bunların tekrar yaşanmaması için orduya büyük görevler düştüğünü belirtiyor.

M. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONÜÇÜNCÜ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi tüm engelleme ve baskılara rağmen on üçüncü sayıya kadar ulaştı. Ancak baskılar artıyor, bu da derginin fiziki yapısına kadar değişiklikleri beraberinde getiriyordu. Arayış'ın yola çıkmasında yeni medya patronu, Milliyet'in sahibi Aydın Doğan'ın çok büyük katkıları oldu. Arayış 48 sayfa olarak Milliyet matbaalarında basılıyordu. Ancak Aydın Doğan'a yapılan baskılar bu durumun da değişmesine neden oldu. Milliyet yönetimi işlerinin yoğunluğunu bahane ederek dergiyi basamayacaklarını Arayış yönetimine bildirdi. Hemen yeni matbaa arayışları başladı ve İlhan Çevik'e ait Daily News matbaalarıyla anlaşma sağlandı (Özdemir, 2004, s. 116).

Derginin 48 sayfa basılması da maliyetleri zorluyordu. Yazı İşleri Müdürü Nahit Duru, Yayın Kurulu toplantısında Milliyet matbaalarında son kez basılacak olan on üçüncü sayının 32 sayfaya inmesi gerektiğini belirtti. Ecevit, son kez de olsa 48 sayfa basılmasında diretti. Ancak toplantıdakilerin çoğunun kararı da 32 sayfaya inmesiydi. Sonunda Ecevit de bu durumu kabul etmek zorunda kaldı. Derginin on üçüncü sayısı son kez Milliyet matbaalarına 32 sayfa olarak gönderildi. Eşzamanlı olarak TRT'ye de spot reklam siparişi verildi (Duru, 2012, s. 120).

1. Ecevit'in On Üçüncü Sayıdaki Başyazısı

Ecevit'in on üçüncü sayıdaki başyazısı '*Kişiler Ve Kurumlar Açısından Özgürlük*' başlığını taşıyordu. Ecevit, derginin fiziki kısıtlamalarından nasibini almış ve ortalama dört dergi sayfası olan yazılarını iki sayfaya düşürmüştü. 12 Eylül sonrası tüm Türkiye'yi esir alan kısıtlamaları aşmak ve toplumda bu bilincin oluşmasını sağlayabilmek için sürekli demokrasi ve özgürlüklerden bahsediyordu. Kavramları tanımlamakla kalmıyor, pratik hayattan örnekler vererek, bu kavramların içini dolduruyordu. Bu yazıda da özgürlüğü hem bireysel, hem de kurumsal yönleriyle ele alıyor ve özgürlük için örgütlü mücadelenin önemine değiniyordu.

Ecevit yazısına özgürlüğün dar ve geniş olduğu dönemleri anlatarak başlıyor. Bazı insanların, bol ve ucuz dönemlerinde özgürlüğü savurganca kullanırken, dar ve pahalı dönemlerinde suskunluğa büründüğünü belirtiyor. Buna örnek olarak da 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerini gösteriyor. Bunun karşıtı olarak özgürlüğün değerini bilenlerinse, bol ve ucuz dönemde özgürlüğü ölçülü kullandığı, dar ve pahalı olduğu dönemde ise, bedeli neyse ödeyerek özgürlüğü kullandığını anlatıyor.

Ecevit bireysel özgürlükleri kullanma konusunda herkesin özgür olabileceğini ancak kurumsal özgürlüklerin toplumları ve sistemi bağlayıcı yönleri olduğuna dikkat çekiyor.

“Herkesin özgürlükle ilgili davranış biçimi kendi kişiliğine göredir. Fakat bazı kurumların bu konuda seçme hakkı yoktur. Varlığı ve işlevi özgürlüğün ve demokrasinin varlığına bağlı olan kurumlar kendi yaşamlarını varoluş nedenlerine uygun biçimde sürdürebilmek için, her koşul altında özgür davranmak ve özgürlüklerini sorumlucu kullanmak zorundadır.”

Ecevit bu tespitlerini somutlaştırmak için başta üniversiteler olmak üzere, sendikalar, yargı kurumları, avukatlardan örnekler veriyor ve bu kurumların özgürlüğün savunucusu olmasının ve savunmayı yaparken demokrasinin yaşaması adına kurumsal hareket etmelerinin önemine değiniyor. Bu noktadan sonra da sözü basın özgürlüğüne getiriyor. Basında da tıpkı diğer kurumlarda olduğu gibi özgürlükler konusunda bir dayanışma olmasının gerekliliğinin altını çiziyor.

“Düşünce ve anlatım özgürlüğünün bulunmadığı, yasal ve anayasal güvencelere bağlanmadığı bir ülkede basın, kendi işlevini yapamaz olur. Onun için basının kendi işlevini yapabilmesi, gerçek anlamda basın olabilmesi, demokrasiyi, özgürlüğü, insan haklarını koruyup genişletmek uğrunda her güçlüğü ve tehlikeyi göze almasına bağlıdır. Düşünce özgürlüğünün gereği olarak, her gazete veya dergi her konuda ayrı düşünebilir; ama özgürlük konusunda ve özgürlüğün anayasal ve yasal dayanakları konusunda birlik ve dayanışma içinde olmak zorundadır.”

Ecevit'in bu yazıdaki hedefi topluma yön veren meslek gruplarının özgürlük konusundaki dayanışmasını sağlayabilmek. Yani toplumun göremediklerini onlara gösterebilme yetisine sahip olan örgütleri harekete geçirebilmek. Ancak dönemin ağır koşullarında o kurumların özgürlüklerine sahip çıkabildiğini söylemekse oldukça güç.

N. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONDÖRDÜNCÜ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi'nin on dördüncü sayısında Ecevit'in kendi imzasıyla iki yazıya yer veriliyor. Başyazı dışında Ecevit sıcak bir gelişmeyle ilgili ayrı bir yazı kaleme alıyor. Mehmet Ali Ağca'nın İtalya'da Papa'ya düzenlediği suikast girişimi Ecevit'i adeta çileden çıkarıyor. Ecevit birçok soru işareti bulunan bu olayla ilgili, *'Ağca Düğümü Çözülmesi'* başlığıyla kaleme aldığı yazısında bugün hala güncelliğini koruyan soruları, olayın sıcaklığıyla gündeme getiriyor.

Ecevit'e göre bu olay, bir 'meczip' olarak tanımlanan Ağca'nın tek başına planlayabileceği bir iş olamaz. Çünkü aynı isim Türkiye'de Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi'yi öldürmüş, ardından korunaklı cezaevinden kaçabilmiş, kendisine pasaport ve yüklü miktarda döviz verilerek yurtdışına çıkarılmış, İtalya'daki bir üniversiteye kayıt yaptırmış bir kişidir. Tüm bunların güçlü destekler olmadan yapılabilmesi mümkün değildir.

Ecevit, tüm bunları sorgularken uluslararası alanda büyük ses getiren böylesine utanç verici bir olayın başaktörünün Türk olmasının da toplumumuzda sarsıcı bir etkiye neden olduğunu belirlemektedir. Papa'nın Türkiye dostu bir kişi olduğunu, Abdi İpekçi'nin bu ülke için canla başla yaptıklarını hatırlatan Ecevit, Ağca'yı yönlendiren güçlerin bu hedefleri tesadüfen seçmediğinin altını çiziyor ve bu düğümün bir an önce çözülerek gerçek faillerin ortaya çıkarılmasını istiyor.

Ancak günümüzde de görüyoruz ki, Mehmet Ali Ağca konusunda Türkiye üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmemiştir. Yıllarca İtalya’da cezaevinde yatan ve cezasının son kısmını Türkiye’de tamamladıktan sonra serbest kalan Ağca, cezaevi çıkışında bir ‘*milli kahraman*’ gibi karşılanabilmiş, televizyonlar attığı her adımı haberleştirebilmiştir. Ecevit’in kuşkulandığı tüm konular bugün de aydınlatılamamış ve Türkiye’nin Batı’daki itibarını zedeleyen Papa suikastı, ülkemizde basına yönelik saldırıların simgesi haline gelen Abdi İpekçi cinayeti ve tüm bunları organize eden kirli yapılar açıklığa kavuşturulamamıştır. Ancak Ecevit, daha ilk günlerden bu olaylarla ilgili soru işaretlerini cesurca ortaya koyarak gazetecilik görevini hakkıyla yerine getirmiştir.

1. Ecevit’in On Dördüncü Sayıdaki Başyazısı

Ecevit, 23 Mayıs 1981 tarihinde yayınlanan on dördüncü sayıda, 1980 yılına kadar ‘*Anayasa ve özgürlük bayramı*’ olarak kutlanan 27 Mayıs darbesinin yıldönümünü vesile ederek “*27 Mayıs’la İlgili Gerçekler*” başlıklı bir başyazı kaleme alıyor. Ecevit’in bu yazıyı yazmasındaki temel amacın 12 Eylül yönetiminin hazırlığını yaptığı yeni anayasanın özgürlükler göz ardı edilmeden ve halkın geniş katılımıyla yapılmasını sağlayabilmek. Ecevit yazısına 27 Mayıs’a nasıl baktığını anlatarak başlıyor. Ecevit’e göre 27 Mayıs bir darbe değil, Türk ulusunun demokrasiye ve özgürlüğe bağlılığından kaynaklanan halk seline kanal açmak için yapılmış bir müdahaleydi.

Ecevit bu tanımlamayı yaptıktan sonra 10 yıl süren Demokrat Parti iktidarı döneminde yaşananları maddeler halinde özetliyordu. Basın özgürlüğünün yok edilmesi, devlet yayın organlarının propaganda aracı haline getirilmesi, parti çalışmalarının sınırlandırılması, güvenlik güçlerinin muhaliflere baskı aracı olarak kullanılması, serbest seçim koşullarının bulunmaması, yargı, üniversite ve kamu görevlilerine yapılan baskılar, TBMM’nin işlevsizleştirilmesi, tahkikat komisyonları, Cumhurbaşkanı’nın tarafsızlığını yitirmesi ve her alanda zulüm derecesine varan antidemokratik uygulamalar Ecevit’in 1960 öncesi ile ilgili çizdiği tablonun içinde yer aldı.

“Sonunda 1961 Anayasası’nın başlangıç bölümünde bahsedildiği gibi, ‘Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını’ kullanan ‘Türk Milleti’ Silahlı Kuvvetler’in katkısıyla ‘27 Mayıs Devrimi’ni gerçekleştirdi. Bu devrimin sonucu olarak da 1961 Anayasasına ulaştı

Türk Ulusu...Yıllar süren bir oluşumu, toplumdaki birikimi ve halkın özlemini yansıtan bir anayasaydı 1961 Anayasası...”

Ecevit, 27 Mayıs ve sonrasında oluşan anayasayla ilgili görüşlerini ortaya koyduktan sonra 1961 anayasasının iki özelliğinden bahsediyordu. Ecevit’e göre 1961 Anayasası siyasal hakları ve özgürlükleri sağlam kurullarla güvence altına alıyor ve cumhuriyetimizce ‘sosyal devlet’ niteliği kazandırıyor. Anayasayı bu şekilde anlatan Ecevit ‘12 Eylül’e bu anayasa yüzünden gelindi’ şeklindeki yaklaşımları da reddediyor. 27 Mayıs’ın olmaması halinde demokrasinin 20 yıl önce çöküp gideceğini söyleyen Ecevit, Türkiye’nin geldiği noktada anayasanın değil, bu anayasanın getirdiği haklara karşı çıkanların sorumluluğu olduğunu altını çiziyor. Bu eleştirileri yaparken özellikle Adalet Partisi ve MHP’yi üstü örtülü bir şekilde gündeme getiriyor ve onları yıllarca 1961 Anayasasını hedef almakla suçluyor.

Ecevit, 27 Mayıs yönetimin yaptığı anayasayı savunurken, aynı yönetimin yaptığı yanlışları da sıralıyor.

“İktidar sorumlularının yargılanması için başvurulan yöntem, toplumun bir kesiminde tepki uyandırmış ve yaralar açmıştır. Bu yanlışlık bir bakıma 27 Mayıs öncesinden devralınan durumun sonucuydu. Çünkü 27 Mayıs öncesi iktidar, yargı organlarını ve hukuk düzenini tahrip etmişti... Bir başka yanlışlık, İnönü’nün tüm uyarılarına, çarpınmalarına karşın, eski Başbakan ile iki bakanın, geniş kamuoyu kesiminde fazla ağır bulunan bir cezaya çarptırılmış ve idam edilmiş olmalarıydı. O cezaya çarptırılmaları belki hukukun gereği idi fakat infaz önlenebilirdi... Bir başka yanlışlık, doğrudan doğruya sorumlu olanlar dışında geniş bir siyasal kadronun da siyasal haklarının kaldırılması olmuştu. Bu da toplumun bir kesiminde yıllarca kanayan ve kanatılan bir yara açmıştı.”

Ecevit, on ikinci sayıda bahsettiği, partilerin ocak-bucak örgütlerinin kapatılmasındaki yanlışlığı da hatırlatarak 27 Mayıs faslını kapatıyor ve 1981’de tartışılmaya başlanan yeni anayasaya sözü getiriyordu. Ecevit yeni anayasanın toplumun geniş katılımıyla ve seçim sonrası oluşacak meclis tarafından yapılması gerektiğini yineliyordu.

Yazının bütününe bakıldığında Ecevit’in 1961 anayasasını yapmış olmasından dolayı 27 Mayıs yönetimine ve yaptıklarına sıcak baktığı sonucunu çıkarabiliriz. Halkın

da tepkisine neden antidemokratik uygulamaların asker desteğiyle sonlandırıldığı yaklaşımı, darbe değil müdahale söylemi Ecevit'in 27 Mayıs'a bakışını özetlemektedir. Ancak yargılama biçimi ve verilen cezalara Ecevit'in de tepki gösterdiği açıktır. Yalnız Ecevit, bu durumdan da 27 Mayıs yönetiminden çok DP döneminde oluşturulan sistemi ve yanlışlıkları sorumlu tutmaktadır.

Temelde bakıldığında Ecevit'in amacının 27 Mayıs ile yüzleşmek ya da hesaplaşmak olmadığı açıktır. Ecevit, 12 Eylül yönetimine mesaj verme kaygısı taşımakta ve üstü örtülü olarak, *'daha önce sivil yönetime son veren askerler kamuoyunu tatmin edecek, demokratik ve sosyal haklarla zenginleştirilmiş bir anayasaya yapmışlardı. Sizden beklenen de yine aynı şekilde bir anayasanın önünü açmanızdır'* demektedir.

O. ARAYIŞ DERGİSİ'NİN ONBEŞİNCİ SAYISININ İNCELENMESİ

Arayış Dergisi tüm baskı ve engellemelere rağmen on beşinci sayıya ulaştı. Amaç Türkiye'de askıya alınan demokratik sistemin yeniden hayat bulmasıydı. Ecevit kendi yazılarında bu hedefe ulaşmanın yollarını anlatırken derginin kalan kısmındaki yazı ve haberler de bu hedef için doğrudan ya da dolaylı mesajlar veriyordu. On beşinci sayıda da Türkiye ve dünya gündemine ilişkin haberlere, yazılara yer verildi. Zaruretler neticesinde derginin sayıları kısıtlansa da sesi kesilemedi.

1. Ecevit'in On Beşinci Sayıdaki Başyazısı

Ecevit'in on beşinci sayıdaki başyazısı *'Adalete karşı adaletsizlik'* başlığını taşıyordu. Ecevit yazısında yargı bağımsızlığının önemini anlatıyor ve kurucu meclis çalışmaya başlamadan yapılacak yasal düzenlemelerle yargının kısıtlanmasının sakıncalarını anlatıyordu.

Ecevit yazısına her zaman olduğu gibi genel tanımlamalarla başladı. İnsanın zulme ve baskıya karşı ayakta kalabileceğini ama en ürkek kişilerin bile adaletsizlik karşısında tepki duyacağını belirten Ecevit, adaletin dayanağının bağımsız yargı erki olduğunu söylüyor.

Yargıyı temsil eden ve adalet dağıtan kişilerin bağımsızlığını her şeyin önünde tutmanın toplum düzeni açısından da önemli olduğunu vurgulayan Ecevit, aksi halde

herkesin kendi hukukunu kendi yöntemleriyle savunacağını ve bunun da anarşiye yol açacağını belirtiyor. 1961 anayasasına yargı bağımsızlığı noktasında atıflar yapan Ecevit, 1950-1960 arasında adalete duyulan güvenin sarsılmasının 1961 anayasasıyla tamir edildiğini öne sürüyor ve yargının karşılaştığı engelleri şu şekilde sıralıyor:

- İç güvenlik kuvvetleri adalete gereğince yardımcı olamıyordu. İç güvenlik kuvvetleri bölünmüştü; üstelik eğitim düzeyi ve teknik olanakları bakımından çok yetersizdi. Terörü kışkırtanlar devlet kadrolarına da sızmışlardı. Bu durumda sanıkların yakalanması zorlaştığı gibi, mahkemelere genellikle yeterli kanıtlar da sunulamıyordu.

- Soruşturma ve sorgulamada savcılarla iç güvenlik kuvvetleri arasında yeterli işbirliği ve dayanışma genellikle kurulamıyordu.

- Türk yargı sisteminde kanıt toplamayla, kovuşturma ve sorgulamayla ilgili etkin yöntemler geliştirilememiştir ve adli kolluk kurulamamıştır.

- Yargılama sistemimizin yöntem kurallarındaki aksaklıklar ve gedikler davaların sürüncemede bırakılmasını kolaylaştırıyordu.

- Terörün örgütlü ve yaygın olmasına karşın her mahkeme ayrı ayrı eylemlerle ilgili davalara birbirinden kopuk olarak bakıyordu. O yüzden eylemler arasındaki örgütsel bağlantılar ortaya çıkarılamıyordu. Bu bağlantıların ortaya çıkarılmasını kolaylaştırıcı bilgi sistemi de oluşturulmamıştır.

- Teröristler yargıçları, savcılarını, avukatlarını ve tanıklarını tehdit ediyor, hedef alıyorlardı. Birçoklarının canına kıyılmıştı. Mahkemelerde bile her zaman yeterli güvenlik sağlanamıyordu. O yüzden mahkemeler rahat rahat görev yapamıyordu.

-Ekonomik ve sosyal düzendeki, hukuk düzenindeki ve kamu yönetimindeki aksaklıklar nedeniyle ülkemizde dava sayısı çok kabarıktır. Bu taşınmaz yükün altında bulunan mahkemeler, çoğu kez çaresizlikten terörle ilgili davaları ertelemek ve uzun bir zamana sermek zorunda kalıyordu.

Ecevit engellemelerle ilgili bu tespitlerin ardından adalet çalışanlarının tüm bu sorunların sorumlusu görülmesinin haksızlık olacağını belirtiyor ve kendilerinin bu

aksaklıkların düzeltilmesi için TBMM'ye sundukları tasarıların, birilerinin işine gelmediği için genel kurulda görüşülemediğini hatırlatıyor.

Ecevit bu aşamada adaletin bu toprakların mayasında olduğunu anlatmak için çok eski tarihlerden örnekler vermeye başlıyor. Öncelikle Fatih Sultan Mehmet'in güçlü imparatorluğu sadece silah ve kaba kuvvetle değil, adalet mekanizmasıyla oluşturduğunu hatırlatıyor. Yazıda bir hatırlamada yine Osmanlı döneminden... Ecevit, Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki yönetim anlayışıyla ilgili araştırmalar yapan Batılıların, o dönemde '*adaletin sözünün padişah buyruğundan üstün olduğu*' tespitine yer veriyor. Ecevit bu örneklerin ardından toplumsal huzur ve barış için, demokrasinin gelişmesi için, Türk adaletine gölge düşmemesi gerektiğini tekrar vurgulayan Ecevit yazısını şu satırlarla tamamlıyor:

“Türk toplumunun ve demokrasinin bunalıma sürükleniş nedenleri üzerinde dururken, adalete karşı adaletsizlikten sakınılmalıdır. Adalet dağıtanlara, devlette ve toplumda, İngiliz tarihçinin deyimiyle, üzerlerine iktidar gölgesinin düşmeyeceği kadar 'yüksek ve onurlu bir yer' sağlanmalıdır.”

Yazının bütününe bakıldığında Ecevit'in yine demokrasiyi öncelediği ve onun önündeki engellerden birinin de yargıya yönelik kısıtlamalar olduğu tespitini görebiliriz. Özellikle askeri yönetimin bir anlamda kendi geleceklerini de garanti altına alabilmek adına yargıya yeni bir şekil verme çabalarını eleştiren Ecevit, bunun toplumu temelinden sarsacak sonuçlarına dikkat çekerek, demokrasi mücadelesinde önemli bir noktanın daha altını çiziyor (Bila, 2001, s. 28).

SONUÇ

Bülent Ecevit'in yaşamındaki dönüm noktaları ile Cumhuriyet tarihinin kırılma noktalarının birçok kez kesiştiği yanlış bir tespit olmayacaktır. Devrimlerin uygulandığı tek parti döneminden sonra Bülent Ecevit birey olarak topluma karışmış ve düşünce sistematüğini oluşturmaya başlamıştır. Bu dönemde de Türkiye Cumhuriyeti ve yeni yeni alışılan demokrasi için sınav yılları olmuştur. Darbeler, anayasalar ve bunların oluşturduğu sancılı süreçler Türkiye Cumhuriyeti tarihini ortaya koymaktadır. Bülent Ecevit de bu tarihin oluşmasındaki en önemli aktörlerden biri olmuştur. Ecevit'in her zaman politik kimliği ve siyasal yaşamı daha ön planda olmuş ve geniş kitleler Ecevit'i siyasi bir figür olarak benimsemiştir. Ancak Ecevit asıl mesleği olarak her zaman gazeteciliği benimsemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kısa tarihine bakıldığında her döneminde farklı sistemsel sancılara rastlamak mümkündür. Cumhuriyet değerlerinin toplum tarafından benimsenmesinin ardından da demokrasiye geçilmiş ve dünyanın yol aldığı demokrasi kervanına Türkiye 1950'lerde katılmıştır. Ancak 10 yıllık süreç demokrasiyi doğru algılamamız için yeterli olmamıştır. 1950'li yılların başında demokrasinin bir sonucu olarak iktidara gelen Demokrat Parti, 1950'lerin sonlarına doğru, kendisini doğuran demokrasiye sırt çevirmeye başlamış ve baskıcı bir rejim oluşturma adımları atmıştır. Bu noktada yalnızca iktidarı eleştirmek yanıltıcı olur. Çünkü dönemin koşullarında iktidar da muhalefet de demokrasi kavramını içselleştirmiş değildi. Yıllarca saltanatla yönetilen halk, meşrutiyeti bile denemiş ancak o gömlek de bol geldiği için kısa sürede rafa kaldırmıştı. Ardından yaşanan savaşlar, yorgun ve fakir bir halk kitlesi, dünyanın değişen koşulları, Türkiye'nin devrim süreci gibi unsurlar demokrasinin bizim topraklarımıza gelmesini geciktirdi. 1950'lerde gelen demokrasi de bedeli ödenmiş bir demokrasi değildi. Ama yine de 1946'da çok partili hayata geçilmesi insanları politik katılıma çekmişti (Ortaylı, 2013, s. 120).

Bedeli ödenmeyen sistemlerin uzun soluklu olmasını beklemek de mümkün değildir. Bülent Ecevit, Arayış Dergisi'nin ikinci sayısındaki 'Bekleyiş değil Arayış'

başlıklı yazısında bu konuya temas ediyor ve ‘verilen’ demokrasimizi şu ifadelerle ortaya koyuyor;

“Yeniliklerin birçoğu gibi demokrasi de, demokrasi haklarıyla özgürlükleri de ‘tepeden’ geldi toplumumuza ve ‘yukarıdan’ verildi. Verildiği gibi de bazen geri alınabildi. Özverisi gösterilmeden, çilesi çekilmeden geldiği için değeri de bilinmedi bu haklarla özgürlüklerin... Gereği kadar sorumlucu kullanılması öğrenilmedi. Kısacası, yenilikler de haklar da özgürlükler de yeterince topraktan sürgün verip, kendiliğinden boy atıp gelişmedi yurdumuzda...”

Türkiye, demokrasi kültüründe daha emekleme aşamasındayken 1960 askeri müdahalesiyle süreç kesintiye uğradı. Bu noktada demokrasinin geleceğiyle ilgili hala sonuçlanmamış bir tartışma başladı. 1950-1960 dönemindeki Demokrat Parti iktidarından ve icraatların memnun olanlara göre 1960’daki müdahale halkın iradesine ve demokrasiye vurulan bir darbedir. Oyların çoğunluğunu alarak göreve gelen seçilmişlerin, atanmış asker gücüyle iktidardan uzaklaştırılmaları kabul edilemez.

10 yıllık dönemde demokrasi konusunda atılan adımlar önemsenmelidir. Çünkü o adımlar sayesinde Türkiye daha sonraki yıllardaki demokrasi arayışına zemin hazırlamıştır (Karpat, 2013, s. 186).

İkinci görüş ise bunun tam tersini ortaya koyar ve Demokrat Parti’nin antidemokratik uygulamalarının son bulması için asker müdahalede bulunmuş ve bir devrim gerçekleşmiştir. 1961’de de siviller aracılığıyla anayasa hazırlanarak demokratik sürecin önü açılmıştır. 1961 Anayasasını hazırlayan ekibin içinde yer alan İsmet Giritli bu tezi şu ifadelerle savunmaktadır (Giritli & Sarmaşık, 1996, s. 139);

“27 Mayıs hareketlerini gerçekleştirenler ve destekleyenler, demokratik rejime inanç ve saygılarının bir sonucu olarak ve dürüst, aydın, vatansever politikacılar kadrosunun mutlaka galebe çalacağı inancının güvenliği içinde, o zamanki telkinlere itibar etmeyerek, yetersiz olan ve üstelik bozulmuş ve altüst edilmiş bulunan anayasa düzenini yeniden tesis ile yetinmişler, fakat askeri müdahalelerin meydana geldiği birçok ülkelerden farklı olarak gerekli sosyal ve siyasal reformların sağlanmasını ve yapılmasını, yeni anayasa çerçevesi içinde meydana gelecek sivil idareye bırakmışlardır.”

İsmet Giritli'nin bu sözleri ile Bülent Ecevit'in Arayış'ta kaleme aldığı 27 Mayıs ile ilgili yazısındaki görüşler bir kesimin 1960'a darbe değil devrim olarak baktığını ve demokrasiyi kesintiye uğratan değil, demokrasinin ve özgürlüklerin önünü açan bir süreç olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Toplumun tüm kesimlerinin 27 Mayıs ile ilgili bulunduğu tek nokta ise idam cezalarının yanlışlığı olmuştur.

10 yıllık demokrasi denemesinin ardından yaşanan bu tartışmalar bizim demokrasiyi içselleştiremediğimizi de ortaya koymaktadır. O dönemde demokrasiyi nasıl yaşatmamız gerektiğinden bile habersiz olduğumuz bellidir.

1961 Anayasası çok tartışılrsa da toplumun farklı kesimlerinin ortaya koyduğu görüşe göre Türkiye Cumhuriyeti'nde hazırlanan en özgürlükçü anayasadır. Türkiye bu anayasayla yaklaşık 20 yıl idare edilmiş ve 1980 askeri darbesiyle hem demokrasi hem de anayasa askıya alınmıştır. Ordunun emir-komuta zinciri içinde yönetime el koyduğu bu müdahaleyle ilgili 'darbe-devrim' tartışmaları çok da yapılmamıştır. Siyasi anlamda sağ ya da sol olarak tanımlanan ve alt başlıkları daha da detaylandırılan toplum kesimlerinin birçoğu askeri müdahaleyi darbe olarak tanımlamıştır. 12 Eylül sonrasındaki antidemokratik uygulamalar, basına uygulanan baskılar ve bugün toplumun yüzde 95'ini temsil eden partilerin değişmesi konusunda fikir birliğine vardığı 1982 anayasası müdahalenin darbe olarak adlandırılması için yeterli görülebilir. 1960-1980 arasındaki dönem de demokrasimizin ayağa kalkması için yeterli bir süre olmamıştır.

Ecevit ve Arayış dergisi böyle bir dönemde ortaya çıkmış ve askerinin darbesinin karşısında durarak rafa kaldırılan demokrasiyi ve kısıtlanan özgürlükleri savunmuştur. Bülent Ecevit gençlik yıllarında, demokrasiyi bedelini ödeyerek içselleştirmiş Batı ülkelerinde çokça bulunmuş ve demokrasinin nimetlerini yaşayarak gözlemlemiştir. İletişimin zayıf ve kısıtlı olduğu o dönemlerde dünyanın gelişmiş ülkelerinde yaşadığı bu deneyimler Bülent Ecevit'i demokrasi savunucusu haline getirmiştir. Ecevit 1950'li yıllarda başladığı gazetecilik hayatında hep demokrasiyi savunmuş ve Türkiye'nin güçlü demokrasiyle büyüyeceğine inanmıştır.

Demokrasiyi sadece siyasal bir sistem olarak görmeyen Ecevit, toplumun her kesiminde hayat bulması gereken demokrasinin sosyal alanda nasıl işletilmesi gerektiğini

Çalışma bakanlığı yaptığı 1961-1965 yılları arasında göstermiştir. İşçi hakları ve işçi örgütlenmesi konusunda bakan olarak verdiği mücadele bugün hala zihinlerdeki tazeliğini korumakta ve demokrasi bilincine katkısı tartışmasız kabul edilmektedir. (Ahmad, 1996, s. 209).

Bu noktada şöyle bir tespit yapmak gerekir. Demokrasi, kavramsal olarak bakıldığında eşitlik ve özgürlük temeline dayanır. Ancak uzlaşma da demokrasi kültürünü besleyen unsurlardandır. Farklı düşünen insanların bir arada yaşayacak ortak alanlar oluşturabilmesi demokrasi ile mümkün olmuştur. Ecevit'in hayatına baktığımızda ise uzlaşma konusunda çokça eleştirildiğini görüyoruz. 1980 darbesi öncesinde Ecevit ile ilgili tartışmaların temelinde muhalefetle uzlaşmaya yanaşmadığı tezi vardı. Özellikle Demirel ile bir araya gelmeyi reddetmesi '*Ecevit'in uzlaşmaz tavrı*' olarak lanse ediliyordu (Birand, 1984, s. 47-49) (Akar & Dündar, 2006, s. 109).

Siyasi yaşamının kesintiye uğradığı 1980 sonrası dönemde de eski CHP'li arkadaşlarıyla bir araya gelmekten çekinmesi yine uzlaşmadan kaçtığı yönünde yorumlara neden olmuştu. Ecevit kin tutmakla itham edilen bir isimdi ve bu yüzden kendisine yapılanları unutmadığı söyleniyordu (Ünsal, 1994, s. 138).

Ecevit kendisine karşı takınılan tavrılardan rahatsız olduğu, yalnız bırakıldığı gerekçesiyle CHP'den uzaklaştı ve birçoğu siyasete yeni giren isimlerle DSP'yi kurdu. Bu dönemde solu parçalı bir yapıdaydı. Solu birleştirmek için ve bir çatı altında toplamak için gayret sarf ediliyordu. En çok da Ecevit'in tavrı önem taşıyordu. Çünkü soldaki en simgesel siyasi figür Ecevit'ti. Ancak tüm ısrarlara rağmen uzlaşmaya yanaşmadı ve 'evladım' diye tanımladığı DSP ile yoluna devam etti (Bila, 2001, s. 267).

Bu yönleriyle baktığımızda Ecevit'in karakterindeki uzlaşmaz tavrın demokrasi ile yanyana gelmesinin zor olduğu söylenebilir. Ecevit'in demokraside eşitlik ve özgürlüğü öncelemiş olması uzlaşmayı yok saydığı anlamına gelmiyor. Pratikte olmasa da teoride Ecevit'in uzlaşmadan yana olduğunu söylemek zor değil. Bunu kişisel ve politik yaşamına yansıtmasa da Arayış'taki yazılarında uzlaşmanın önemini anlattığı görülmektedir. Kimi muhaliflerine göre inatçı tutumu nedeniyle uzlaşmaya yanaşmıyordu. Ortanın solu hareketinde partiyi, CHP lideriyken ülkeyi, DSP dönemindeki inatçılığıyla

da solu bir araya getirmemiş bir isimdi Ecevit. Ama şunu da söylemek mümkün ki, Ecevit demokrasi konusunda da inat etmiş ve askerın baskılarına, toplumun kabullenmişliğine, eski arkadaşlarının da bulunduğu birçok siyasetçinin eleştirilerine rağmen demokrasiye inanmış ve savunulması için her türlü zorluğu göze almıştır.

Ecevit, politik yaşamında savunduğu demokrasiyi asıl mesleği olan gazetecilik alanında da sonuna kadar savunmuştur. Başbakanlık gibi önemli görevleri ifa ettikten sonra sesini duyurmak ve mesleğine sahip çıkmak adına Arayış dergisini çıkarması ve burada adeta bir demokrasi havarisi gibi çalışması Ecevit'in demokrasiye olan inancının gücünü ortaya koymuştur. Eşitlik ve özgürlük konusunda inat etmesi sonucunda bedel ödemiş ve cezaevine girerek özgürlüğünü kaybetmiştir. Ancak hapse girmesi, susturulmaya çalışılması, yönetsel ve toplumsal baskılar Ecevit'in demokrasi mücadelesini sekteye uğratmamıştır.

Ecevit, Arayış dergisinde demokrasiyi salt bir kavram olarak değil, yaşatılması ve mücadelesi verildikçe büyüyen bir organizma olarak görmüş ve okurlarına pratik hayattan örnekler vererek demokrasiyi anlatmaya çalışmıştır. Örneğin, işçi, memur, köylüye örgütlenme bilincini aşlamaya çalışmış, partilerdeki ocak sistemiyle halkın en alt tabakasındaki insanların bile demokrasiye katkı sağlayabildiğini anlatmıştır.

Demokrasiyi basın özgürlüğünden bağımsız olarak düşünmek imkansızdır. Halkın görüşlerini özgürce ifade edemediği bir ortamda halkın iradesinin tecellisinden söz edilemez. Demokrasinin mucidi olan Batı, basın özgürlüğünde de öncül tavırlar sergilemiş ve medyanın bağımsızlığını yönetsel güçlerin bile önüne koymuştur. Örneğin, Thomas Jefferson '*gazetesiz bir hükümetimiz mi, yoksa hükümeteşiz gazetelerimiz mi olsun sorusuna cevap vermek bana düşse, bir an bile tereddüt etmeden ikinciyi seçerdim*' diyerek basının önemini altını çizmiştir. Jefferson bu ifadeleri 1787 yılında kullanmıştı. Batı o yıllarda basının önemini kavramış ve alanının genişletilmesi için çaba göstermiştir. Jefferson'un bu ifadelerinden 5 yıl sonra, 1792'de Thomas Paine, Fransa'daki devrim ile ilgili fikirleri ve bu fikirlerini yayınlayarak halka ulaştırdığı için ülkesi İngiltere'de '*aşğılık, habis, fitneci*' olarak yargılanmıştı. Paine'i savunan Savcı Thomas Erskine iyi bir hukukçu ve hatip olmanın avantajını da kullanarak basın özgürlüğü konusunda adeta bir manifesto ortaya koymuştur. Erskine'nin yaptığı en

çarpıcı tespit, parlamentoların sahip olduğu erkin, kişilerin özgürce konuşma ve fikirlerini yayımlama hakkıyla sınırlı olduğudur. Bu tespitin ardından da savunmasına şu ifadelerle devam ediyor (Keane, 1999, s. 28-29);

“Her bireyin bilgi oksijenine ihtiyacı vardır. Yurttaşların dillerinin beyinlerinin ve gözlerinin yönetilmesi kabul edilemez. Basın özgürlüğü tanrı tarafından ihsan olunmuş, değiştirilemez bir doğal haktır. Dünyasal hiçbir güç ona tecavüz edemez, hele kendi paçalarını kurtarma sevdasına düşmüş kokuşmuş hükümetler asla edemez. Özgür bir basına sahip olmak, bireylerin hükümete karşı kullanabileceği bir kozdur. Herkes hükümetin oluşumuna ilişkin ilkeleri çözümleyebilir, hata ve kusurlarını gösterebilir, yolsuzluklarını inceleyip yayımlayabilir, yurttaşları bu yolsuzlukların feci sonuçları konusunda uyarabilir.”

Bu sözler halkı çok etkilemiş ancak mahkeme üyelerinin görüşlerini değiştirmemiştir. Sanık suçlu bulunmuş ve mahkeme salonu karışmıştır. Ancak burada dikkat çeken önemli bir durum söz konusudur. Basın özgürlüğü manifestosuyla tarihi bir savunma yapan Savcı Erskine mahkeme salonundan çıkarken halkın çok büyük bir desteğiyle karşılaşmıştır. Hatta halk, bir süre sokaklarda basın özgürlüğü konusunda sloganlar atarak hem Paine, hem de savcıya destek vermiştir. Bu destek mahkemenin ve yönetenlerin kararını etkilemese de bireylerin kendi özgürlük alanlarına sahip çıkması açısından önem taşımaktadır (Keane, 1999, s. 30).

Keza basın özgürlüğünü anayasal güvenceye kavuşturan ilk ülke ABD’de durum çok farklı değildir. 1787 tarihli ABD federal anayasasının ilk kez değişikliğe uğradığı 1791’de 1. Ek maddede ‘Kongre basın özgürlüğünü sınırlayan kanun yapamaz’ hükmü ile basın özgürlüğü garanti altına alınmıştır. Amerikan basın özgürlüğü anlayışı, İngiltere ve Fransa’daki çağdaş düşüncelerden esinlenmiş ve etkilenmiştir. Milton, Locke, Mill ve diğerleri, ‘özgürlükçü basın’ diye adlandırılan basının gerekçelerini açık biçimde belirtmişlerdir. O dönemde basının hükümet denetiminden bağımsız olduğu, toplum için hizmet verdiği, devletin aşırılıklarını ve yolsuzluklarını kontrol edeceği ve çoğulcu görüşler sunacağı benimsenmiştir. Avrupa’da başlayan basın özgürlüğü çabalarının 18. Yüzyılda ABD’yi de etkilediği ve aynı mücadelenin Amerika’da da verildiği açıktır (İnceoğlu, 1997, s. 89).

Bülent Ecevit bu tartışmaların yaşanmasından yaklaşık 150 yıl sonra İngiltere ve ABD’de bulunmuş, orada Türkiye adına görev yaparken Batı’yı yakından tanıma imkanı bulmuştur. 18. Yüzyılda basın özgürlüğü konusunda bu cesur ifadelerin kullanıldığı Batı’da 20. Yüzyılda basın ve ifade özgürlüğü konusunda gelinen nokta ortadadır. İşte Ecevit böyle bir zamanda İngiltere’de ve sonrasında ABD’de bulunarak bu özgürlük mücadelelerini yakından öğrenme imkanına sahip olmuştur. Yukarıda anlatılan örnek de olduğu gibi Batı, özgürlükleri hemen kabul etmese de bu konuda halkın mücadelesi hiç sona ermemiş ve kazanan özgürlükler olmuştur.

Ecevit de hem Robert Kolej’de aldığı Batı kökenli eğitim hem de çalışma hayatında edindiği Batı tecrübesiyle demokrasinin yaşatılabilmesinin en önemli unsurlarından biri olarak özgürlükleri görmüştür. Halkın her alanda özgürlüklerine sahip çıkmasının demokrasinin güçlenmesine katkı sağlayacağını anlatmıştır. Ancak özgürlükler konusunda Ecevit’in en önem verdiği alan basındır. Ecevit’e göre basın özgürlüğü, bireysel değil, kamu görevi yapan basın kuruluşlarının toplum adına kullandığı bir özgürlük alanıdır. Bu yüzden toplumun gerçek özgürlük ve demokrasiye ulaşması basın özgürlüğüne endekslidir. Ecevit Arayış’ın on üçüncü sayısında basın özgürlüğünün önemini şu ifadelerle ortaya koymuştu;

“Düşünce ve anlatım özgürlüğünün bulunmadığı, yasal ve anayasal güvencelere bağlanmadığı bir ülkede basın, kendi işlevini yapamaz olur. Onun için basının kendi işlevini yapabilmesi, gerçek anlamda basın olabilmesi, demokrasiyi, özgürlüğü, insan haklarını koruyup genişletmek uğrunda her güçlüğü ve tehlikeyi göze almasına bağlıdır. Düşünce özgürlüğünün gereği olarak, her gazete veya dergi her konuda ayrı düşünebilir; ama özgürlük konusunda ve özgürlüğün anayasal ve yasal dayanakları konusunda birlik ve dayanışma içinde olmak zorundadır.”

Ecevit bir yandan Arayış dergisinde basın özgürlüğünün önemini anlatan yazılar kaleme alırken, bir yandan basın özgürlüğüne yapılan müdahalelere maruz kalıyor ve yılmadan özgürlük mücadelesini veriyordu. Fikir hangi yönde olursa olsun bunun ifade edilmesi ve bu durumun yasal ve anayasal teminat altına alınması gerektiğini savunuyor Ecevit. Aslında bu yaklaşımlarda demokrasi ve özgürlüklerin kökleşmesinde hukukun önemine yaptığı vurguyu da görüyoruz.

Hukukun işletilmesinin eşitlik ve özgürlükle sonuçlanacağına inanan Ecevit, yaşamının her döneminde hukukun koyduğu kuralları önemsemiş ve kişilere bağlı hukuktan kaçınılması gerektiğini kendi hayat pratiği içinde de göstermiştir. Demokrasiyi ve özgürlükleri savunurken başkalarının hukukunu da her zaman gözetmiştir. Olağanüstü durumlarda özgürlüklere getirilecek kısıtlamaların da hakça olması gerektiğini savunmuştur (Bila, 2001, s. 78).

Bu noktada Ecevit'in gazetecilik anlayışı da ortaya çıkıyor. Ecevit gazetecilik yaparken öncelikle özgür şekilde fikirlerin ortaya konulabilmesini savunuyor. Ardından da bu özgürlüklerin demokrasiyi güçlendirdiğini, gazetecinin de hür kalemiyle demokrasiye, dolayısıyla da halkın özgürlüklerine hizmet etmesi gerektiğini anlatıyor. Ecevit, gazeteciliği özgür toplumların oluşması ve demokratik kazanımların korunması adına adeta bir araç olarak görüyor. Tıpkı yıllarca aynı amaç doğrultusunda siyasi mücadele verdiği gibi. Arayış Dergisi de 12 Eylül'ün ağır kısıtlamalar getirdiği bir dönemde demokrasi ve özgürlüklerin savunulduğu merkezlerin önderi ve simgesi haline geliyor. Bu dönemde Ecevit'in önüne konulan taşlar yalnızca askerden ya da siyaseten Ecevit'in muhalifi olan politikacılardan gelmiyor. Bir anlamda aynı partide omuz omuza çalıştığı kişilerin muhalefeti ve Arayış ile ilgili eleştirileri dostun attığı gülün yaralaması gibi Ecevit'i derinden üzüyor (Özdemir, 2004, s. 30-31).

Ecevit'in Arayış'ta yapmaya çalıştığı bir başka açıdan bakıldığında da, çoğulcu demokrasinin en önemli unsuru olarak kabul edilen muhalefet etme özgürlüğünü kullanmak istemesidir. Kavramsal olarak bakıldığında çoğulcu demokrasilerde muhalefet hakkı, *'iktidara karşı, iktidara aday olmak üzere değişik görüş ve düşünceleri ileri sürebilme özgürlüğü'* olarak tanımlanmaktadır (Giritli & Sarmaşık, 1996, s. 33).

Bu tanım çerçevesinde baktığımızda Ecevit'in Arayış'taki mücadelesini mevcut yönetime karşı iktidara aday olma kapsamında da değerlendirmek mümkündür. Ecevit derginin çıktığı dönemde siyasal anlamda bir faaliyetin içinde değildir. DSP'nin kurulmasıyla ilgili çalışmalar dergi kapandıktan, bir başka deyişle Ecevit'in gazetecilik yoluyla demokrasi mücadelesi vermesi engelledikten sonra başlamıştır. Ancak oluşacak demokratik bir partinin örgütsel olarak olmasa da düşünsel temellerinin Arayış döneminde atıldığını söyleyebiliriz.

Ecevit, Arayış dergisinde gazetecilik anlayışını demokratik sistemin tesisi ve toplumsal özgürlükler temeline oturtuyor. Bunu yaparken de basın ve ifade özgürlüğünün demokrasinin vazgeçilmez unsuru olduğunu her zaman hatırlatıyor. Ecevit, demokrasinin sekteye uğradığı ya da tamamen ortadan kaldırıldığı dönemlerde o dönemdeki kimliğine bakmaksızın kendini mücadelenin içine atmaktan çekinmiyor. Gazeteci ya da siyasetçi olması mücadeleyi yalnızca şekil bakımından etkiliyor.

Sonuç olarak; Ecevit demokrasi ve basın özgürlüğü kavramlarını hiçbir zaman ayrı düşünmemiş ve bu iki kavramın birbirleriyle bütünleştiğini, sadece birini yaşatarak diğerinin ayakta kalamayacağını öğrenmiş, düşünsel yaşamını ve siyasi mücadelesini bu temel üzerine oturtmuştur. Gazetecilik anlayışını da bu temel üzerinde inşa ettiğini, demokrasinin hayata geçmesi için özgürlükleri, özgürlüklerin yaşaması için de demokrasinin varlığını savunduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmad, F. (1996). *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*. İstanbul: Hil Yayın.
- Akar, A. (2001). *Öteki DSP*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Akar, R., & DüNDAR, C. (2006). *Karaoğlan*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Akar, R., & DüNDAR, C. (2008). *Ecevit ve Gizli Arşivi*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Aksın, F. (Dü.). (1999). *Cumhuriyet'in 75 Yılı* (Cilt 3). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aksın, F. (Dü.). (1999). *Cumhuriyet'in 75. Yılı* (Cilt 2). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akşin, S. (2006). *Ana Çizgileriyle Yakın Tarihimiz*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Arcayürek, C. (1986). *Hapishanedeki Ecevit*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arcayürek, C. (1986). *Müdahalenin Ayak Sesleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arslan, Z. (2003). İfade Özgürlüğünün Sınırlarını Yeniden Düşünmek:"Açık ve Mevcut Tehlike"nin Tehlikeleri. B. B. Özipek içinde, *Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti* (s. 14-22). Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.
- Aydın, S., & Taşkın, Y. (1989). *1960'dan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başgil, A. F. (1960). *Esas Teşkilat Hukuku*. İstanbul: C.I.
- Bektaş, A. (1996). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Belge, M. (1992). *12 Yıl Sonra 12 Eylül*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Beydoğan, T. A. (2003). *Türk Hukukunda Siyasi İfade Hürriyeti*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.

- Bila, F. (2001). *Phoenix: Ecevit'in Yeniden Doğuşu*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Birand, M. A. (1984). *12 Eylül Saat 04:00*. İstanbul: Karacan Yayınları.
- Birand, M. A., Bila, H., & Akar, R. (1999). *12 Eylül Türkiye'nin Miladı*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Bölügiray, N. (1991). *Sokaktaki Askerin Dönüşü 12 Eylül Yönetimi Dönemi*. Ankara: Tekin Yayınevi.
- Cılızoğlu, T. (2000). *Anılarla Kamil Kırıkoglu*. İstanbul: Us Kitapları.
- Çeçen, A. (2000). *İnsan Hakları* (Genişletilmiş 3. b.). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Dahl, R. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*. (L. Köker, Çev.) Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği ve Türk Demokrasi Vakfı.
- Danışman, A. (1982). *Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri, Devletin Basın Karşısındaki Aktif Tutumu*. Ankara: Ankara Üni. Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları.
- Donat, Y. (1987). *Yavuz Donat'ın Vitrininden: Sandıktan İhtilale*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Dönmezer, S. (1976). *Basın Hukuku* (4 b.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Duru, N. (2012). *Arayış*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Duverger, M. (1986). *Siyasal Rejimler*. (T. Tunçdoğan, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Ecevit, B. (1966). *Ortanın Solu*. Ankara: Kim Yayınları.
- Ecevit, B. (1972). *Kurultaylar ve Sonrası*. Ankara: İleri Yayınları.
- Erdoğan, M. (2007). İfade Özgürlüğü ve Sınırları. T. Bora içinde, *İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye*. İstanbul: 2007.
- Erkaya, G., & Baytok, T. (2001). *Bir Asker Bir Diplomat*. İstanbul: Doğan Kitap.

- Ertuğ, H. R. (1970). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi* (Cilt 1). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Girgin, A. (2000). *Yazılı Basında Habercilik ve Habercilik Etik'i*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Giritli, İ., & Sarmaşık, J. (1996). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Der Kitabevi.
- Göze, A. (1998). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (Genişletilmiş 8. b.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Gözler, K. (2007). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 4. b.). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gözübüyük, Ş. (1989). *Anayasa Hukuku*. Ankara: S Yayınları.
- Güz, N. (1991). *Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri (1920-1927)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Güz, N. (1993). *Serbest Cumhuriyet Fırkası Sonrası Basında Muhalefet ve 1931 Matbuat Kanunu*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Holden, B. (2007). *Liberal Demokrasiyi Anlamak*. (H. Bal, Çev.) Ankara: Liberte Yayınları.
- İnceoğlu, Y. (1997). *Uluslararası Medya*. İstanbul: Der Yayınları.
- İnuğur, N. (1992). *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- İskit, S. R. (1939). *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*. İstanbul: Matbuat Umum Müdürlüğü.
- Kabacalı, A. (1990). *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Kapani, M. (2003). *Kamu Hürriyetleri* (7 b.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Karpat, K. (2013). *Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Keane, J. (1999). *Medya ve Demokrasi* (3 b.). (Z. Yörük, Dü., & H. Şahin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Koloğlu, O. (2001). *Kim Bu Ecevit*. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Kongar, E. (1999). *21. Yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kudret, C. (1977). *Abdülhamit Devrinde Sansür*. Ankara: Milliyet Yayınları.
- Muradoğlu, A. (2001). *Köşk'teki Hakim*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2013). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Öksüz, M. (1976). *Dünya Ecevit'i Nasıl Görüyor*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Öngören, G. (1998). *Medya ile Mücadele Rehberi*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Özdemir, V. (2004). *12 Eylül Darbesi ve Özgürlüğün bedeli: Arayış*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Özek, Ç. (1978). *Türk Basın Hukuku*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Perin, C. (1974). *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Pirim, O. (2007). *Geleceği Etkileyecek Siyasi Liderler: Deniz Baykal*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Pool, I. d. (1983). *Technologies of Freedom*. Cambridge: Belknap Press.
- Rousseau, J. J. (1994). *Toplum Sözleşmesi*. (V. Günyol, Çev.) İstanbul: Adam Yayınları.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2007). *Türkiye'de Basın Özgürlüğü*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Sezen, S. (1984). *Seçim ve Demokrasi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Şahhüseyinoğlu, N. (2005). *Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür*. İstanbul: Paragraf Yayınevi.
- Tanilli, S. (1981). *Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

- Topçu, N. (2012). *İradenin Davası Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Turan, A. (2007). *Darbe Arası Türkiye 27 Mayıs/12 Mart/12 Eylül Anılar Gözlemler Tanıklıklar*. İstanbul : Resital Yayıncılık.
- Ünsal, E. (1994). *Ecevit'ten Ecevit'e*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Yalman, A. E. (1970). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim* (Cilt 4 (1945-1970)). İstanbul: Rey Yayınları.
- Yaraşır, V. (2002). *Sokakta Politika*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Yetkin, B. (2007). *Kırılma Noktası 1 Mayıs 1977 Olayı*. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- Yılmaz, İ. Ö. (2011). 12 Eylül 1980 Döneminde Türkiye'de Basın Özgürlüğü ve Sansür. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Sürekli Yayınlar*
(1982, 10 25). *Milliyet*.
- Arayış Dergisi*, Sayı 1-54, 1981-1982
- Gezgin, S. (2006). Medya ve Demokrasi. 20. *Alman-Türk Gazeteciler Semineri* , 165-176.
- Yeniçeri, Ö. (2010). Siyasi ve Sosyolojik Dönüştürme Projesi Olarak 12 Eylül. *Türk Yurdu*, 277.

İnternet Kaynakları

- Açan, N. (2006, Ocak 02). *CHP'li Özel Harpciler*. 2016 tarihinde Hürriyet Gazetesi: <http://www.hurriyet.com.tr/chp-li-ozel-harpciler-3727650> adresinden alındı

Birgit, O. (2009, 11 05). *Ülkemin Ecevit'siz Günleri*. Güvercinevi.net:
<http://www.guvercinevi.org/orhan-birgit/2081-uelkemin-ecevitsiz-guenleri>
adresinden alındı

Mavioğlu, E. (2012, Haziran 01). Devletleşen kontrgerilla, kontrgerillalaşan devlet.
Perspectives. Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği. adresinden alındı

Sabah. (2001, Şubat 23). *Cıvaoğlu'na niye kızdı*. 2016 tarihinde Sabah Gazetesi Arşivi:
<http://arsiv.sabah.com.tr/2001/02/23/p10.html> adresinden alındı

Tezler

Öğütveren, Ümmü (2014), “Cumhuriyet Halk Partisi'nin Beşinci Olağanüstü
Kurultayı Ve Bülent Ecevit, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk
İnkılâp Tarihi Enstitüsü